

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๒๕ ตอนที่ ๒๔๑ – ๒๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๒๔๑

ถ. เรื่องการปฏิบัติ ผมก็เจริญสติไม่ว่าเมื่อไร มีสติระลึกฐานามและรูป ไม่ว่าจะเวลาทำงาน หรือว่าเวลาไปไหนมาไหน ก็มีสติระลึกฐานามและรูปตามปกติ ถ้าจดจ้องก็รู้เหมือนกันว่าหนักใจลำบากใจ แต่ถ้าเป็นสติที่แท้จริงก็รู้สึกเบา เพื่อนหลายคนเขาต้องไปหาที่สงบ ผมบอกว่า ถ้าหากหาที่สงบไม่ได้แล้วจะอย่างไร

สุ. การเจริญสติปัฏฐานเป็นประโยชน์มากสำหรับท่านผู้ฟังที่เข้าใจถูกต้อง เพราะทุกท่านก็ทราบว่า เมื่อเกิดมาแล้วที่จะไม่จากโลกนี้ไปหรือที่จะไม่ตายนั่นไม่มีอะไรที่จะเป็นไปได้เลย เพียงแต่ว่าจะช้าหรือเร็ว และจะไปสู่สถานที่ใดเท่านั้น

เรื่องภพภูมิต่าง ๆ พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้มากทีเดียว ซึ่งบางท่านคิดว่าไม่เป็นประโยชน์เพราะพูดถึงเรื่องของภูมิอื่น โลกอื่นที่ไม่ปรากฏ แต่พระธรรมทั้งหมดมีอุปการะเกื้อกูลอย่างยิ่งแก่พุทธบริษัท เพื่อท่านจะได้ไม่ประมาท และเจริญกุศลยิ่งขึ้น

หลายท่านอาจจะบอกว่า ท่านไม่เห็นนรก ท่านไม่เห็นสวรรค์ แต่ท่านจะตอบได้ไหมว่า เวลาที่ท่านสิ้นชีวิตแล้วจะไปไหน ท่านจะปฏิสนธิ หรือว่าเกิดที่ไหน เพราะเหตุว่าโลกนี้ก็เป็นที่เกิดซึ่งเป็นผลของกุศลกรรม แต่ตลอดชีวิตมานี้ รวมทั้งในอดีตอนันตชาติด้วย ไม่ใช่มีแต่เฉพาะกุศลกรรม อกุศลกรรมก็มี ซึ่งจะเป็นปัจจัยทำให้ปฏิสนธิเพื่อรับผลของอกุศลกรรมนั้น ตามควรแก่อกุศลกรรมนั้น ๆ ที่เดียว

อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ชาณฺสโสณีสุตฺร ซึ่งพระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงเรื่องของการอุทิศส่วนกุศลกับชาณฺสโสณีพราหมณ์ว่า บุคคลใดอยู่ในฐานะที่จะได้รับอุทิศส่วนกุศล และบุคคลใดไม่อยู่ในฐานะที่จะได้รับอุทิศส่วนกุศล

สำหรับผู้ที่ทำทุจริตกรรมซึ่งเกิดในนรก หรือเป็นเดรัจฉาน ไม่สามารถที่จะได้รับส่วนกุศลจากญาติหรือจากมิตรสหายที่ได้ทำบุญและอุทิศให้ได้เลย เพราะเหตุว่าในนรกเป็นที่ ๆ รับผลของกรรมด้วยความทันทูทุกข์ทรมานสาหัสจริง ๆ ความทุกข์

ทรมานทั้งหมดในโลกนี้ก็ปรากฏ ไฟ น้ำที่เป็นทุกข์ทรมานอย่างยิ่งด้วยประการต่าง ๆ แต่ว่าชั่วเวลาที่ไม่นานเลย ซึ่งเป็นผลของเศษกรรมที่ติดตามมาให้ผล แม้ปฏิสนธิเป็นมนุษย์แล้วก็ยังมีโอกาสได้รับผลของอกุศลกรรมที่ได้กระทำแล้วจากไฟบ้าง จากน้ำบ้าง จากอันตรายต่าง ๆ บ้าง แต่ถ้ากรรมนั้นไม่ได้ให้ผลปฏิสนธิเป็นมนุษย์ หรือเป็นเทพ แต่ให้ผลปฏิสนธิในอบายภูมิเป็นบุคคลในนรกแล้ว ก็ไม่มีโอกาสที่จะได้อนุโมทนารับผลของการอุทิศส่วนกุศลของบรรดาญาติมิตรสหายเลย

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านยังไม่บรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล ก็มีโอกาสนี้ที่จะเกิดในอบายภูมิ โลกมุขจิต โทสะมุขจิต โมหะมุขจิต ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ วันหนึ่ง ๆ ก็ไม่ทราบว่ามีมากมายเท่าไร จะไม่เป็นเชื้อที่จะนำไปสู่ออบายภูมิหรือ ถ้าอกุศลจิตนั้นมีกำลังทำให้กระทำทุจริตกรรม ก็ย่อมจะเป็นเหตุให้เกิดในอบายภูมิ

เคยฆ่าสัตว์บ้างไหม ยุงสักตัวหรือมดสักตัว ในอดีตที่ยังไม่ได้ศึกษาธรรม รวมไปถึงในชาติก่อน ๆ ซึ่งก็ไม่ทราบว่าได้กระทำอกุศลกรรม ทุจริตกรรมมาแล้วมากน้อยเท่าไร ถ้ายังไม่บรรลุดุคคุณธรรมเป็นพระอริยบุคคล และกรรมที่เป็นอกุศลให้ผลทำให้ปฏิสนธิในนรก ท่านก็จะหมดโอกาสที่จะเจริญปัญญาจนกระทั่งสามารถที่จะรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

การที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องภพภูมิอื่น แม้ว่าท่านจะไม่เห็นด้วยตาของท่านในขณะนี้ แต่ว่าเมื่อกรรมซึ่งเป็นปัจจัยมีอยู่ ก็ย่อมจะทำให้ปฏิสนธิในภพภูมิต่าง ๆ ได้ เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ที่ทรงแสดงเรื่องของอบายภูมิ เช่น นรก เปรต เป็นต้น นั้น ก็เพื่อที่จะให้ทุกท่านไม่ประมาทในการเจริญกุศล ในการเจริญสติปัฏฐานเพื่อที่จะได้รู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริง พ้นจากการที่จะต้องเกิดในอบายภูมิ

เกิดมาแล้วต้องตาย แต่ก็ยังไม่ค่อยจะสลด เพราะเหตุว่าการที่จะสลดจริง ๆ ยาก การสลดจะเกิดขึ้นเพียงนิดเดียว และการไม่สลดก็จะท่วมทับทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

สำหรับนรก เป็นภูมิที่ไม่สามารถรับอุทิศส่วนกุศล ซึ่งขณะนี้กำลังพูดถึงเรื่องของปัตติทาน การอุทิศส่วนกุศลให้บุคคลอื่นอนุโมทนา และปัตตานุโมทนา ซึ่งเป็นปกติในชีวิตประจำวัน เป็นชีวิตจริง ๆ ชีวิตในโลกนี้ก็จริง สิ้นชีวิตแล้วมีปัจจัยที่จะให้ปฏิสนธิ ก็จะต้องปฏิสนธิอีกจริง ๆ เพียงแต่ว่าจะอยู่ที่ภพไหน ภูมิไหนเท่านั้น เพราะฉะนั้น การที่พูดถึงนรกก็เพื่อไม่ให้ท่านผู้ฟังประมาท และทำให้ท่านเจริญกุศลเจริญสติปัญญา

ขุททกนิกาย จุฬนิกาย ขัคควิสาณสูตรตติยบท ข้อ ๖๗๐ มีข้อความว่า

ความรักมี ๒ อย่าง คือ ความรักด้วยอำนาจตัณหา ๑ ความรักด้วยอำนาจทิวฐิ ๑ นี่ชื่อว่าความรักด้วยอำนาจตัณหา นี่ชื่อว่าความรักด้วยอำนาจทิวฐิ

ในวันหนึ่ง ๆ โลกมุลจิตไม่น้อยเลย และมี ๒ อย่าง คือ ด้วยอำนาจตัณหา ด้วยอำนาจความพอใจในสังขาร ในวัตถุ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะที่น่ายินดี ที่น่าปรารถนานั้นอย่างหนึ่ง และความรักด้วยอำนาจทิวฐิ ความเห็นผิดเพิ่มขึ้นมาอีก ไม่รู้สภาพธรรมตามคลองของสภาพธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง เมื่อไม่รู้ตามความเป็นจริง เห็นผิดไป เห็นคลาดเคลื่อนไป รวมทั้งข้อปฏิบัติผิด และยึดถือในความเห็นผิดนั้นด้วย นั่นเป็นความรักด้วยอำนาจทิวฐิ

โลกมุลจิต ความยินดี ความชอบ ความรักทั้งหมดนั้นไม่ใช่สิ่งที่ดี ถ้ามีมาก สะสมมากเป็นเหตุให้เกิดทุจริตกรรม ซึ่งจะส่งผลปฏิสนธิในอบายภูมิ ที่จะให้ไปสู่อบายภูมินั้น ไม่ใช่กุศล แต่ว่าเป็นอกุศล และอกุศลอะไรที่จะมีเยื่อใยลึกซึ้งยิ่งกว่าความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ในสัตว์ ในสังขารซึ่งมีเป็นประจำอยู่ตลอดเวลา เพราะฉะนั้น การที่ได้ทราบมูลเหตุ สมุทัยของอกุศลธรรมทั้งหมดก็จะเป็นการดีที่ทำให้รู้ว่าเป็นสิ่งที่จะต้องละ

ข้อความต่อไปมีว่า

คำว่า ทุกขนี้ย่อมปรากฏ ความว่า บุคคลบางคนในโลกนี้ ประพฤติทุจริตด้วยกาย ประพฤติทุจริตด้วยวาจา ประพฤติทุจริตด้วยใจ

ฆ่าสัตว์บ้าง ถือเอาทรัพย์ที่เรามีได้ให้บ้าง ตัดที่ต่อบ้าง ปล้นหลายเรือนบ้าง ทำการปล้นเฉพาะเรือนหลังเดียวบ้าง ดักตีชิงในทางเปลี่ยวบ้าง คบขู่กรรยาผู้อื่นบ้าง พุดเท็จบ้าง

พวกราชบุรุษจับบุคคลผู้นั้นได้แล้ว ทูลแด่พระราชว่า ขอเดชะ ผู้นี้เป็นโจร ประพฤติชั่ว ขอพระองค์ทรงลงอาชญาตามพระประสงค์แก่ผู้นี้

พระราชาก็ทรงปริภาษผู้นั้น ผู้นั้นยอมส่วยทุกขโทษนั้น แม้เพราะเหตุแห่ง ปริภาษ ทุกขโทษนั้นอันน่ากลัวนี้เกิดเพราะอะไร

เกิดเพราะเหตุแห่งความรัก เพราะเหตุแห่งความยินดี เพราะเหตุแห่งความ กำหนด และเพราะเหตุแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความยินดีของผู้นั้น

พระราชายังไม่พอพระทัยแม้ด้วยอาชญาเท่านั้น ยังรับสั่งให้จองจำผู้นั้นด้วยการตอกข้อบ้าง ด้วยการผูกด้วยเชือกบ้าง ด้วยการจำด้วยโซ่บ้าง ด้วยการผูกด้วย เถาวัลย์บ้าง ด้วยการกักไว้ในที่ล่อมบ้าง ด้วยการกักไว้ในบ้านบ้าง ด้วยการกักไว้ใน นิคมบ้าง ด้วยการกักไว้ในนครบ้าง ด้วยการกักไว้ในแคว้นบ้าง ด้วยการกักไว้ใน ชนบทบ้าง ทรงทำให้ผู้นั้นอยู่ในถ้อยคำเป็นที่สุด (ทรงสั่งบังคับเป็นที่สุด) ว่า เจ้าจะออกไป จากที่นี่ไม่ได้ ผู้นั้นยอมส่วยทุกขโทษนั้น แม้เพราะเหตุแห่งพันธนาการ ทุกขโทษนั้น น่ากลัวนี้เกิดเพราะอะไร

เกิดเพราะเหตุแห่งความรัก เพราะเหตุแห่งความยินดี เพราะเหตุแห่งความ กำหนด และเพราะเหตุแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความยินดีของผู้นั้น

พระราชายังไม่พอพระทัยแม้ด้วยอาชญาเท่านั้น ยังรับสั่งให้บริภทฺธของผู้นั้น ร้อยหนึ่งบ้าง พันหนึ่งบ้าง ผู้นั้นยอมส่วยทุกขโทษนั้น แม้เพราะเหตุแห่งความเสื่อม จากทรัพย์ ทุกขโทษนั้นอันน่ากลัวนี้เกิดเพราะอะไร

เกิดเพราะเหตุแห่งความรัก เพราะเหตุแห่งความยินดี เพราะเหตุแห่งความ กำหนด และเพราะเหตุแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความยินดีของผู้นั้น

เป็นเรื่องจริง ชีวิตปกติประจำวัน ขอให้เห็นอำนาจของอกุศลที่ทำให้เกิดทุจริต กรรม และได้รับผลเพราะความติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะ ที่ทำให้เกิดทุจริตกรรมนั้น ๆ คือ ได้รับโทษมากน้อยตามควรแก่กรรมนั้น

พระราชายังไม่พอพระทัยแม้ด้วยอาชญาเท่านั้น ยังรับสั่งให้ทำกรรมกรรมต่าง ๆ (คือการลงโทษ) แก่ผู้นั้น คือ ให้เสียนด้วยแช่บ้าง ให้เสียนด้วยหวายบ้าง ให้ตอกตาบ้าง ให้ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือทั้งเท้าบ้าง ตัดใบหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งใบหู ทั้งจมูกบ้าง ทำให้เป็นผู้มีหม้อข้าวเดือดบนศีรษะบ้าง ให้ถลกหนังศีรษะไล่มีสีข้าวเหมือนสังข์บ้าง ให้มีหน้าเหมือนหน้าราหูบ้าง ทำให้มีไฟลุกที่มือบ้าง ให้ถลกหนังแล้วผูกเชือกผูกไปบ้าง ให้ถลกหนังเป็นริ้วเหมือนนุ่งผ้าคากองบ้าง ทำให้มีห่วงเหล็กที่คอและเข้าแล้วใส่หลาวเหล็กตรึงไว้บ้าง ให้เอาเบ็ดเกี่ยวติดไว้ที่เนื้อปากบ้าง ให้เอาพรวดากตัวให้ตกไปเท่ากหาปณะบ้าง ให้เอาพรวดากตัวแล้วทาดด้วยน้ำแสบบ้าง ให้นอนลงแล้วตรึงหลาวเหล็กไว้ในช่องหูบ้าง ให้ถลกหนังแล้วทุบกระดูกฟันไว้เหมือนดังใบไม้บ้าง รดตัวด้วยน้ำมันอันร้อนบ้าง ให้สุนัขกัดกินเนื้อที่ตัวบ้าง เอาหลาวเสียบเป็นไว้บ้าง แล้วย่อมตัดศีรษะด้วยดาบ ผู้นั้นย่อมเสวยทุกข์ทรมานนี้ เพราะเหตุแห่งกรรมกรรม ทุกข์ทรมานนี้สอ่นน่ากลัวนี้เกิดเพราะอะไร

เกิดเพราะเหตุแห่งความรัก เพราะเหตุแห่งความยินดี เพราะเหตุแห่งความกำหนด และเพราะเหตุแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความยินดีของผู้นั้น

พระราชาก็เป็นใหญ่ในการลงอาชญาทั้ง ๔ อย่างนี้

การทรมานอย่างนี้จะมิได้ใหม่ มิได้ แล้วแต่กรรม เป็นกรรมของท่านผู้ใดก็อาจจะประสบอย่างนี้ก็ได้ ที่แสดงให้เห็นว่าน่ากลัว น่าหวาดเสียวในมนุษยโลก ถ้าเทียบกับในนรกยังน้อย ในนรกนั้นจะรุนแรง ร้ายแรงยิ่งกว่านี้สักเท่าไร

ผู้นั้นเมื่อแตกกายตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก เพราะกรรมของตน พวกนายนิรบาลย่อมให้ทำกรรมกรรม ซึ่งมีเครื่องจำ ๕ ประการ แก่สัตว์นั้น คือ ให้ตรึงหลาวเหล็กแดงที่มือ ๒ ข้าง ที่เท้า ๒ ข้าง ที่ทามกลางอก สัตว์นั้นเสวยทุกข์เวทนาอันกล้า แสบ เผ็ดร้อนในนรกนั้น แต่ยังไม่ทำกาลกิริยาตลอดเวลาที่บาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด ทุกข์ทรมานนี้สอ่นน่ากลัวนี้เกิดเพราะอะไร

เกิดเพราะเหตุแห่งความรัก เพราะเหตุแห่งความยินดี เพราะเหตุแห่งความกำหนด และเพราะเหตุแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความยินดีของผู้นั้น

พวกนายนิรยบาลให้สัตว์นั้นนอนลง แล้วเอาผืนผ้ากั้น แล้วจับเอาเท้าขึ้น เอา ศีรษะลง แล้วเอาพราสาท แล้วให้เทียมสัตว์นั้นเข้าที่รถ แล้วให้วิ่งไปบ้าง วิ่งกลับไป บ้าง บนแผ่นดินที่ไฟติดโซน มีเปลวลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงบ้าง ด้อนให้ขึ้นภูเขาถ่านเพลิง ใหญ่ไฟติดโซน มีเปลวลุกรุ่งโรจน์โชติช่วงบ้าง ให้กลับลงมาบ้าง แล้วจับสัตว์นั้น เอา เท้าขึ้น เอาศีรษะลง แล้วเหวี่ยงไปในหม้อเหล็กแดงอันไฟติดโซน มีเปลวลุกรุ่งโรจน์ โชติช่วง สัตว์นั้นย่อมเดือดพล่านอยู่ในหม้อเหล็กแดง เหมือนฟองน้ำข้าวที่กำลังเดือด สัตว์นั้นเมื่อเดือดร้อนพล่านอยู่ในหม้อเหล็กแดง เหมือนฟองน้ำข้าวซึ่งกำลังเดือด ไป ข้างบนคราวหนึ่งบ้าง ไปข้างล่างคราวหนึ่งบ้าง หมุนขวางไปคราวหนึ่งบ้าง สัตว์นั้น เสวยทุกข์เวทนาอันกล้า แสบ เผ็ดร้อนอยู่ในหม้อเหล็กแดงนั้น แต่ก็ยังไม่ทำ กาลกิริยา ตลอดเวลาที่บาปกรรมนั้นยังไม่สิ้น ทุกขโทษนั้นสอ้าน่ากลัวนี้เกิดเพราะอะไร

เกิดเพราะเหตุแห่งความรัก เพราะเหตุแห่งความยินดี เพราะเหตุแห่งความ กำหนด และเพราะเหตุแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความยินดีของผู้นั้น

พวกนายนิรยบาลเหวี่ยงสัตว์นั้นลงในนรก ก็แหละนรกนั้นเป็นมหานรก

คิดว่ามีจริงไหม เวลาจุติแล้วจะเห็นนรก หรือว่าจะเห็นสวรรค์ หรือจะเห็นโลก มนุษย์นี้เอง เรื่องของความทุกข์ทรมานที่ท่านผู้ฟังจะเห็นการสิ้นชีวิตลงในขณะที่ไฟไหม้ หรือว่ามีอุบัติเหตุ ก็ยังเป็นไปได้ เป็นความทุกข์แสนสาหัส เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผล ของกรรมที่จะต้องได้รับผลอย่างนั้น เวลานี้ไม่เห็น แต่ว่าเวลาประสบเข้า จะลำบาก สักแค่ไหน จะเป็นทุกข์สักเท่าไร

ข้อความต่อไป เรื่องมหานรกมีข้อความว่า

สี่เหลี่ยม มี ๔ ประตู อันบาปกรรมจัดแบ่งออกเป็นส่วน ๆ มีกำแพงเหล็กกันไว้ เป็นที่สุด ปิดครอบด้วยแผ่นเหล็ก มีพื้นล้วนเป็นเหล็ก ไฟลุกโผลงอยู่ แผ่ไปร้อย โยชน์โดยรอบ ตั้งอยู่ทุกสมัย นรกใหญ่ร้อนจัด มีเปลวไฟรุ่งโรจน์ ยากที่จะเข้าใจ ล้น น่าขนลุก น่ากลัว มีภัยเฉพาะหน้า มีแต่ทุกข์

กองเปลวไฟตั้งขึ้นแต่ฟาด้านหน้า เผาเหล่าสัตว์ที่มีกรรมลามก ผ่านไปจนจด ฟาด้านหลัง กองเปลวไฟตั้งขึ้นแต่ฟาด้านหลัง เผาเหล่าสัตว์ที่มีกรรมลามก ผ่านไป

จนจดฝ่าด้านหน้า กองเปลวไฟตั้งขึ้นแต่ฝ่าด้านใต้ เผาเหล่าสัตว์ที่มีกรรมลามก ผ่านไปจนจดฝ่าด้านเหนือ กองเปลวไฟตั้งขึ้นแต่ฝ่าด้านเหนือ เผาเหล่าสัตว์ที่มีกรรมลามก ผ่านไปจนจดฝ่าด้านใต้ กองเปลวไฟตั้งขึ้นแต่ฝ่าด้านล่างน่ากลัว เผาเหล่าสัตว์ที่มีกรรมลามก ผ่านไปจนจดฝ่าปิด กองเปลวไฟตั้งขึ้นแต่ฝ่าปิดน่ากลัว เผาเหล่าสัตว์ที่มีกรรมลามก ผ่านไปจนจดด้านพื้นล่าง แผ่นเหล็กที่ไฟติดทั่ว แดงโชน ไฟโพลง ฉ่นได้อเวจีในรอกข้างล่างก็ปรากฏแก่สัตว์ที่เห็นอยู่ในข้างบน ฉ่นนั้น

เหล่าสัตว์ในอเวจีรอกนั้นชั่วช้ามาก ทำกรรมชั่วมาก มีแต่กรรมลามกอย่างเดียว ถูกไฟไหม้อยู่ แต่ไม่ตาย กายของเหล่าสัตว์ที่อยู่ในรอกนั้นเสมอด้วยไฟ

เชิญดูความมั่นคงของกรรมทั้งหลายเกิด ไม่มีเก่า แม้แต่เขมาก็ไม่มี เหล่าสัตว์วิ่งไปทางประตูด้านหน้าที่เปิดอยู่ กลับจากประตูด้านหน้าวิ่งมาทางประตูด้านหลัง วิ่งไปทางประตูด้านเหนือ กลับจากประตูด้านเหนือวิ่งมาทางประตูด้านใต้ แม้จะวิ่งไปทิศใด ๆ ประตูทิศนั้น ๆ ก็ปิดเอง สัตว์เหล่านั้นหวังจะออกไป แสวงหาทางที่จะพ้นไป แต่ก็ออกจากรอกนั้นไปไม่ได้ เพราะกรรมเป็นปัจจัย ด้วยว่ากรรมอันลามกสัตว์เหล่านั้นทำไว้มากยังมีได้ให้ผลหมด ดังนี้ ทุกขโทษอันน่ากลัวนี้ เกิดเพราะอะไร

เกิดเพราะเหตุแห่งความรัก เพราะเหตุแห่งความยินดี เพราะเหตุแห่งความกำหนด และเพราะเหตุแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความยินดีของเหล่าสัตว์นั้น

ทุกข์อันมีในนรกก็ดี ทุกข์อันมีในกำเนิดสัตว์เดรัจฉานก็ดี ทุกข์อันมีในเปรตวิสัยก็ดี ทุกข์อันมีในมนุษย์ก็ดี เกิดแล้ว เกิดพร้อมแล้ว บังเกิดแล้ว บังเกิดเฉพาะแล้ว ปรากฏแล้ว เพราะอะไร

ทุกข์เหล่านั้นย่อมมี ย่อมเป็น ย่อมเกิด เกิดพร้อม บังเกิด บังเกิดเฉพาะ ย่อมปรากฏ เพราะเหตุแห่งความรัก เพราะเหตุแห่งความยินดี เพราะเหตุแห่งความกำหนด เพราะเหตุแห่งความกำหนดด้วยอำนาจความยินดีของสัตว์นั้น เพราะฉะนั้นจึงชื่อว่า ทุกข์นี้เป็นไปตามความรักย่อมปรากฏ

๒๔๒

ความพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เป็นปัจจัยให้ทำทุจริตกรรมอะไรบ้าง และผลย่อมเกิดขึ้นเพราะกรรมเป็นปัจจัย ท่านพระเทวทัตทำกรรมถึงอย่างนั้น อยู่ที่ไหน ไม่มีที่อยู่ได้ไหม ยังต้องวนเวียนไปในวัฏฏะ และกรรมที่ทำอย่างนั้นหรือจะทำให้เกิดในสุคติภูมิ ในสวรรค์ การทำสังฆเภท การทำพระโลหิตของพระผู้มีพระภาคให้ห้อ เป็นกรรมหนัก เป็นอนันตริยกรรม เวลานี้ท่านพระเทวทัตอยู่ในอเวจีมหานรกตามควรแก่กรรมนั้น

หลังจากที่ท่านผู้ฟังสิ้นชีวิตแล้ว ก็ไม่ทราบว่าจะไปอยู่ที่ใด แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่ไม่ประมาท ท่านก็เจริญกุศล เจริญสติปัฏฐานเพื่อปัญญาจะได้รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น เรื่องภพ เรื่องภูมิต่าง ๆ ไม่ใช่ทรงแสดงไว้โดยเปล่าประโยชน์ แต่เพื่อเตือนแม้ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานก็ได้ไม่ประมาท ท่านผู้ฟังอาจจะมีญาติมิตรสหายในหลายนกหลายกัลป์มานานมาแล้ว ที่จะต้องอยู่ในภูมินั้นบ้าง ภูมินี้บ้าง แต่ขอให้ทราบเรื่องของอบายภูมิเป็นลำดับขั้น และอบายภูมิที่หนักที่สุด คือ นรก

ในพระไตรปิฎกมีข้อความหลายตอนทีกล่าวว่า เมื่อพ้นจากการรับกรรมในนรกแล้ว ก็เกิดเป็นเปรต ที่ว่าเป็นเปรตยังน้อยกว่านรก เพราะเหตุว่ายังสามารถที่จะรับอุทิศส่วนกุศล เกิดกุศลจิตอนุโมทนาได้

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์ ธัญญชานิสูตร มีข้อความที่ท่านพระสารีบุตรกล่าวกับธัญญชาปิณฑมณเฑาะว์ว่า เจริญชานดีกว่านรก เปตวิสัยดีกว่าเจริญชาน มนุษย์ดีกว่าเปตวิสัย เทพดีกว่ามนุษย์ ตามลำดับ

เจริญชานไม่ได้รับทุกข์ทรมานอย่างนรก เพราะว่าสัตว์บางตัวมีกุศลวิบากเป็นผลของกุศลกรรม ทำให้มีการกินดีอยู่ดี เป็นผลของกุศลกรรมที่ติดตามมาให้ผล

หลังจากที่ปฏิสนธิด้วยอกุศลวิบากซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรม แต่กรรมอื่นซึ่งเป็นกุศลยังตามอุปถัมภ์ได้ในภูมิของเดรัจฉาน

สำหรับเปตวิสัยที่ว่าดีกว่าเดรัจฉาน เพราะว่าสามารถที่จะเกิดกุศลจิตอนุโมทนาและพ้นจากการรับผลของอกุศลกรรมนั้นได้

สำหรับมนุษย์ แน่แน่นอนว่าต้องดีกว่าเปตวิสัย และสำหรับเทพนั้น ก็เป็นผลของกุศลที่มีกำลังมากกว่าที่เกิดเป็นมนุษย์

ตัวอย่างในพระไตรปิฎก ที่แสดงทุจริตกรรมที่จะทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิ ในเรื่องของการผิดศีล ใน **ขุททกนิกาย โภกอลิกลสูตรที่ ๑๐** มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี

ครั้งนั้นแล โภกอลิกภิกษุเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคม แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความปรารถนาลามก ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาลามก พระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

โภกอลิกะ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ โภกอลิกะ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ เธอจงยังจิตให้เลื่อมใสในสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด สารีบุตรและโมคคัลลานะมีศีลเป็นที่รัก

แม้ครั้งที่ ๒ โภกอลิกภิกษุ ก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคทรงชักนำข้าพระองค์ให้จงใจเชื่อ ให้เลื่อมใสก็จริง แต่พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความปรารถนาลามก ตกอยู่ในอำนาจแห่งความปรารถนาลามก

แม้ครั้งที่ ๒ พระผู้มีพระภาคก็ได้ตรัสกับโภกอลิกภิกษุว่า

โกกालิกะ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้ กોકาลิกะ เธออย่าได้กล่าวอย่างนี้โดย เธอจงยังจิตให้เลื่อมใสในสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด สารีบุตรและโมคคัลลานะมีศีล เป็นที่รัก

แม้ครั้งที่ ๓ ก็โดยนัยเดียวกัน

ผู้ที่ตรัสเป็นพระผู้มีพระภาค แต่ว่ากิเลสในใจของคน แม้ได้ฟังพระโอวาทจาก พระโอรสก็จะให้เลื่อมใสในท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะ แต่เพราะ กิเลสของตนทำให้ไม่เลื่อมใส เห็นความรุนแรงของกิเลสใหม่ ถ้ามีความเห็นผิด มีความเข้าใจผิด วาจาก็ผิด การกระทำก็ผิด ทุกอย่างผิดไปหมด แม้แต่พระอรหันต์ที่เป็นอัครสาวกอย่างท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะ แม้ภิกษุอื่น เช่น กોકาลิกภิกษุ ยังไม่เลื่อมใสและเห็นผิดว่า ท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะ มีความปรารถนาลามก

นี่เป็นอันตรายมากเหลือเกินสำหรับความเห็น ถ้าความเห็นของท่าน คลาดเคลื่อนผิดไป ทุกอย่างจะผิดหมด สิ่งที่ถูก ท่านก็เห็นเป็นผิด สิ่งผิด ท่านก็เห็น เป็นถูก แม้พระผู้มีพระภาคจะตรัสโอวาทก็ไม่ฟัง ไม่พิจารณา แม้เป็นพระภิกษุ แต่ก็ ไม่ฟังพระดำรัสของพระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้นแล กોકาลิกภิกษุถูกจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป เมื่อโกกาลิกภิกษุหลีกไปแล้วไม่นานนัก ได้มีต่อม ประมาณเท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาดเกิดขึ้นทั่วกาย ครั้นแล้ว เป็นต่อมประมาณเท่าเมล็ด ถั่วเขียว เท่าเมล็ดถั่วดำ เท่าเมล็ดพุทรา เท่าผลพุทรา เท่าผลมะขามป้อม เท่าผล มะตูมอ่อน เท่าผลขนุนอ่อน แตกหัวแล้ว หนองและเลือดไหลออก

ลำดับนั้น กોકาลิกภิกษุ มรณภาพเพราะอาพาธนั่นเอง ครั้นโกกาลิกภิกษุ มรณภาพแล้ว ก็ย่อมอุปบัติในปทุมนรก เพราะจิตคิดอาฆาตในท่านพระสารีบุตรและ ท่านพระมหาโมคคัลลานะ

ครั้งนั้นแล ท้าวสหัมบดีพรหม เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้วมีรัศมีงามยิ่ง ทำพระเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โภกालิภิกขุมรณภาพแล้ว ครั้นแล้วอุบัติในปทุมนรก เพราะจิตคิดอาฆาตในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ

ท้าวสหัมบดีพรหมครั้นกราบทูลดังนี้แล้ว กระทำประทักษิณแล้วได้อันตรธานไปในที่นั่นเอง

ไม่เห็นก็ไม่เชื่อใช่ไหม เรื่องปทุมนรก แต่คนที่เห็นมี คนที่รู้มี และเหตุที่จะให้เกิดที่นั่นก็มี

ครั้นพลว่ราตรีนั้นไป พระผู้มีพระภาคตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อคตินี้ เมื่อปฐมยามล่วงไปแล้ว ท้าวสหัมบดีพรหมมีรัศมีงามยิ่ง ทำวิหารเชตวันทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้ามาหาเราถึงที่อยู่ อภิวัตแล้วได้ยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กล่าวกะเราว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ โภกาลิภิกขุมรณภาพแล้ว ครั้นแล้วอุบัติในปทุมนรก เพราะจิตคิดอาฆาตในพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ ท้าวสหัมบดีพรหมครั้นกล่าวดังนี้แล้ว กระทำประทักษิณแล้วได้อันตรธานหายไปในที่นั่นเอง

เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสอย่างนี้แล้ว ภิกษุรูปหนึ่งได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ประมาณอายุในปทุมนรก นานเพียงใดพระเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ประมาณอายุในปทุมนรกนานนัก การนับประมาณอายุในปทุมนรกนั้นว่าเท่านี้ปี เท่านี้ ๑๐๐ ปี เท่านี้ ๑๐๐๐ ปี หรือว่าเท่านี้ ๑๐๐,๐๐๐ ปี ไม่ใช่ทำได้ง่าย

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็พระองค์สามารถจะทรงกระทำการเปรียบเทียบได้หรือไม่พระเจ้าข้า

โดยมากท่านผู้ฟังได้ยินคำว่า กัป เป็นจำนวนที่นานมาก เรื่องจำนวนเป็นเรื่องที่นับไม่ไหวทีเดียวว่ากาลเวลานั้นจะยืดยาวมากมายสักเพียงใด ซึ่งพระผู้มีพระภาคไม่ได้ทรงแสดงวิธีที่จะให้บุคคลหนึ่งบุคคลใดไปนั่งคิด นั่งนับ แต่ว่ามีทางใดที่จะอุปการะเกื้อกูลให้เข้าใจได้ถึงความยาวนานนั้น พระผู้มีพระภาคก็ได้ทรงแสดงไว้ ซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงรับว่า สามารถภิกษุ ดังนี้

แล้วตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เปรียบเหมือนเกวียนที่บรรทุกงาหนัก ๒๐ หาบ ของชาวโกศล เมื่อล่องไปได้ ๑๐๐ ปี ๑,๐๐๐ ปี ๑๐๐,๐๐๐ ปี บุรุษพึงหยิบเมล็ดงาขึ้นจากเกวียนนั้น ออกทิ้งเมล็ดหนึ่ง ๆ

ดูกร ภิกษุ เกวียนที่บรรทุกงาหนัก ๒๐ หาบ ของชาวโกศลนั้น จะพึงถึงความสิ้นไปโดยลำดับนี้เร็วเสียกว่า แต่อัปพุทธรก ๑ จะไม่พึงถึงความสิ้นไปได้เลย

ดูกร ภิกษุ ๒๐ อัปพุทธรก เป็น ๑ นิรพพุทธรก

๒๐ นิรพพุทธรก เป็น ๑ อัพพนรก

๒๐ อัพพนรก เป็น ๑ อหนรก

๒๐ อหนรก เป็น ๑ อฏฏนรก

๒๐ อฏฏนรก เป็น ๑ กุมุทนรก

๒๐ กุมุทนรก เป็น ๑ โสคันธิกนรก

๒๐ โสคันธิกนรก เป็น ๑ อุลกนรก

๒๐ อุลกนรก เป็น ๑ ปุณฺทริกนรก

๒๐ ปุณฺทริกนรก เป็น ๑ ปทุมนรก อย่างนี้ ก็โกกาลิกภิกษุอุบัติในปทุมนรก เพราะจิตคิดอาฆาตในสาร์บุตรและโมคคัลลานะ

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นได้ตรัสไวยยากรณภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ก็วาจาหยาบเช่นกับขวาน เกิดในปากของบุรุษแล้ว เป็นเหตุตัดรอนตนเองของบุรุษผู้เป็นพาล ผู้กล่าวคำทุภาษิต

ผู้ใดสรรเสริญคนที่ควรนิทา หรือนิทาคนที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นย่อมก่อโทษ เพราะปาก ย่อมไม่ได้ความสุขเพราะโทษนั้น การแพ้ด้วยทรัพย์เพราะเล่นการพนัน เป็นโทษเพียงเล็กน้อย โทษของผู้ที่ยังใจให้ประทุษร้ายในท่านผู้ปฏิบัติดีนี้แล เป็นโทษมากกว่า

บุคคลตั้งวาจาและใจอันลามกไว้แล้ว เป็นผู้ติเตียนพระอริยเจ้า ย่อมเข้าถึง นรกตลอดกาล ประมาณด้วยการนับปี ๑ แสนทวีปพุทธะ และ ๔๐ อัมพุททะ

ผู้กล่าวคำเท็จ ย่อมเข้าถึงนรก อนึ่งผู้ทำกรรมอันลามก แล้วกล่าวว่าไม่ได้ทำ ก็ย่อมเข้าถึงนรกอย่างเดียวกัน แม้คนทั้งสองนั้นเป็นมนุษย์มีกรรมอันเลวทราม ละไปแล้ว ย่อมเป็นผู้เสมอกันในโลกเบื้องหน้า

ผู้ใดประทุษร้ายต่อคนผู้ไม่ประทุษร้าย ผู้เป็นบุรุษหมดจด ไม่มีกิเลสเครื่อง ยั่วยวน บาปย่อมกลับถึงผู้เป็นพาลนั่นเอง เหมือนธูลีละเอียดที่บุคคลชดไปทวนลม ฉะนั้น

ผู้ที่ประกอบเรื่อง ๆ ในคุณ คือ ความโลภ ไม่มีศรัทธา กระด้าง ไม่รู้ความ ประสงค์ของผู้ขอ มีความตระหนี่ ประกอบเรื่อง ๆ ในคำส่อเสียด ย่อมบริกาษผู้อื่น ด้วยวาจา

แม้คนผู้มีปากเป็นหล่ม กล่าวคำไม่จริง ผู้ไม่ประเสริฐ ผู้กำจัดความเจริญ ผู้ลามก ผู้กระทำความชั่ว ผู้เป็นบุรุษในที่สุด มีโทษ เป็นอวชาติ ท่านอย่าได้พูดมาก ในที่นี้ อย่าเป็นสัตว์นรก

ท่านย่อมเกลียดธูลี คือ กิเลส ลงในตนเพื่อกรรมมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล ท่านผู้ทำ กรรมหยาบ ยังติเตียนสัตว์นรก ท่านประพฤติกุศลเป็นอันมากแล้ว ย่อมไปสู่มหานรก สิ้นกาลนาน

กรรมของใคร ๆ ย่อมเสื่อมพินาศไปไม่ได้เลย บุคคลมาได้รับกรรมนั้นแล เป็น เจ้าของแห่งกรรมนั้น (เพราะ) คนเขลาผู้ทำกรรมหยาบ ย่อมเห็นความทุกข์ในตน ใน ปรโลก

ผู้ทำกรรมหยาบ ย่อมเข้าถึงสถานที่อันนายนิรยบาลนำขอเหล็กมา ย่อมเข้าถึงหลาวเหล็กอันคมกริบ และย่อมเข้าถึงก้อนเหล็กแดงโชติช่วง เป็นอาหารอันสมควรแก่กรรมที่ตนทำไว้อย่างนั้น

สัตว์นรกทั้งหลายจะพูดก็พูดไม่ได้ จะวิ่งหนีก็ไม่ได้ ไม่ได้ที่ต้านทานเลย นายนิรยบาลลากขึ้นภูเขาก้อนเพลิง สัตว์นรกล้วนนอนอยู่บนถ้ำเพลิงอันลาดไว้ ย่อมเข้าไปสู่กองไฟอันลุกโพลง

พวกนายนิรยบาลเอาข่าเหล็กพัน ดัดด้วยค้อนเล็กในที่นั้น สัตว์นรกทั้งหลาย ย่อมเข้าไปสู่โรจนนรกที่มีดทับ

นี่เป็นลักษณะของนรกขุมต่าง ๆ ซึ่งก็แล้วแต่กรรมหนักกรรมเบาว่าจะไปสู่ขุมไหน สำหรับเวจีมหานรกนั้นร้อนเป็นไฟตลอดเวลา

สำหรับโรจนนรกที่มีดทับ ความมีดทับนั้นแผ่ไปเหมือนกลุ่มหมอก ถ้ามีดสักวันหนึ่งเต็ม ๆ จะเป็นอย่างไร โลกนี้ ไม่ใช่วันเดียว ตลอดเวลาที่เดียวระหว่างที่อยู่ในโรจนนรกที่มีดทับ

ความมีดทับนั้นแผ่ไปเหมือนกลุ่มหมอก ฉะนั้น ก็ที่นั่นสัตว์นรกทั้งหลายย่อมเข้าไปสู่หม้อเหล็กอันไฟลุกโพลง ลอยฟองอยู่ ใหม้อยู่ในหม้อเหล็กนั้น อันไฟลุกโพลงสิ้นกาลนาน

ก็ผู้ทำกรรมหยาบจะไปสู่ทิศใด ๆ ก็หมกใหม้อยู่ในหม้อเหล็ก อันเปื้อนด้วยหนองและเลือดในทิศนั้น ๆ ลำบากอยู่ในหม้อเหล็กนั้น

ผู้ทำกรรมหยาบหมกใหม้อยู่ในน้ำอันเป็นที่อยู่ของหมู่นอน นีนรกอีกขุมหนึ่งในหม้อเหล็กนั้น ๆ แม้ฝั่งเพื่อที่จะไปก็ไม่มีเลย เพราะกระเพาะครอบอยู่โดยรอบ มิดชิดในทิศทั้งปวง

และยังมีป่าไม้ มีใบเป็นดาบคม สัตว์นรกทั้งหลายย่อมเข้าไปสู่ป่าไม้ ถูกดาบใบไม้ตัดหัวขาด พวกนายนิรยบาลเอาเบ็ดเกี่ยวลิ้นออก แล้วย่อมเบียดเบียนด้วยการดึงออกมา ๆ

ก็ลำดับนั้น สัตว์นรกทั้งหลายย่อมเข้าถึงแม่น้ำต่างอันเป็นหล่ม ย่อมเข้าถึงคม มีดโกนอันคมกริบ สัตว์นรกทั้งหลายผู้กระทำความบาปเป็นผู้เขลา ย่อมตกลงไปบนคมมีดโกนนั้น เพราะได้กระทำความบาปไว้

ก็สุนัขดำ สุนัขต่าง และสุนัขจิ้งจอก ย่อมรุมกัดกินสัตว์นรกทั้งหลายผู้ร้องให้อยู่ในที่นั้น ผูกมัดดำ แร้ง นกตะกุ่ม และกาไม่ดำ ย่อมรุมกันจิกกิน

คนผู้ทำกรรมหยาบ ย่อมเห็นความเป็นไปในนรกนี้ยากหนอ เพราะฉะนั้น นรชนพึงเป็นผู้ทำกิจที่ควรทำในชีวิตที่ยังเหลืออยู่นี้ แล้วไม่พึงประมาท เกวียนบรรทุกงา ผู้รู้ทั้งหลายนับแล้วนำเอาเข้าไปเปรียบในปทุมนรก เป็น ๕๑,๒๐๐ โกฏิ

นรกเป็นทุกข์ เรากล่าวแล้วในพระสูตรนี้เพียงใด สัตว์ทั้งหลายผู้กระทำความหยาบ พึงอยู่ในนรกแม้นั้น ตลอดกาลนานเพียงนั้น เพราะฉะนั้น บุคคลพึงกำหนดรักษาวาจา ใจ ให้เป็นปกติในผู้สะอาด มีศีลเป็นที่รัก และมีคุณดั่งงามทั้งหลาย

เป็นเรื่องของนรก และทรงแสดงไว้ชัดเจนว่า ถ้ายังไม่บรรลุนิพพานเป็นพระอรหันต์ ย่อมมีปัจจัยทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิได้ ภูมิอื่นเมื่อยังไม่ถึง จะรู้ชัดเหมือนภูมิมนุษย์นี้ได้ไหม ไม่ได้ เหตุการณ์ในภูมิอื่นจะเป็นอย่างไรก็ยากที่จะรู้ ที่จะเดา ที่จะคิด จนกว่าจะถึงภูมินั้นจริง ๆ ถ้าถึงภูมินั้นจริง ๆ ก็หมดความสงสัย เหมือนกับที่เคยสงสัยว่าโลกนี้เป็นอย่างไร ก็ไม่สงสัยเวลาที่อยู่ในโลกนี้ เพราะฉะนั้น จะต้องอาศัยพระธรรมที่พระผู้มีพระภาค ผู้ทรงรู้แจ้งโลกทั้งปวง ได้ทรงแสดงไว้ถึงภพภูมิอื่นด้วย

๒๔๓

มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสกั เทวทูตสูตร มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่พระวิหาร
เชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี เขตพระนครสาวัตถี สมัยนั้นแล
พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุเหล่านั้นทูลรับพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคได้ตรัสดังนี้ว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนเรือน ๒ หลัง มีประตูตรงกัน บุรุษผู้มีตาดี
ยืนอยู่ระหว่างกลางเรือน ๒ หลังนั้น พึงเห็นมนุษย์กำลังเข้าเรือนบ้าง กำลังออกจาก
เรือนบ้าง กำลังเดินมาบ้าง กำลังเดินไปบ้าง ฉันทใด ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฉันทนั้น
เหมือนกันแล เราย่อมมองเห็นหมู่สัตว์กำลังจุติ กำลังอุปบัติ เลว ประณีต มีผิวพรรณ
ดี มีผิวพรรณทราม ได้ดี ตกยาก ด้วยทิพยจักขุอันบริสุทธิ์ล่วงจักขุของมนุษย์ ย่อม
ทราบชัดซึ่งหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมได้ว่า สัตว์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ ประกอบด้วย
กายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต ไม่ติเตียนพระอริยะ เป็นสัมมาทิฏฐิ เชื้อมั่นกรรม
ด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เมื่อตายไปแล้ว เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ก็มี

สัตว์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ ประกอบด้วยกายสุจริต วาจาสุจริต มโนสุจริต ไม่ติ
เตียนพระอริยะ เป็นสัมมาทิฏฐิ เชื้อมั่นกรรมด้วยอำนาจสัมมาทิฏฐิ เมื่อตายไปแล้ว
บังเกิดในหมู่มนุษย์ก็มี

สัตว์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจจริต วาจาทุจจริต มโนทุจจริต
ติเตียนพระอริยะ เป็นมิจฉาทิฏฐิ เชื้อมั่นกรรมด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายไปแล้ว
เข้าถึงปิตติวิสัยก็มี (คือ เปต)

สัตว์ผู้กำลังเป็นมนุษย์อยู่เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจจริต วาจาทุจจริต มโนทุจจริต
ติเตียนพระอริยะ เป็นมิจฉาทิฏฐิ เชื้อมั่นกรรมด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายไปแล้ว
เข้าถึงกำเนิดสัตว์เดรัจฉานก็มี

สัตว์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ ประกอบด้วยกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ตีเตียนพระอริยะ เป็นมิจฉาทิฏฐิ เชื้อมนักรรณด้วยอำนาจมิจฉาทิฏฐิ เมื่อตายไปแล้ว เข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรกก็มี

ทรงแสดงถึงสัตว์ผู้กำลังเป็นอยู่เหล่านี้ แล้วแต่ว่าจะเป็นกายสุจริต วจีสุจริต มโนสุจริต หรือว่าเป็นกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต ที่จะเป็นปัจจัยให้อุบัติ ปฏิสนธิในที่ใด

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะจับสัตว์นั้นที่ส่วนต่าง ๆ ของแขนไป แสดงแก่พระยายมว่า ข้าแต่พระองค์ บุรุษนี้ไม่ปฏิบัติชอบในมารดา ไม่ปฏิบัติชอบในสมณะ ไม่ปฏิบัติชอบในพราหมณ์ ไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล ขอพระองค์จงลงอาชญาแก่บุรุษนี้เถิด

ไม่ทราบใช่ใหม่ว่า อีกโลกหนึ่งจะเป็นจริง ๆ อย่างนี้หรือเปล่า แต่ใครทรงแสดงไว้ นึกเดาเองก็อาจจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ได้ แต่ความจริงเป็นอย่างไร และเพราะเหตุใด มีข้อความทั้งในพระไตรปิฎกและในอรรถกถาที่อธิบายถึงเหตุและผลของพระสูตรนี้ ซึ่งถ้าไม่กล่าวถึงพระสูตรนี้ ท่านผู้ฟังรุ่นหลัง ๆ เวลาพบพระสูตรนี้อาจจะเกิดความแคลงใจว่า เป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเป็นไปได้ แต่ว่าเรื่องของโลกอีกโลกหนึ่งนั้น จะมีสภาพอย่างไร ผู้ที่อยู่ในโลกอื่นย่อมไม่สามารถที่จะรู้ได้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระยายมจะปลอบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูตที่ ๑ กะสัตว์นั้นว่า ดูกร พ่อมหาจำเริญ ท่านไม่ได้เห็นเทวทูตที่ ๑ ปราภฏในหมู่มนุษย์ หรือ สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นเลยเจ้าข้า พระยายมถามอย่างนี้ว่า ดูกร

พอมหาจำเริญ ท่านไม่ได้เห็นเด็กแดง ๆ ยังอ่อน นอนแบ เปื้อนมูลธุคุณของตนอยู่ใน
หมู่มนุษย์หรือ สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า เห็นเจ้าข้า

ขอให้ทุกท่านคิดถึงตัวท่านเอง เคยเห็นอย่างนี้หรือเปล่า

ข้อความต่อไป

พระยายมคามอย่างนี้ว่า ดูกร พอมหาจำเริญ ท่านนั้นรู้ว่ามีสติ เป็น
ผู้ใหญ่แล้ว ได้มีความดำริดังนี้บ้างไหมว่า แม้ตัวเราแลก็มีความเกิดเป็นธรรมดา ไม่
ล่วงพ้นความเกิดไปได้ ควรที่เราจะทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ สัตว์
นั้นทุกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่อาจเจ้าข้า มัวประมาทเสียเจ้าข้า พระยายมกล่าวอย่างนี้
ว่า ดูกร พอมหาจำเริญ ท่านไม่ได้ทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจไว้
เพราะมัวประมาทเสีย ดังนี้ เหล่านายนิรยบาลจะลงโทษโดยอาการที่ท่านประมาท
แล้ว ก็บาปกรรมนี้นั่นแล ไม่ใช่มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดาทำให้ท่าน ไม่ใช่
น้องชายทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องหญิงทำให้ท่าน ไม่ใช่มิตรอำมาตย์ทำให้ท่าน ไม่ใช่
ญาติสาโลหิตทำให้ท่าน ไม่ใช่สมณะและพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่เทวดาทำให้ท่าน
ตัวท่านเองทำเข้าไว้ ท่านเท่านั้นจะเสวยวิบากของบาปกรรมนี้

หนีพ้นไหม ท่านที่ได้กระทำทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจ เวลานี้หวั่นกลัว
เกรงภัยของบ้านเมือง ท่านอาจจะหนีพ้นชั่วคราวระยะหนึ่ง แต่ว่ากรรมที่ได้กระทำไว้ก็
จะต้องให้ผล แล้วแต่จะให้ผลมาก เผ็ดร้อน หนักเบาตามควรแก่กรรมนั้น ๆ แต่ถ้า
เปรียบเทียบกับการรับผลของกรรมในมนุษย์ ยังเบากว่าการรับผลของกรรมเมื่อเวลาไป
เกิดในนรกมากทีเดียว

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระยายมครั้นปลอบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูต
ที่ ๑ กับสัตว์นั้นแล้ว จึงปลอบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูตที่ ๒ ว่า ดูกร พอ
มหาจำเริญ ท่านไม่ได้เห็นเทวทูตที่ ๒ ปรากฏในหมู่มนุษย์หรือ สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า
ข้าพเจ้าไม่เห็นเลยเจ้าข้า พระยายมคามอย่างนี้ว่า ดูกร พอมหาจำเริญ ท่านไม่ได้

เห็นหญิงหรือชายมีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปี หรือ ๑๐๐ ปีนับแต่เกิดมา ผู้แก่ ซี้โครงคด หลังงอ ถือไม้เท้า งกเงินเดินไป กระสับกระส่าย ล่วงวัยหนุ่มสาว ฟันหัก ผมหงอก หน้าง่น ศีรษะล้าน เหี่ยว ตัวตกกระ ในหมู่มนุษย์หรือ สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า เห็นเจ้าข้า พระยายมคามอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านนั้นรู้ความมีสติ เป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้มีความดำริดังนี้บ้างใหม่ว่า แม้ตัวเราแลก็มีความแก่เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ ควรที่เราจะทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่อาจเจ้าข้า มัวประมาทเสียเจ้าข้า

สิ่งที่จะทำให้ระลึกถึงความจริง เกิด แก่ เจ็บ ตาย มีตลอดเวลาแต่ไม่สลัดเป็นผู้ที่ประมาท

พระยายมกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้ทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจไว้ เพราะมัวประมาทเสีย ดังนั้น เหล่านายนิรยบาลจะลงโทษโดยอาการที่ท่านประมาทแล้ว ก็บาปกรรมนี้นั่นแล ไม่ใช่มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดาทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องชายทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องหญิงทำให้ท่าน ไม่ใช่มิตรอำมาตย์ทำให้ท่าน ไม่ใช่ญาติสาโลหิตทำให้ท่าน ไม่ใช่สมณะและพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่เทวดาทำให้ท่าน ตัวท่านเองทำเข้าไว้ ท่านเท่านั้นจะเสวยวิบากของบาปกรรมนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระยายมครั้นพลบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูตที่ ๒ กับสัตว์นั้นแล้ว จึงพลบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูตที่ ๓ ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้เห็นเทวทูตที่ ๓ ปรากฏในหมู่มนุษย์หรือ

สองเทวทูตแล้ว ไม่เห็นเทวทูตที่ ๓ จะเห็นไหม ตามความเป็นจริงของผู้หลงลืมสติ ประมาท มัวเมาอยู่เสมอ ไม่มีการระลึกได้เลย

สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นเลยเจ้าข้า พระยายมคามอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้เห็นหญิงหรือชายผู้ป่วย ทนทุกข์เป็นไข้หนัก นอนเปื้อนมูลรูกุญชรของตน มีคนอื่นคอยพุงลุก พุงเดิน ในหมู่มนุษย์หรือ สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า เห็นเจ้าข้า พระยายมคามอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านนั้นรู้ความมีสติ เป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้มีความดำริดังนี้บ้างใหม่ว่า แม้ตัวเราแลก็มีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดา

ไม่ล่องพ้นความเจ็บป่วยไปได้ ควรที่เราจะทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่อาจเจ้าข้า มัวประมาทเสียเจ้าข้า

พระยายมกล่าวย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้ทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจไว้ เพราะมัวประมาทเสีย ดังนั้น เหล่านายนิรยบาลจักลงโทษ โดยอาการที่ท่านประมาทแล้ว ก็บาปกรรมนี้นั้นแล ไม่ใช่มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดา ทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องชายทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องหญิงทำให้ท่าน ไม่ใช่มิตรอำมาตย์ ทำให้ท่าน ไม่ใช่ญาติสาโลหิตทำให้ท่าน ไม่ใช่สมณะและพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่ เทวดาทำให้ท่าน ตัวท่านเองทำเข้าไว้ ท่านเท่านั้นจะเสวยวิบากของบาปกรรมนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระยายมครั้นพลบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูต ที่ ๓ กับสัตว์นั้นแล้ว จึงพลบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูต ที่ ๔ ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้เห็นเทวทูตที่ ๔ ปรากฏในหมู่มนุษย์บ้างหรือ สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นเลยเจ้าข้า

พระยายมคงจะอ่อนใจ ถามถึงเทวทูตเท่าไร ๆ ก็ไม่เห็นเลย

พระยายมถามอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้เห็นราชาทั้งหลายใน หมู่มนุษย์ จับใจผู้ประพฤติผิดมาแล้ว สั่งลงกรรมกรณ์ต่างชนิดบ้างหรือ คือ โบย ด้วย채บ้าง โบยด้วยหวายบ้าง ตีด้วยตระบองสั้นบ้าง ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัด ทั้งมือทั้งเท้าบ้าง ตัดหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งหูทั้งจมูกบ้าง

ลงกรรมกรณ์วิธี หม้อเคี้ยวน้ำส้มบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี ขอดสังข์บ้าง ลง กรรมกรณ์วิธี ปากราหูบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี ฆ่าไฟบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี รื้อสายบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี นุ่งเปลือกไม้บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี ยืนกวางบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี เกี้ยวเหยื่อเบ็ดบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี เหยือกษาปณ์บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี แปรงแสบ บ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี กางเวียนบ้าง ลงกรรมกรณ์วิธี ตั้งฟางบ้าง ลาดด้วยน้ำมัน เดือด ๆ บ้าง ให้สุนัขทิ้งบ้าง ให้นอนหงายบนหลาวทั้งเป็น ๆ บ้าง ตัดศีรษะด้วยดาบ บ้าง

สัตว์นั้นทุกอย่างนี้ว่า เห็นเจ้าข้า พระยายมถามอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหา จำเรญ ท่านนั้นรู้ความมีสติ เป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้มีความดำริดังนี้บ้างไหมว่า จำเรญละ

เป็นอันว่าสัตว์ที่ทำความลามกไว้นั้น ๆ ย่อมถูกลงกรรมกรรมต่างชนิดเห็นปานนี้ในปัจจุบัน จะป่วยกล่าวไปไปถึงชาติหน้า ควรที่เราจะทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่อาจเจ้าข้า มัวประมาทเสียเจ้าข้า

ถ้าเห็นใครถูกลงโทษ ก็เป็นคนอื่นไปหมดไม่ใช่เรา แต่จะเป็นเราหรือจะเป็นท่านบ้างได้ไหมถ้ากิเลสยังมี ยังไม่ได้ดับหมด และถ้ากรรมทุจริตทางกาย ทางวาจา ทางใจได้กระทำแล้ว คนอื่นที่กำลังถูกลงโทษ วันหนึ่งจะเป็นตัวท่านที่ถูกลงโทษได้ไหม แต่ผู้ที่ประมาทก็ไม่มีสติที่จะระลึกได้

พระยายมกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้ทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจไว้ เพราะมัวประมาทเสีย ดังนั้น เหล่านายนिरยบาลจะลงโทษ โดยอาการที่ท่านประมาทแล้ว ก็บาปกรรมนี้นั้นแล ไม่ใช่มารดาทำให้ท่าน ไม่ใช่บิดาทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องชายทำให้ท่าน ไม่ใช่พี่น้องหญิงทำให้ท่าน ไม่ใช่มิตรอำมาตย์ ทำให้ท่าน ไม่ใช่ญาติสาโลหิตทำให้ท่าน ไม่ใช่สมณะและพราหมณ์ทำให้ท่าน ไม่ใช่เทวดาทำให้ท่าน ตัวท่านเองทำเข้าไว้ ท่านเท่านั้นจะเสวยวิบากของบาปกรรมนี้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระยายมครั้นปลอบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูตที่ ๔ กับสัตว์นั้นแล้ว จึงปลอบโยน เอาอกเอาใจ ได้ถามถึงเทวทูตที่ ๕ ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้เห็นเทวทูตที่ ๕ ปราภฏในหมู่มนุษย์หรือ สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่เห็นเลยเจ้าข้า พระยายมถามอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านไม่ได้เห็นหญิงหรือชายที่ตายแล้ววันหนึ่ง หรือ ๒ วัน หรือ ๓ วัน ขึ้นพอง เชียวช้า มีน้ำเหลืองเยิ้มในหมู่มนุษย์หรือ

สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า เห็นเจ้าข้า พระยายมถามอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเรญ ท่านนั้นรู้ความมีสติ เป็นผู้ใหญ่แล้ว ได้มีความดำริดังนี้บ้างไหมว่า แม้ตัวเราแลก็มีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ควรที่เราจะทำความดีทางกาย ทางวาจา และทางใจ สัตว์นั้นทูลอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าไม่อาจเจ้าข้า มัวประมาทเสียเจ้าข้า

สัตว์นั้นและตัวท่านเหมือนกัน หรือว่าไม่เหมือนกัน ข้อความซ้ำต่อไปจนกระทั่งถึงข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พระยายมครั้นปลอบโยน เอาอกเอาใจ ใต้ถ้ำถึงเทวทูตที่ ๕ กับสัตว์นั้นแล้ว ก็ทรงดุขณียอยู่

ถึงเทวทูตที่ ๕ แล้ว ยังระลึกไม่ได้ เป็นผู้ที่ประมาท ไม่ได้กระทำความดีทางกาย ทางวาจา ทางใจ

พระผู้มีพระภาคตรัสต่อไปว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะให้สัตว์นั้นกระทำเหตุ ซึ่งการจำ ๕ ประการ คือ ตรึงตะปูเหล็กแดงที่มือข้างที่ ๑ ข้างที่ ๒ ที่เท้าข้างที่ ๑ ข้างที่ ๒ และที่ทรวงอกตรงกลาง สัตว์นั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์ขักล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด

ข้อความต่อไปเป็นเรื่องการทรมานในนรกต่าง ๆ ที่ซ้ำกันกับข้อความที่เคยกล่าวแล้ว ซึ่งข้อความตอนท้ายมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว พระยายมได้มีความดำริอย่างนี้ว่า พ่อเจ้าประคุณเอ๋ย เป็นอันว่า เหล่าสัตว์ที่ทำความลามกไว้ในโลก ย่อมถูกนายนิรยบาลลงกรรมกรรมต่างชนิดเห็นปานนี้ โอหนอ ขอเราพึงได้ความเป็นมนุษย์ ขอพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงเสด็จอุบัติในโลก ขอเราพึงได้นั่งใกล้พระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น ขอพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นพึงทรงแสดงธรรมแก่เรา และขอเราพึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเกิด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็เรื่องนั้นเราได้ฟังต่อสมณะหรือพราหมณ์อื่น ๆ แล้วจึงบอก ก็เล่าเรอบอกเรื่องที่รู้เอง เห็นเอง ปรากฏเองทั้งนั้น

พระผู้มีพระภาค ได้ตรัสไวยากรณ์ภาษิต ดังนี้ ครั้นแล้วพระสุคตผู้ศาสดาก็ได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกดังนี้ว่า

นรชนเหล่าใดยังเป็นมานพอันเทวทูตตักเตือนแล้ว ประมาทอยู่ นรชนเหล่านั้น
จะเข้าถึงหมู่สัตว์เลว เสวราโคกลิ่นกาลนาน

ส่วนนรชนเหล่าใดเห็นสัตบุรุษผู้สงบบระจบันในโลกนี้ อันเทวทูตตักเตือนแล้ว
ย่อมไม่ประมาทในธรรมของพระอริยะในกาลไหน ๆ เห็นภัยในความยึดมั่นอันเป็นเหตุ
แห่งชาติและมรณะแล้ว ไม่ถือมั่น หลุดพ้นในธรรม เป็นที่สิ้นชาติและมรณะได้
นรชนเหล่านั้นเป็นผู้ถึงความเกษม มีสุข ดับสนิทในปัจจุบัน ล่วงเวอร์และภัยทั้งปวง
และเข้าไปล่วงทุกข์ทั้งปวงได้

ควรสงสัยไหม ถ้าไปจริง ๆ คงหมดความสงสัย

ปัญจสุทธานิ อรรถกถา ซึ่งเป็นอรรถกถา **เทวทูตสูตร** มีใจความว่า ในที่
บางแห่ง พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเริ่มจากนรก แล้วจบลงด้วยเทวโลก และในบาง
สูตร บางแห่ง ทรงเริ่มจากเทวโลกแล้วจบลงด้วยนรก แล้วแต่ว่าจะทรงมุ่งแสดงเรื่อง
ใดเป็นส่วนใหญ่ ถ้าทรงมุ่งที่จะแสดงเรื่องนรกเป็นส่วนละเอียด ก็ทรงแสดงเรื่องของ
เทวโลกเป็นส่วนน้อย ถ้าทรงมุ่งที่จะทรงแสดงเรื่องของเทวโลกเป็นส่วนละเอียด ก็ทรง
แสดงเรื่องของนรกไว้เป็นส่วนน้อย

สำหรับนรก เป็นอีกโลกหนึ่งซึ่งเป็นโลกที่เต็มไปด้วยการทรมานทุกข์ทรมาน เป็นผล
ของกรรมที่ทำให้ปฏิสนธิในโลกนั้น แต่ท่านผู้ฟังพอจะนึกได้ไหมว่า แม้ในโลกนี้ก็ยังมี
การต้องทรมานทุกข์ทรมานจากภัยอันตรายต่าง ๆ จากไฟ จากน้ำ จากการเบียดเบียน
ประทุษร้าย จากอันตรายอื่น ๆ อีกมากมาย อุบัติเหตุ โรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ นี่เป็นเศษ
ของกรรมที่ติดตามมาให้ผลเมื่อปฏิสนธิเป็นมนุษย์ แต่ถ้าไม่ใช่เศษของกรรม เป็นกรรม
หนักที่จะต้องให้ผล กรรมนั้นจะทำให้ปฏิสนธิในภูมิที่เต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน

สำหรับนายนิรยบาลที่อยู่ไนนรกซึ่งเป็นผู้ลงโทษ เป็นการณิกานั้น เป็นบุคคลที่
มีความยินดีเมื่อเห็นบุคคลอื่นได้รับทุกข์ทรมาน เป็นเชื้อเป็นปัจจัยที่ทำให้แม้ผู้นั้นจะ
ไม่ได้กระทำความทุจริตกรรมเอง แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีความยินดี พอใจในการที่บุคคลอื่นได้รับ
ทุกข์ทรมาน ผู้นั้นจะเกิดเป็นนายนิรยบาลได้ เพราะมีความยินดีเป็นเชื้อที่จะเห็นผู้อื่น
ถูกทรมาน

๒๔๔

ท่านผู้ฟังเคยรู้สึกดีใจบ้างไหมเวลาที่สัตว์อื่นตาย นี่เป็นความวิจิตรของจิต เพราะฉะนั้น ผู้ที่ขัดเกลากิจจริง ๆ นอกจากจะละเว้นทุจริต ยังไม่ยินดีที่จะให้ผู้อื่นกระทำทุจริต ไม่ชักชวนให้ผู้อื่นทำทุจริต และไม่สรรเสริญการกระทำทุจริตด้วย แต่บางท่าน ไม่ได้ลงมือทำทุจริตกรรมเอง แต่ว่าชักชวนคนอื่นให้ทำ หรือว่ายินดีเวลาที่บุคคลอื่นทำ หรือว่าเวลาบุคคลอื่นทำก็สรรเสริญพอใจในการกระทำทุจริตนั้น เพราะฉะนั้น เป็นความวิจิตรของจิตที่จะทำให้ปฏิสนธิเป็นบุคคลต่าง ๆ ในภพภูมิต่าง ๆ

ยมราชา ได้แก่ เวมานิกเปรต ในกาลหนึ่งเสวยทิพยสมบัติ มีสวนทิพย์ มีนักร้องนันทิพย์ในทิพย์วิมาน แต่ในอีกกาลหนึ่งก็เป็นธรรมิกราชา ทำหน้าที่พิพากษาโทษ โดยความเป็นธรรม ซึ่งก็เป็นวิบากของกรรม เป็นเวมานิกเปรต เป็นอีกภูมิหนึ่ง

สำหรับเด็กแรกเกิด ส่องความหมายให้รู้ว่า จงทำความดีเถิด จึงชื่อว่าเทวทูต เวลาเห็นเด็กแรกเกิด ระลึกถึงตัวท่านเองซึ่งได้ผ่านสภาพนั้นมาแล้ว และจะต้องถึงสภาพนั้นอีก เพราะฉะนั้น เด็กแรกเกิดนั้นส่องความหมายให้รู้ว่า จงทำความดีเถิด จึงชื่อว่าเทวทูต

คนแก่ ส่องความหมายให้รู้ว่า จงทำความดีเถิด จึงชื่อว่าเทวทูต

คนเจ็บ ส่องความหมายให้รู้ว่า จงทำความดีเถิด จึงชื่อว่าเทวทูต

คนถูกลงโทษ ส่องความหมายให้รู้ว่า จงทำความดีเถิด จึงชื่อว่าเทวทูต

คนตาย ส่องความหมายให้รู้ว่า จงทำความดีเถิด จึงชื่อว่าเทวทูต

ตายแล้ว ทำความดีได้ไหม ไม่ได้ รอก่อนได้ไหม ขอทำทานเสียก่อนแล้วจะตาย ไม่ได้ เพราะฉะนั้น เรื่องของความตายซึ่งจะมาถึงเมื่อไรก็ย่อมเป็นอนุสติที่จะเตือนให้เป็นผู้ที่ไม่ประมาทในการทำ ความดี

ข้อความในอรรถกถามีว่า

เทวทูตที่ ๑ คือ เด็กแรกเกิด เหมือนกับจะส่องความหมายให้รู้ว่า

ดูข้าพเจ้าเกิด ท่านผู้เจริญ แม้ข้าพเจ้าก็มีมือและเท้าเหมือนกับท่าน แต่ข้าพเจ้าก็นอนกลิ้งเกลือกอยู่ในมูตร กรีสของตนเอง (คือ ในอุจจาระ ปัสสาวะ) ไม่สามารถจะลุกขึ้นอาบน้ำได้ด้วยตนเอง มีเนื้อตัวแปดเปื้อน ไม่สามารถจะพูดได้ว่าขอให้ท่านช่วยอาบน้ำให้ข้าพเจ้าเกิด ข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้เพราะยังไม่พ้นจากชาติ แม้ท่านทั้งหลายก็ยังไม่พ้นจากชาติอย่างข้าพเจ้า ชาติมีอยู่แก่ข้าพเจ้า ฉนฺได ก็ย่อมมีแก่ท่านทั้งหลาย ฉนฺนํ เพราะฉนั้น เมื่อยังต้องเกิดอีกต่อไป ท่านทั้งหลายจงทำความดีเกิด

ถ้าพูดได้คงจะพูดอย่างนี้ เป็นเทวทูต

เทวทูตที่ ๒ คือ คนแก่ ก็เหมือนกับจะส่งความให้รู้ว่า

ดูเกิด ท่านผู้เจริญ แม้ข้าพเจ้าก็เคยเป็นหนุ่ม สมบูรณ์ด้วยกำลังแขนขาและความว่องไวเช่นเดียวกับท่าน ความสมบูรณ์ด้วยกำลังและความว่องไวเหล่านั้นของข้าพเจ้าอันตรธานไปแล้ว มือเท้าของข้าพเจ้าแม่มียู่ ก็ทำหน้าที่ของมือเท้าไม่ได้ ข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้เพราะยังไม่พ้นจากชรา ข้าพเจ้าไม่พ้นจากชรา ฉนฺได แม้ท่านทั้งหลายก็ยังไม่พ้นจากชรา ฉนฺนํ เพราะชรานั้นยังมีอีกเบื้องหน้า ท่านทั้งหลายจงทำความดีไว้เกิด

เคยคิดอย่างนี้ไหม คนหนุ่มสาวเวลาได้เห็นคนแก่จะได้รู้ว่า ควรจะระลึกได้อย่างไรบ้าง

เทวทูตที่ ๓ คือ สัตว์ที่เจ็บไข้ ย่อมจะบอกให้รู้เนื้อความอย่างนี้ว่า

ดูเกิด ท่านผู้เจริญ ถึงข้าพเจ้าก็เคยเป็นผู้ไม่มีโรคเหมือนกับท่านทั้งหลาย บัดนี้ข้าพเจ้าถูกพยาธิครอบงำ นอนกลิ้งเกลือกอยู่ในมูตรและกรีสของตน ไม่สามารถจะลุกขึ้นได้ มือเท้าของข้าพเจ้าถึงมีอยู่ก็ทำหน้าที่ของมือเท้าไม่ได้ ข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้เพราะยังไม่พ้นจากพยาธิ แม้ท่านทั้งหลายก็ยังไม่พ้นจากพยาธิ จักต้องประสบพยาธิเหมือนข้าพเจ้า เพราะยังต้องประสบพยาธิเบื้องหน้า ท่านทั้งหลายจงทำความดีไว้เกิด

เทวทูตที่ ๔ บอกเนื้อความว่า

กรรมกรรมย่อมมีแก่ผู้ที่เกิดเป็นสัตว์ บุคคลนั้น ไม่ใช่ต้นไม้ ก้อนหิน

หมายความว่า การลงโทษทั้งหมด ย่อมลงโทษแก่สัตว์ผู้มีความเกิดขึ้น เป็นสัตว์ เป็นบุคคล มีใครคิดจะลงโทษต้นไม้ ภูเขาอะไรบ้างไหม เสียเวลาเปล่า ถ้าจะลงโทษ กิ่งโทษผู้ที่เกิดเป็นสัตว์ เป็นบุคคลนั่นเอง ไม่ใช่ลงโทษต้นไม้ ก้อนหิน เพราะฉะนั้น จึงต้องรับผลของกรรม และได้รับกรรมกรรม คือ การลงโทษ เพราะฉะนั้น ก็จงทำความดีไว้เถิด

เทวทูตที่ ๕ คือ สัตว์ที่ตายแล้วย่อมบอกข้อความนี้ว่า

ท่านผู้เจริญ จงพิจารณาดูข้าพเจ้าที่ถูกเขาทอดทิ้ง ถึงภาวะเป็นร่างกายที่เน่าพอง เป็นดิน อยู่ในป่าช้า ข้าพเจ้าเป็นเช่นนี้เพราะยังไม่พ้นจากภพมรณะ แม้ท่านทั้งหลายก็ยังไม่พ้นจากภพมรณะ จะต้องประสบภพมรณะอย่างข้าพเจ้า เพราะยังต้องประสบภพมรณะในเบื้องหน้า ท่านทั้งหลายจงทำความดีไว้เถิด

ปัญหาที่ว่า ใครจะได้รับการสอบสวน ใครจะไม่ได้การสอบสวน ก็คือ ถ้าผู้ใดทำบาปไว้มาก ผู้นั้นก็เกิดในนรก ได้รับความทุกข์ทรมานตามควรแก่เหตุ นั้น ๆ เลยทีเดียว ส่วนผู้ใดที่ทำบาปไว้น้อย ก็ย่อมได้เทวทูตานุโยคะ คือ การสอบถามถึงเทวทูตทั้ง ๕ เพื่อให้ระลึกได้ถึงบุญกุศลที่ได้กระทำไว้

จะเป็นไปได้ไหม

ท่านผู้ฟังควรจะพิจารณาดูว่า เป็นไปได้ หรือว่าไม่น่าจะเป็นไปได้ อย่างนั้น ในมนุษยโลกก็มีพระราชา มีก็ท่านที่ได้สนทนาปราศรัยหรือสอบถามกับพระราชา เหล่านั้น ไม่ใช่ทุกคนจะต้องได้รับการพบ การสอบถามถึงเทวทูตทั้ง ๕ จากยมราช เสมอ นั้นต้องแล้วแต่บุคคลใดทำบาปไว้มาก บุคคลใดทำบาปไว้น้อย และการที่ทุก ๆ ขณะที่จะเกิดขึ้นนั้น ย่อมแล้วแต่เหตุปัจจัยทั้งสิ้น ถ้ามีปัจจัยที่จะให้ได้รับการสอบถามถึงเรื่องเทวทูต ก็ได้รับการสอบถามเรื่องเทวทูต แต่ถ้าไม่มีปัจจัยที่จะให้ได้รับการสอบถามเรื่องเทวทูต ก็ไม่ได้รับการสอบถาม ก็ตรงไปสู่นรกที่ได้รับการทุกข์ทรมานทันที

สำหรับผู้ที่จะทำบาปไว้น้อย ย่อมระลึกได้โดยธรรมชาติของตนบ้าง เพราะกรรมนั้นให้ระลึกได้บ้าง และไปโดยธรรมชาติของตน หมายความว่า เวลาที่จุติจากมนุษยโลกแล้ว มีบาปที่ทำไว้น้อย เมื่อเป็นผลของอกุศลกรรม ทำให้อเหตุอกุศลวิบากจิตปฏิสนธิในอบายภูมิ แต่ยังได้รับการสอบถาม

การที่ผู้นั้นระลึกได้ บางครั้งอาจจะระลึกได้ด้วยตนเองโดยที่ไม่มีผู้ใดสอบถามก็ได้ นั่นเป็นผลของกรรมที่ได้กระทำไว้

บางคนตลอดชีวิตทำบุญไว้น้อยมาก ถ้าจะพิจารณาดูชีวิต ทุกวัน ๆ นี้ก็หลงไปในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ เต็มไปด้วยความปรารถนา เต็มไปด้วยความหวัง เพราะฉะนั้น โอกาสที่จะกระทำกุศลก็น้อยเหลือเกิน เกือบจะว่าไม่มี มีแต่ริษยา มีแต่ตระหนี่ มีแต่อกุศลประการต่าง ๆ โลภะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้นบุคคลอย่างนั้น เวลาที่จุติจากมนุษย แล้วแต่ว่าได้กระทำอกุศลกรรมไว้มากหรือน้อย ถ้ากระทำอกุศลกรรมมากและเป็นอกุศลกรรมที่ครบองค์ ก็ให้ผลปฏิสนธิในอบายภูมิ ถ้าเป็นในนรก ก็ได้รับการทรมานทันที

บางคนสะสมกิเลสไว้มาก แต่อกุศลกรรมก็ไม่ได้มีมากมาย เกิดมาเป็นผู้ที่ไม่ได้กระทำการฆ่า การเบียดเบียน การถือเอาทรัพย์ของผู้อื่น หรือว่าการทุจริตด้วยวาจา ส่อเสียด หรือวาจาเท็จ เหล่านี้อาจจะไม่มี แต่ว่าบุญกุศลก็ไม่ได้กระทำมาก เพราะฉะนั้น บุคคลเหล่านี้เมื่อจุติจากโลกนี้แล้ว ด้วยผลของกรรมก็อาจจะทำให้ได้พบกับยมราชา และได้รับการสอบถามเรื่องเทวทูต แต่จะระลึกได้ หรือระลึกไม่ได้ เป็นเรื่องของบุคคลนั้น ไม่ได้ทำกุศลกรรมอะไร ลองคิดดู ถ้ามีคนถามว่า วันนี้ทำกุศลกรรมอะไรบ้าง นี่ก็ออกใหม่สำหรับคนที่ไม่ได้ทำ

บางท่านไม่ได้ไหว้พระ ไม่ได้สวดมนต์ ไม่ได้ระลึกถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ไม่ได้มีความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา กับเพื่อนร่วมโลกเลย มีแต่โลภะ โทสะ โมหะ เพราะฉะนั้น ถ้าถามเดี๋ยวนี้นี้ วันนี้ นี่ก็ออกใหม่ นี่ก็เท่าไรก็คงจะนึกยากกว่าวันนี้ทำกุศลอะไรบ้าง แต่ท่านที่เจริญกุศลบ่อย ๆ วันนี้ศึกษาพระธรรม ฟังพระธรรม เจริญสติปัฏฐาน หรือว่าทำบุญกุศลให้ท่าน ท่านเหล่านั้นก็

ระลึกได้ ถ้ามีคนอื่นถามเตือนให้ระลึก ก็ระลึกได้ แต่บางทีบุคคลนั้นเอง แม้ไม่ได้พบ ยมราชาก็สามารถที่จะระลึกถึงกุศลกรรมของตนเองได้ ตัวอย่างในอรรถกถามีว่า

ทมิฬผู้มีฟันยาวระลึกได้ด้วยตนเองว่า ใช้ผ้าสีแดงบูชาเจดีย์ เมื่อตายไปเกิดในนรก ได้ยินเสียงเปลวไฟ ก็ระลึกได้ถึงการบูชา ก็จุติจากนรกแล้วก็ปฏิสนธิในสวรรค์

นั่นระลึกได้ด้วยการกระทำ คือ กรรมของตนเอง

อีกผู้หนึ่ง ถวายผ้าแก่พระลูกชาย เวลาที่จะตายก็ได้นิมิตในเสียงของผ้า บังเกิดในนรก เมื่อได้ยินเสียงเปลวไฟ ก็ระลึกถึงเสียงผ้าได้ จึงเกิดในสวรรค์ คือ จุติจากนรกแล้วก็เกิดในสวรรค์

เป็นเรื่องของเหตุ ของปัจจัย ของกรรม แล้วแต่ว่าจะเป็นกรรมหนัก กรรมเบา สะสมมามากน้อยอย่างไร กรรมใดให้ผล และยังมีกรรมอื่นที่ตนระลึกได้ที่ได้กระทำแล้ว เวลาที่ระลึกถึงทำให้จุติจากนรกแล้วก็เกิดในสวรรค์ได้ เป็นสัตว์ในนรก แต่ว่ายังไม่ได้รับการทรมานทันทีตามสมควรแก่เหตุคืออกุศลกรรม ซึ่งถ้าเป็นผู้ที่กระทำอกุศลกรรมไว้น้อย ก็อาจจะมีโอกาสระลึกได้เองโดยรวดเร็ว หรือว่าได้พบยมราชา

แต่ถ้าเป็นผู้ที่กระทำอกุศลกรรมที่ทำให้ได้รับโทษทันที ก็ไม่มีโอกาสได้พบยมราชาเลย เหมือนกับผู้ที่เกิดในมนุษย์ เกิดในสุคติภูมิ แต่ยังมีขณะที่ได้รับผลของอกุศลกรรม ทั้ง ๆ ที่อยู่ในกามสุคติภูมิแต่ยังได้รับอกุศลวิบาก หรือว่าอาจจะได้รับตั้งแต่ตอนที่เกิดอยู่ในครรภ์ก็ได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ปฏิสนธิในนรกก็แล้วแต่กรรม จะทำให้ได้รับทุกข์ทรมานทันที หรือว่ายังไม่ได้รับ แต่ขณะนั้นต้องปฏิสนธิแล้วด้วยอกุศลวิบากจิต ซึ่งในภุมิมนุษย์นี้เองก็ยังมีสัตว์เดรัจฉานซึ่งปฏิสนธิด้วยอกุศลวิบาก และมีปิตติวิสัย คือ เปรต แต่ว่าปฏิสนธิด้วยจิตที่ต่างกับมนุษย์ ในนรกมีพระยายมราชซึ่งเป็นเวมานิกเปรต โดยภูมิแล้วเป็นภูมิของเปรต แต่ว่าอยู่ในนรกได้

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ปฏิสนธิด้วยอกุศลวิบาก แต่ว่าไม่ใช่กรรมที่ทำให้ได้รับผล คือ การทุกข์ทรมานทันที ก็มีโอกาที่จะได้พบกับยมราชา เหมือนกับผู้ที่เกิดเป็น

มนุษย์ไม่ควรมีโอกาสที่จะได้รับอกุศลวิบากเลย แต่ยังมีการได้รับอกุศลวิบาก ฉันทิ
ผู้ที่เกิดในนรกไม่ควรที่จะมีโอกาสได้รับอกุศลวิบากเลย แต่ก็ยังไม่ได้ถูกลงโทษในทันทีได้
ภพอื่น ภูมิอื่นนั้น มี แต่ว่าเวลาที่ไปถึงจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง นั้นเป็นสิ่งที่ผู้ที่อยู่
ในภูมิอื่นไม่ทราบ เช่น ในนรกจะมีอะไรที่นั่นบ้าง ผู้ที่อยู่ในโลกมนุษย์ขณะนี้ก็ทราบ
ไม่ได้ เหมือนอย่างในภูมินี้ ตอนที่เกิด มีใครทราบบ้างไหมว่าโลกนี้จะมีอะไรบ้าง
จะมีประเทศต่าง ๆ บางประเทศมีพระเจ้าแผ่นดิน บางประเทศไม่มีพระเจ้าแผ่นดิน
หรือว่าเวลาที่อยู่ในภูมิมนุษย์นี้ บางครั้งก็ได้รับสุขเวทนาทางตา ทางหู ทางจมูก ทาง
ลิ้น ทางกาย ทางใจ บางครั้งก็ได้รับทุกข์เวทนาแม้ว่าเกิดในภูมินี้ก็ตาม

เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นภูมิอื่น ก็ยากที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะรู้ได้ แต่พระผู้มีพระภาคได้
ทรงแสดงไว้ในพระสูตรอย่างไร ผู้ที่ได้ศึกษา ได้ฟัง ก็ควรที่จะได้พิจารณาว่า ถ้าเหตุที่
จะให้เกิดในภูมิอื่นมี โลกอื่นภูมิอื่นก็มีได้ ส่วนสภาพความเป็นไปต่าง ๆ ในโลกอื่นภูมิ
อื่นจะเป็นอย่างไรนั้น ต้องเป็นไปตามเหตุตามผลของภูมินั้น ๆ ถ้าเปรียบเทียบกับโลก
นี้ จะเห็นได้ว่า สิ่งที่ท่านคิดว่าจะมีไม่ได้ ก็น่าจะมีได้ตามควรแก่กรรมที่ได้กระทำไว้

เทวทูตสูตร ข้อ ๕๑๔ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะโยนสัตว์นั้นเข้าไปในมหานรก ก็
มหานรกนั้นแล มี ๔ มุม ๔ ประตู แบ่งไว้โดยส่วนเท่ากัน มีกำแพงเหล็กล้อมรอบ
ครอบไว้ด้วยแผ่นเหล็ก พื้นของนรกใหญ่นั้น ล้วนแล้วด้วยเหล็ก ลูกไฟลงแผ่ไปตลอด
ร้อยโยชน์รอบด้านประดิษฐานอยู่ทุกเมื่อ

จะมีได้ไหม ในโลกมนุษย์ก็อาจจะมีได้ ทำไมที่อื่นซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรมจะ
มีไม่ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย และมหานรกนั้นมีเปลวไฟพุ่งจากผาด้านหน้าจดผา
ด้านหลัง พุ่งจากผาด้านหลังจดผาด้านหน้า พุ่งจากผาด้านเหนือจดผาด้านใต้
พุ่งจากผาด้านใต้จดผาด้านเหนือ พุ่งขึ้นจากข้างล่างจดข้างบน พุ่งจากข้างบนจด

ข้างล่าง สัตว์นั้นจะเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในมหานรกนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมยังไม่สิ้นสุด

มีใครเคยถูกไฟบ้างไหม นิด ๆ หน่อย ๆ ก็ได้ หรือเคยมีคนที่อยู่ในห้องที่มีไฟลุก และออกมาจากห้องนั้นไม่ได้จนกระทั่งสิ้นชีวิตบ้างไหม ในโลกนี้ก็มี แต่นั่นชั่วระยะเวลาที่สั้น เพราะเหตุว่า จะต้องสิ้นชีวิตลง จูติจากความเป็นมนุษย์ แต่ถ้าไปเกิดในนรกซึ่งเป็นผลของอกุศลกรรม ถึงแม้ว่าจะถูกไฟไหม้อย่างนั้นเป็นเวลานานมากสักเท่าไรก็ตาม ก็ย่อมไม่พ้นจากสภาพนั้นตราบเท่าที่บาปกรรมยังไม่สิ้นสุด เป็นเรื่องของการปฏิสนธิ เป็นเรื่องของการเกิดอีกภุมิหนึ่ง ซึ่งจะได้รับความทุกข์ทรมานนานมากเท่าไร ก็แล้วแต่ผลของกรรม

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะกาลนาน ประตูด่านหน้าของมหานรกเปิด สัตว์นั้นจะรีบวิ่งไปยังประตูนั้นโดยเร็ว ย่อมถูกไฟไหม้ ผิว ไหม้หนัง ไหม้เนื้อ ไหม้เอ็น แม้กระดูกทั้งหลายก็เป็นควันตลบ แต่อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้ว จะกลับคงรูปเดิมทันที และในขณะที่สัตว์นั้นใกล้จะถึงประตู ประตูนั้นจะปิด สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในมหานรกนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

บางท่านถูกไฟไหม้ลวกพองก็ไม่สิ้นชีวิต แต่ถ้าเกิดในภุมินรกนั้น ถึงจะเจ็บแสบยิ่งกว่านั้นสักเท่าไร อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้ว จะกลับคงรูปเดิมทันที เพื่อที่จะได้รับทุกข์ทรมานต่อไปอีก

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะกาลนาน ประตูด่านหลังของมหานรกนั้นเปิด ฯ ล ฯ ประตูด่านเหนือเปิด ฯ ล ฯ ประตูด่านใต้เปิด สัตว์นั้นจะรีบวิ่งไปยังประตูนั้นโดยเร็ว ย่อมถูกไฟไหม้ผิว ไหม้หนัง ไหม้เนื้อ ไหม้เอ็น แม้กระดูกทั้งหลายก็เป็นควันตลบ แต่อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้ว จะกลับคง

รูปเดิมทันที แล้วในขณะที่สัตว์นั้นใกล้จะถึงประตู ประตูนั้นจะปิด สัตว์นั้นย่อมเสวย
เวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในมหานรกนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่า
บาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

ขณะที่ทุกท่านกำลังสุขสบายอยู่ในโลกนี้ ขอให้ระลึกถึงโลกอื่น จะมีสัตว์ที่อยู่ใน
นรก และอยู่ในสภาพอย่างนี้ จำนวนเท่าไร ตามควรแก่กรรมที่ได้กระทำไว้

๒๔๕

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ย่อมมีสมัยที่ในบางครั้งบางคราว โดยล่วงระยะกาลนาน ประตูด่านหน้าของมหานรานั้นเปิด สัตว์นั้นจะรีบวิ่งไปยังประตูนั้นโดยเร็ว ย่อมถูกไฟไหม้ผิว ไหม้หนัง ไหม้เนื้อ ไหม้เอ็น แม้กระดูกทั้งหลายก็เป็นควันตลบ แต่อวัยวะที่สัตว์นั้นยกขึ้นแล้ว จะกลับคงรูปเดิมทันที สัตว์นั้นจะออกทางประตูนั้นได้ แต่ว่ามหานรานั้นแล มีนรกเต็มด้วยคูถใหญ่ ประกอบอยู่รอบด้าน สัตว์นั้นจะตกลงในนรกคูถนั้น และในนรกคูถนั้นแล มีหมู่สัตว์ปากดั่งเข็มคอยเลือดเนื้อผิวน้ำ เหนียวเหนียว แล้วเลือดเนื้อ แล้วเลือดเอ็น แล้วเลือดกระดูก แล้วกินเยื่อในกระดูก สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกคูถนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

แสดงให้เห็นสภาพของนรกว่า มีลักษณะต่าง ๆ มหานรกเต็มไปด้วยไฟ และสัตว์ที่เกิดในมหานรานั้น จะต้องถูกทรมานด้วยไฟนรก วิ่งไป วิ่งมา พยายามเหลือเกินที่จะออกจากรกนั้น และในกาลบางครั้งประตูเปิด สัตว์นั้นออกไปได้จริง ๆ แต่ว่ารอบมหานรานั้น มีนรกเต็มไปด้วยคูถใหญ่ประกอบอยู่รอบด้าน คูถเป็นอุจจาระ มีโอกาสที่จะอยู่ในนั้นบ้างไหม แม้ในโลกนี้ มีใครเคยตกลงไปบ้างไหม ท่านที่ได้สนทนากับผู้ศึกษาธรรมคงจะเคยได้ฟังว่า มีคนตกลงไปจริง ๆ ด้วยวิบากที่จะได้รับผลอย่างนั้น แต่ถ้าเป็นผลของกรรมที่จะได้รับความทรมานอยู่ที่นั่นตลอดเวลา เป็นระยะเวลาที่นาน และในที่นั้นยังมีสัตว์ปากดั่งเข็มคอยเลือดเนื้อ ผิวน้ำ เหนียวเหนียว แล้วเลือดเอ็น แล้วเลือดกระดูก แล้วกินเยื่อในกระดูก

สัตว์ที่คอยกินอย่างนี้มีไหม ในโลกมนุษย์มีไหม มี และถ้าเป็นโลกอื่นที่จะต้องได้รับความทรมานมาก ก็เป็นสิ่งที่มิได้ เพราะฉะนั้น บางที่ท่านคิดว่า นรกเป็นสิ่งที่เป็นไปได้เลย ก็ขอให้คิดเปรียบเทียบถึงความทุกข์ทรมานในโลกนี้ว่า ทำไม่ได้ทั้ง ๆ

ที่เป็นสุคติภูมิ เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นสุคติภูมิ ความทุกข์ทรมานย่อมมีได้ และมากกว่าด้วย

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย และนรกคุณนั้น มีนรกเต็มด้วยถ้ำรังใหญ่ประกอบอยู่รอบด้าน (ถ้ำรังใหญ่ คือ ถ้ำที่ติดไฟคุ มีซี่ถ้ำติดอยู่) สัตว์นั้นจะตกลงไปในนรกถ้ำรังนั้น สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในนรกถ้ำรังนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

อาจจะเคยไปมาแล้ว แต่ลืม ถ้าทราบใดที่ทุจริตกรรม อกุศลกรรมที่จะทำให้เกิดในอบายภูมิ ในนรกมี เมื่อจุติจากมนุษย์ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สั้นมาก ไม่นานเลย ผู้นั้นก็จะต้องได้รับความทุกข์ทรมานมาก เป็นระยะเวลานานกว่าการเป็นมนุษย์ในโลกนี้มากทีเดียว

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย และนรกถ้ำรังนั้น มีป่าจ้วใหญ่ประกอบอยู่รอบด้าน ต้นสูงชะลูดขึ้นไปโยชน์หนึ่ง มีหนามยาวสิบหกงอคุลี มีไฟติดทั่ว ลูกไฟลงโชติช่วง เหล่านายนิรยบาลจะบังคับให้สัตว์นั้นขึ้น ๆ ลง ๆ ที่ต้นจ้วนั้น สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ที่ต้นจ้วนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

เลือกได้ไหมว่าจะอยู่ที่ไหน จะอยู่ที่ต้นจ้ว หรือว่าจะอยู่ที่นรกเต็มไปด้วยถ้ำรัง หรือว่าจะอยู่ที่นรกคุณ ไม่ต้องการสักอย่างหนึ่ง โดยผลไม่ต้องการ แต่เหตุขอให้ระลึกถึงเหตุ ยังมีเหตุที่จะให้ไปสู่นรกต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ต้องไป

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย และป่าจ้วนั้นมีป่าตันไม้ ใบเป็นดาบใหญ่ประกอบอยู่รอบด้าน สัตว์นั้นจะเข้าไปในป่านั้น จะถูกใบไม้ที่ลมพัด ตัดมือบ้าง ตัดเท้าบ้าง ตัดทั้งมือและเท้าบ้าง แล้วตัดใบหูบ้าง ตัดจมูกบ้าง ตัดทั้งใบหูและจมูกบ้าง สัตว์นั้นย่อม

ส่วยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ที่ป่าต้นไม้ มีใบเป็นดาบนั้น และยังไม่ตาย
ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

มีใครเคยถูกมีดบาด ดาบฟันอะไรบ้างไหมในโลกนี้ มีได้ เล็กน้อยเหลือเกิน
เมื่อเทียบกับนรก แล้วทำไมจะคิดว่านรกไม่มี ในเมื่อโลกนี้ยังมีได้ ถ้าเป็นผลของ
อกุศลกรรม ท่านอาจจะอยู่ในนรกนี้ได้ แต่ถ้าเป็นเศษของกรรม แม้ว่าท่านเป็น
มนุษย์ ท่านก็ยังได้รับผลของอกุศล โดยถูกมีดบาดบ้าง ได้รับภัยจากอาวุธที่มีคม
ต่าง ๆ ก็ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย และป่าต้นไม้มีใบเป็นดาบนั้น มีแม่น้ำใหญ่ น้ำเป็นด่าง
ประกอบอยู่รอบด้าน สัตว์นั้นจะตกลงไปในแม่น้ำนั้น จะลอยอยู่ในแม่น้ำนั้น ตาม
กระแสน้ำ ทวนกระแสน้ำ ทั้งตามและทวนกระแสน้ำ สัตว์นั้นย่อมส่วยเวทนาอัน
เป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ในแม่น้ำนั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่
สิ้นสุด

แม่น้ำใหญ่น้ำเป็นด่าง ในโลกมนุษย์มีไหม น้ำด่าง น้ำกรด มี แค่นิดหน่อยก็
ทุกข์เหลือเกิน ถ้าโลกมนุษย์มีได้ นรกก็ต้องมีมากกว่านั้น

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลพากันเอาเบ็ดเกี่ยวสัตว์นั้นขึ้นวางบน
บก แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาเจ้าเวฐ เจ้าต้องการอะไร สัตว์เหล่านั้นบอก
อย่างนี้ว่า ข้าพเจ้าหิวเจ้าข้า เหล่านายนิรยบาลจึงเอาขอเหล็กร้อนมีไฟติดทั่ว ลูก
โพงโชติช่วง เปิดปากออก แล้วใส่ก้อนโลหะร้อนมีไฟติดทั่ว ลูกโพงโชติช่วงเข้าไป
ปาก ก้อนโลหะนั้นจะไหม้ริมฝีปากบ้าง ปากบ้าง คอบ้าง ท้องบ้างของสัตว์นั้น
พาเอาใส่ใหญ่บ้าง ใส่ย่อยบ้าง ออกมาทางส่วนเบื้องล่าง สัตว์นั้นย่อมส่วยเวทนาอัน
เป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ ณ ที่นั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

ในโลกนี้ เคยรับประทานอะไรร้อน ๆ บ้างไหม บางครั้งบางครั้งเราก็ร้อนจนกระทั่งไหม้ปาก ปากพองได้ นี่ในโลกมนุษย์ ถ้าเป็นโลกอื่นก็ต้องได้รับผลของกรรมอย่างนี้ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลกล่าวกะสัตว์นั้นอย่างนี้ว่า ดูกร พ่อมหาจำเริญ เจ้าต้องการอะไร สัตว์นั้นบอกอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ากระหายเจ้าข้า เหล่านายนิรยบาลจึงเอาขอเหล็กร้อน มีไฟติดหัว ลูกไฟลงโชติช่วง เปิดปากออก แล้วเอาน้ำทองแดงร้อน มีไฟติดหัว ลูกไฟลงโชติช่วง กรอกเข้าไปในปาก น้ำทองแดงนั้นจะไหม้ริมฝีปากบ้าง ปากบ้าง คอบ้าง ท้องบ้างของสัตว์นั้น พาเอาใส่ใหญ่บ้าง ใส่น้อยบ้าง ออกมาทางส่วนเบื้องล่าง สัตว์นั้นย่อมเสวยเวทนาอันเป็นทุกข์กล้า เจ็บแสบอยู่ ณ ที่นั้น และยังไม่ตาย ตราบเท่าบาปกรรมนั้นยังไม่สิ้นสุด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เหล่านายนิรยบาลจะโยนสัตว์นั้นเข้าไปในมหานรกอีก

ถ้ากรรมยังไม่สิ้นสุด ก็จะต้องวนเวียนไปในนรก แต่ใครจะเกิดในที่ร้อนที่เย็นอย่างไรนั้นเป็นเรื่องความวิจิตรของจิต และเหตุปัจจัยที่จะให้เป็นไปในทุกวินาที ทุก ๆ ขณะก็มีความวิจิตรมาก ถ้าไม่เห็นก็ไม่เชื่อ และคิดว่าเป็นไปไม่ได้ แต่ถ้าเกิดขึ้นปรากฏ ให้ทราบว่าเป็นเพราะมีเหตุปัจจัย ไม่ใช่ว่าจะเกิดโดยไม่มีเหตุปัจจัย ถ้ามีเหตุปัจจัยสมควรที่จะเกิด ก็ต้องเกิดอย่างน่าอัศจรรย์

อย่างในโลกนี้ มีทั้งเต็มไปด้วยความสุข เต็มไปด้วยความทุกข์ หลายแห่งภูเขาไฟก็มี ร้อนอย่างนั้นใครตกลงไปเป็นอย่างไร ออกมาไม่ได้ มีควัน มีอะไรก็ได้แม้แต่ในโลกมนุษย์ซึ่งเป็นเศษของกรรม แต่การทนทุกข์ทรมานในนรกมาก และก้นาน

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว พระยายมได้มีความดำริอย่างนี้ว่า พ่อเจ้าประคุณเอ๋ย เป็นอันว่าเหล่าสัตว์ที่ทำความลามกไว้ในโลก ย่อมถูกนายนิรยบาลลงกรรมกรณ์ต่างชนิดเห็นปานนี้ โอหนอ ขอเราพึงได้ความเป็นมนุษย์ ขอพระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพึงเสด็จอุบัติในโลก ขอเราพึงได้นั่งใกล้พระผู้มีพระภาค

พระองค์นั้น ขอพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นพึงทรงแสดงธรรมแก่เรา และขอเราพึงรู้ทั่วถึงธรรมของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นเถิด

จะได้พ้นเสียจากนรก ไม่อย่างนั้นก็ไม่พ้น ถ้าไม่ได้พบพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ไม่ได้ฟังธรรม และไม่รู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้ เพราะฉะนั้น ท่านผู้ฟังควรที่จะได้ทราบถึงเหตุและผลทั้งในโลกนี้และในโลกอื่น เพราะเหตุว่าพระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้มากว่า เมื่อจุติจากความเป็นมนุษย์หรือเป็นเทพแล้ว ย่อมไปสู่กำเนิดของสัตว์นรก ปิตติวิสัย เดรัจฉานมากกว่าการที่จะกลับมาสู่ความเป็นมนุษย์ หรือว่าความเป็นเทพอีก

โดยเหตุ โดยผล ควรจะเป็นอย่างนั้นใหม่ สัตว์ในน้ำ สัตว์บนบก ที่บ้านมีสัตว์มาก หรือว่ามีคนมาก เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เพียงแต่จะดูเฉิน ๆ

อย่างมนุษย์เป็นสุคติภูมิ ตั้งแต่เกิดมาทำอะไรกันบ้าง อกุศลจิต อกุศลกรรม มากหรือน้อย หรือว่ากุศลจิต กุศลกรรมมากกว่า เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้ความเป็นมนุษย์หรือเป็นเทพก็ตาม เมื่อจุติจากมนุษย์และเทพแล้ว ไปสู่กำเนิดของสัตว์นรก ปิตติวิสัย เดรัจฉานมากกว่าที่จะกลับมาสู่ความเป็นมนุษย์หรือเป็นเทพ แต่ถ้าเป็นผู้ที่จะบรรลुคุณธรรมเป็นพระสาวก ท่านก็สะสมบุญกุศล เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ จากสุคติภูมิไปสู่สุคติภูมิ นับไม่ถ้วน จนถึงการบรรลुคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า

ถ. ผมเคยอ่านในหนังสือกฎแห่งกรรม มีอยู่หลายเรื่องที่ว่า มีผู้ที่เจ็บป่วยและตายไป แต่ก็ฟื้นกลับมาแล้ว ได้ไปสถานที่แห่งหนึ่งซึ่งไม่เหมือนกับในโลกมนุษย์นี้ ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจจะเข้าใจว่าเป็นนรกหรืออะไรก็ได้ทำนองนี้ ผมขอเรียนถามอาจารย์ว่า จุติจากโลกมนุษย์นี้ อาจไปปฏิสนธิในนรก และจะกลับมาปฏิสนธิในมนุษย์ภูมิ ในร่างเดิมอีกได้ไหม

สุ. จุติจิตเกิดขึ้นและดับไป เคลื่อนจากความเป็นบุคคลนั้นแล้ว ต้องปฏิสนธิทันที ถ้าเป็นไปอย่างทีกล่าวถึง ก็ไม่ควรที่จะกลับมาสู่ร่างเก่า แต่บางที่ท่านผู้ฟังจะได้ยินเรื่องอย่างนี้ จากผู้ใกล้ชิดกับบุคคลที่บอกว่าปรากฏเป็นจริงกับท่านผู้นั้นอย่างนั้น ก็ควรที่จะได้พิจารณาถึงเหตุผลว่า เป็นไปได้ไหม

เมื่อยังไม่จุติ จิตต้องเกิดดับสลับต่อกันอยู่เรื่อย สัญญาความทรงจำมี ไม่ใช่แต่เฉพาะในภพนี้ ชาตินี้ ไม่ว่าจะเป็นภพไหน ชาตินั้นก็ตาม ย่อมมีสัญญาจากการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การรู้รส การถูกต้องกระทบสัมผัส คิดนึก สืบต่อสะสมอยู่ในจิตต่อไปเรื่อย ๆ เพียงแต่ว่าสัญญานั้นจะเกิดปรากฏ หรือไม่ปรากฏเท่านั้นเอง

ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ สัญญาเจตสิกเกิดกับจิตทุกดวง ทุก ๆ ขณะที่มีการเห็น มีการได้ยิน มีการได้กลิ่น มีการรู้รส มีการรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส สิ่งที่คิดนึกทางใจ ตลอดทุกขณะ จำได้หมดไหม ที่จริงแล้วสัญญาเจตสิกกระทำกิจจำ หมายถึงลักษณะของอารมณ์ทุกขณะที่เกิด แต่เมื่อวานนี้ทำอะไรบ้าง นึกไม่ออก เมื่อปีก่อนเดือนก่อนทำอะไรบ้าง ก็นึกไม่ออก ชาติก่อนจะนึกออกได้ไหม ก็ไม่ออก แต่ว่าสัญญานั้นไม่ใช่ว่าจะหมดไป ก็ยังคงสะสมอยู่ เมื่อได้เหตุได้ปัจจัยย่อมเกิดได้

เพราะฉะนั้น ถ้าบุคคลนั้นเคยผ่านนรกมาแล้ว จะเป็นไปได้ไหมที่สัญญาความจำนั้นมีอยู่ ทำให้ตรึกไปถึงเรื่องอย่างนั้น แต่ว่าขณะนั้นไม่ใช่สิ้นชีวิต ยังไม่ได้ตาย แต่รู้สึกเหมือนกับได้ไปอยู่ในสถานที่นั้น ได้พบเหตุการณ์อย่างนั้น เป็นด้วยสัญญาความจำที่เคยผ่าน เคยประสบในชาติก่อน ๆ

ก่อน ๆ นี้ไม่ฝัน คือนี้อาจจะฝันถึงมหานรก ซึ่งไม่ทราบว่าจะฝันในลักษณะใด ในลักษณะที่ได้ยินได้ฟัง คิดเปรียบเทียบนึกเอา เพราะว่าในมนุษย์โลกก็มีไฟ เมื่อได้ยินได้ฟังเรื่องมหานรกเต็มไปด้วยไฟ ในห้องใหญ่ พื้นเป็นเหล็กหลุกลงทั่ว ทุกท่านก็รู้จักเหล็ก รู้จักห้อง รู้จักไฟ เพราะฉะนั้น ก็ผสมกันได้ เกิดเป็นมหานรกขึ้นในความฝันได้ เพราะฉะนั้น เรื่องอย่างนี้ ไม่ใช่เรื่องที่คุณอื่นจะทราบตามความเป็นจริงได้ว่าขณะนั้นเป็นอย่างไร

๓. อย่างที่ชาวบ้านพูดกันว่า ตายแล้วกลับฟื้นขึ้นมาอีก ผมยังมีข้อสงสัยว่า จะถือว่าเป็นการตายหรือเปล่า หรือว่าเป็นการลึนสติ คือ ไม่ได้ประสพกับตัวเอง ก็เลยไม่ทราบว่าผู้ที่ป่วยนั้นตายจริงหรือเปล่า ซึ่งเรื่องการตายนี้ โดยปกติที่เข้าใจ หมายถึงว่าไม่มีการหายใจ หรือเมื่อจับชีพจรดูปรากฏว่าไม่มีการเต้น ก็เข้าใจว่าผู้นั้น

ตาย แต่ที่บรรดาหมู่ญาติเข้าใจว่าผู้นั้นได้ตายไปแล้ว แต่กลับฟื้นขึ้นมาอีก มาเล่าเรื่องต่าง ๆ ที่ตนเองได้ไปประสบ ผมอยากจะเรียนถามอาจารย์ถึงเรื่องการตาย

ส. สำหรับเรื่องนี้ ถ้าท่านจะยกหลักปรมัตถธรรมขึ้นวินิจฉัย ก็พอจะวินิจฉัยได้ว่า ตราบใดที่จิตจิตยังไม่เกิดขึ้นและดับไป บุคคลนั้นยังไม่สิ้นชีวิตเท่านั้นเอง ต้องถือหลักปรมัตถ์ การเข้าใจว่าคนนั้นตายแล้ว ก็เป็นเรื่องของความเข้าใจ ซึ่งอาจจะเข้าใจอย่างนั้นก็ได้ เหมือนอย่างผู้ที่เข้านิโรธสมาบัติ ดับจิตเจตสิก ไม่ให้เกิดในระหว่างที่เป็นนิโรธสมาบัติ บุคคลอื่นก็คิดว่าผู้นั้นตาย เพราะว่าไม่มีจิตเลย ไม่มีสภาพรู้เลย ยิ่งเสียกว่าคนที่กำลังนอนหลับ เพราะว่าคนที่กำลังนอนหลับ จิตเกิดดับสลับต่อกันทุกขณะ แต่ผู้ที่เข้านิโรธสมาบัติแล้ว ดับจิตเจตสิกในระหว่างที่เป็นนิโรธสมาบัติ ทำให้บุคคลอื่นคิดว่าตาย

เพราะฉะนั้น การที่จะเข้าใจว่าบุคคลอื่นตาย อาจเกิดจากการคิด พิจารณา วินิจฉัยของแต่ละบุคคล โดยหัวใจไม่เด่น หรือโดยซีพจรไม่มี หรืออะไรก็ตาม แต่ว่าตามหลักปรมัตถธรรมแล้ว ถ้าจิตจิตยังไม่เกิดขึ้นและดับไป บุคคลนั้นยังไม่สิ้นชีวิต แม้แต่ผู้ที่เข้านิโรธสมาบัติ ดับจิตเจตสิก แต่จิตจิตยังไม่เกิดขึ้นและดับไป เพราะฉะนั้นยังไม่สิ้นชีวิต

ใช้คำว่า นิโรธ ดับ นิโรธสมาบัติ เพราะเหตุว่ายังไม่ใช่ปรินิพพาน เรื่องอย่างนี้เต็มไปด้วยความสงสัย เพราะเหตุว่าไม่สามารถที่จะรู้ขณะจิตของบุคคลนั้นได้ว่า จิตจิตเกิดหรือยัง ดับหรือยัง แม้ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคจะปรินิพพาน ท่านพระอนุรุทธะซึ่งเป็นเอตทัคคะในลักษุณียะ เป็นผู้ที่เข้าฌาน และตามรู้วาระจิตของพระผู้มีพระภาคตามลำดับขั้น จนกระทั่งรู้ว่าขณะใดจิตจิตของพระองค์เกิดขึ้น และดับไปเป็นปรินิพพาน แต่ถ้าเป็นบุคคลอื่น ก็ไม่สามารถจะรู้อย่างนั้นได้ ได้แต่วินิจฉัยตามความคิดความเข้าใจว่า บุคคลนั้นตายแล้ว

นี่เป็นเรื่องยาก ถ้าพันวิสัยของท่านผู้ฟัง ก็ไม่ต้องกังวลถึง เพียงแต่ว่ารับฟังสิ่งที่จะเป็นประโยชน์เกื้อกูลให้ท่านเจริญสติ เจริญกุศลมากยิ่งขึ้น แม้แต่ในเรื่องภพภูมิที่เป็นนรก เป็นเปรต เป็นอสุรกาย ก็ไม่ต้องไปกังวลว่าอยู่ที่ไหน มีไหม รูปร่างเป็น

อย่างไร หรืออะไร เพียงแต่ให้ทราบว่า ถ้าเหตุมี ผลย่อมมีได้ และการที่จะพ้นจากผล
เช่นนั้น จะต้องเจริญกุศลจนถึงขั้นที่เป็นพระอริยเจ้า จึงจะดับการเกิดในอบายภูมิได้

๒๔๖

สำหรับผู้ที่เกิดในนรก อกุศลวิบากจิต ไม่ว่าจะเป็นในมนุษยภูมิ หรือในอบายภูมิ ก็มีจำนวนเพียง ๗ ดวงเท่านั้น

อกุศลจิตทั้งหมดมี ๑๒ ดวง คือ โภสมูลจิต ๘ ดวง โทสมูลจิต ๒ ดวง โมหมูลจิต ๒ ดวง ไม่ว่าจะเป็นในภูมิไหน เกิดกับใคร ก็จะไม่พ้นไปจากโภสมูลจิต ๘ โทสมูลจิต ๒ โมหมูลจิต ๒ ตามควรแก่บุคคลนั้นๆ ในภพภูมินั้นๆ

แต่ว่าผลของอกุศลกรรมไม่ว่าจะเป็น การฆ่าสัตว์ การถือเอาสิ่งของที่บุคคลอื่นไม่ให้ และทุจริตกรรมอื่น ๆ ก็ตาม จะแรง จะกล้า จะมาก จะน้อย จะหนัก จะเบาอย่างไร จิตที่เป็นอกุศลวิบากมีเพียง ๗ ดวง ได้แก่ จักขุวิญญาณอกุศลวิบาก เห็นสิ่งที่ไม่ดี ๑ ดวง โสตวิญาณอกุศลวิบาก ได้ยินเสียงที่ไม่ดี ๑ ดวง ฆานวิญาณอกุศลวิบาก ได้กลิ่นที่ไม่ดี ๑ ดวง ชิวหาวิญาณอกุศลวิบาก ลิ้มรสที่ไม่ดี ๑ ดวง กายวิญาณอกุศลวิบาก รู้ไผฏฐัพพะ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหวที่ไม่ดี ๑ ดวง และสัมปฏิจฉนจิตอกุศลวิบาก รับรู้อารมณ์เหล่านี้ต่อจากจักขุวิญญาณ โสตวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ สัมปฏิจฉนที่เป็นอกุศลวิบากอีก ๑ ดวง เป็น ๖ ดวง เมื่อสัมปฏิจฉนอกุศลวิบากดับไปแล้ว กรรมเป็นปัจจัยให้สันตிரณอกุศลวิบาก พิจารณาลักษณะของอารมณ์นั้นต่ออีก ๑ ขณะ อีก ๑ ดวง รวมเป็นอกุศลวิบากจิต ๗ ดวง

ในอกุศลวิบากจิต ๗ ดวง เกิดกับอุเบกขาเวทนา ๖ ดวง เกิดกับทุกขเวทนาเพียงดวงเดียวเท่านั้น คือ กายวิญาณ

ขณะที่เห็นสิ่งที่ไม่ดี เวทนาเจตสิกที่เกิดร่วมกับจิตเห็น เป็นอุเบกขา เช่นเดียวกับทางหู ทางจมูก ทางลิ้น เวทนาที่เกิดร่วมกับโสตวิญาณ ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ เป็นอุเบกขา รวมถึงสัมปฏิจฉนและสันตிரณะที่เป็นอกุศลวิบาก เวทนาที่เกิดร่วมด้วยก็เป็นอุเบกขา แต่ทางกายไม่เป็นอุเบกขา เวทนาที่เกิดร่วมกับ

กายวิญญูณที่รู้เย็น ร้อน อ่อน แข็ง ตึง ไหว เป็นทุกข์เวทนา ถ้าเป็นในนรกก็สาหัส เจ็บแสบแรงกล้าทีเดียว

เวลาที่ท่านผู้ฟังรู้สึกเจ็บ เป็นความรู้สึก แต่อารมณ์ที่กระทำให้เกิดทุกข์เวทนา จะพ้นไปจากร้อน จะพ้นไปจากแข็ง จะพ้นไปจากเย็นที่จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นทุกข์ ได้ไหมไม่ได้ สภาพของอารมณ์ คือ ธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม ที่ทำให้เกิดทุกข์เวทนา ทางกายขึ้น

เพราะฉะนั้น สำหรับผู้ที่เกิดในนรก ในอรรถกถาแสดงว่า

ในอเวจี อุเบกขาเวทนาไม่ปรากฏ

ทั้ง ๆ ที่อกุศลวิบากมี ๗ ดวง และอุเบกขาเวทนาเกิดกับอกุศลวิบาก ๖ ดวง นอกจากกายวิญญูณเท่านั้นที่เวทนาเป็นทุกข์เวทนา แต่แม้กระนั้นอุเบกขาเวทนาไม่ปรากฏในอเวจี

อุปมาเหมือนกับน้ำผึ้ง ๖ หยาด ที่ลาดลงที่ปลายลิ้น แล้วเอาหยาดเหล็กแดง เพียงหยาด ๑ หยดลงไป หยาดเหล็กแดงเท่านั้นจะปรากฏ เพราะการเผาไหม้อย่าง ร้อนแรง ส่วนหยาดน้ำผึ้งนอกนี้เป็นอันไม่พูดถึง ไม่ปรากฏ ฉนั้นใด ความทุกข์เท่านั้น ปรากฏ เพราะเผาไหม้อย่างมีกำลัง ส่วนนอกนี้ คือ จิตที่เกิดร่วมกับอุเบกขาเวทนา ๖ ดวงนั้น เป็นอัปปิหาริก คือ ไม่พอที่จะกล่าวได้

ทั้งทางตาเห็นสิ่งที่ไม่ดี หูได้ยินเสียงไม่ดี จมูกได้กลิ่นไม่ดี ลิ้นลิ้มรสไม่ดี แต่ เวทนาที่เกิดกับจิตเหล่านั้นเป็นอุเบกขา แต่แม้กระนั้นก็ไม่ปรากฏ เพราะทุกข์เวทนาที่เกิดกับกายวิญญูณในอเวจินั้นมีกำลังเจ็บแสบแรงกล้าสาหัส จนกระทั่งอุเบกขา เวทนาไม่ปรากฏเลย

เคยมีทุกข์เวทนาทางกายกันบ้างไหมในโลกมนุษย์ มาก แต่ยังไม่เท่าในนรก เทียบกันไม่ได้เลย เวลาที่ทุกข์เวทนาปรากฏ อย่างอื่นที่เป็นอุเบกขาไม่ปรากฏเลย เพราะว่าทุกข์เวทนาทางกายนั้นมีกำลัง เพราะฉะนั้น ในอเวจีจะไม่ปรากฏอุเบกขา เวทนาเลย มีแต่ทุกข์เวทนาที่ปรากฏ

สำหรับเรื่องของผล คือ การเกิดในนรก ในอบายภูมิ ไม่มีท่านผู้ใดต้องการแน่ ถ้าไม่ต้องการผลจริง ๆ มีทางเดียวเท่านั้น คือ ต้องละเว้นเหตุที่จะให้เกิดในอบายภูมิ ซึ่งในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีใน **เวรภยสูตรที่ ๑** **สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค** ความว่า

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกับท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี ผู้นั่งอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งว่า

ดูกร คฤหบดี ภัยเวร ๕ ประการของอริยสาวกสงบระงับแล้ว อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโสดาปัตติลังกษะ ๔ ประการ และญายธรรมอันประเสริฐ อริยสาวกนั้นเห็นดีแล้ว แหวงตลอดดีแล้วด้วยปัญญา อริยสาวกนั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรโรค กำเนิดสัตว์เดรัจฉาน ปิดติวิสัย อบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

ภัยเวร ๕ ประการ เป็นไฉน

ดูกร คฤหบดี บุคคลผู้มีปกติฆ่าสัตว์ ย่อมประสบภัยเวรอันใดที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์ทมนัสที่เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะการฆ่าสัตว์เป็นปัจจัย

เมื่ออริยสาวกเว้นจากการฆ่าสัตว์แล้ว ภัยเวรอันนั้นเป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้

นี่เป็นเหตุที่จะให้ไปสู่นรก ไม่ต้องการผล แต่เว้นเหตุหรือยัง ถ้าไม่ถึงคุณธรรมของความเป็นพระอริยเจ้า ยังไม่ได้ดับเหตุที่จะให้เกิดในอบายภูมิ ยังมีเจตนาฆ่า ยังมีวธกเจตนา แต่ผู้ที่เป็นพระอริยสาวกแล้ว ไม่มีเจตนาอย่างนั้น เพราะว่าเว้นจากการฆ่าสัตว์

สำหรับทุจริตกรรมอื่น คือ บุคคลผู้ลักทรัพย์ พยัญชนะใช้ค่านี แต่คงหมายถึงการถือเอาวัตถุที่ผู้อื่นไม่ให้ทุกประการ

บุคคลผู้ประพฤติดีในกาม บุคคลผู้พูดเท็จ บุคคลผู้ดื่มน้ำเมา คือ สุรา เมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ย่อมประสบภัยเวรอันใด ที่เป็นไปในปัจจุบันก็มี

ที่เป็นไปในสัมปรายภพก็มี ได้เสวยทุกข์ทมนัสที่เป็นไปทางใจก็มี ก็เพราะดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเป็นปัจจัย

เมื่ออริยสาวกงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย เป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ภัยเวรอันนั้นเป็นอันสงบระงับไปด้วยประการฉะนี้

ภัยเวร ๕ ประการเหล่านี้ สงบระงับแล้ว

ทั้งหมดคือเหตุ ถ้าเว้นได้ก็จะทำให้ไม่เกิดในอบายภูมิเลย แต่ต้องเว้นได้จริง ๆ ไม่อยากถูกฆ่า แต่ฆ่าคนอื่นบ้างหรือเปล่า ฆ่าสัตว์อื่นบ้างหรือเปล่า ไม่อยากให้บุคคลอื่นพูดเท็จกับตน แต่ท่านพูดเท็จกับคนอื่นบ้างหรือเปล่า

ข้อความต่อไปมีว่า

อริยสาวกประกอบด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการ เป็นไฉน

ดูกร คุณบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ประกอบด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์ ประกอบด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้วไม่ขาด เป็นไปเพื่อสมาธิ

อริยสาวกประกอบด้วยโศดาปัตติยงค์ ๔ ประการเหล่านี้

อยากจะมีคุณธรรม คือ ความเป็นพระโศดาบันบุคคล ต้องเป็นผู้ที่เลื่อมใส ไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า ในพระธรรม ในพระสงฆ์

ถ้าท่านไม่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติจริง ๆ จะเห็นคุณของสติใหม่ ไม่เห็น เมื่อไม่เห็นคุณของสติ จะเลื่อมใสไม่หวั่นไหวในพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงพระมหากรุณาเกื้อกูลแสดงเพื่อให้พุทธบริษัทเจริญสติเห็นคุณของสติได้ใหม่ ถ้าท่านไม่ใช่ผู้ที่มีปกติเจริญสติก็ไม่ได้ แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ท่านเห็นคุณของสติ คุณนี้ใครเป็นผู้ทรงแสดงไว้ ถ้าพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่อุบัติ ไม่ตรัสรู้ จะไม่ทรงแสดงหนทาง คือ การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปฏิฐานเลย

เพราะฉะนั้น ผู้ใดที่มีปกติเจริญสติปฏิฐานจะทำให้ท่านมีความเลื่อมใส ไม่หวั่นไหวในพระพุทธ ในพระธรรม ในพระสงฆ์ จนกระทั่งประกอบด้วยคุณของพระโศดาบัน คือ โศดาปัตติยงค์ได้

ข้อความต่อไปมีว่า

กัณฺหาชรรณอันประเสริฐ อํนอริยสาวกนํเห็นดีแล้ว

กัณฺหาชรรณอันประเสริฐ อํนอริยสาวกนํเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วย
ปัญญา เป็นไฉน

ดูกร คฤหบดี อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ ย่อมกระทำไว้ในใจซึ่งปัจจุสมุปปาตะ
อย่างเดียว โดยอุบายอันแยบคายเป็นอย่างดีว่า เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้ย่อมมี เพราะสิ่งนี้
เกิด สิ่งนี้ย่อมเกิด ด้วยประการดังนี้

เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ย่อมไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ย่อมดับ ด้วยประการดังนี้
คือ เพราะอวิชชาเป็นปัจจัยจึงมีสังขาร เพราะสังขารเป็นปัจจัยจึงมีวิญญาณ เป็นต้น
ความเกิดขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้

ก็เพราะอวิชชาดับด้วยการสํารอกโดยหาส่วนเหลือมิได้ สังขารจึงดับ เพราะ
สังขารดับ วิญญาณจึงดับ ความดับแห่งกองทุกข์ทั้งมวลนี้ ย่อมมีด้วยประการฉะนี้

กัณฺหาชรรณอันประเสริฐนี้ อํนอริยสาวกนํเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้ว ด้วย
ปัญญา

ดูกร คฤหบดี เมื่อใดภยเวร ๕ ประการนี้ของอริยสาวกสงบระงับแล้ว
อริยสาวกประกอบแล้วด้วยโศดาปัตติยังคะ ๔ ประการเหล่านี้ และกัณฺหาชรรณอัน
ประเสริฐนี้ อํนอริยสาวกนํเห็นดีแล้ว ทางตลอดดีแล้วด้วยปัญญา เมื่อนั้นอริยสาวก
นั้นหวังอยู่ พึงพยากรณ์ตนด้วยตนเองได้ว่า เรามีนิรโรค กำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน ปิตติวิสัย
อบาย ทุกคติ วินิบาตสิ้นแล้ว เราเป็นพระโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็น
ผู้เที่ยงที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า

กัณฺหาชรรณ ในที่นี้หมายความว่าถึงปัจจุสมุปปาตะ

ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานที่จะไม่รู้ปัจจุสมุปปาตะ เป็นไปไม่ได้เลย เพราะแสดงว่า
ไม่รู้ปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรม เมื่อไม่รู้ปัจจัยของนามธรรมและรูปธรรม ที่จะละ
คลายไม่ยึดถือว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน ก็ไม่ได้ แต่การที่จะละคลายการ
ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เพราะรู้ปัจจัย

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งเล่าให้ฟังว่า มีท่านผู้ฟังอีกท่านหนึ่งไปสำนักปฏิบัติ แต่เวลาที่ท่านออกจากการปฏิบัติ ท่านก็กล่าวว่า การบรรยายให้เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานนี้จะทำให้ผู้บรรยายหรือผู้ที่ปฏิบัติตามตกนรก เพราะว่ากัณการที่บุคคลนั้นจะทุ่มเทเวลาทำวิปัสสนาให้ติดต่อกันจนกระทั่งญาณเกิดได้ ท่านเห็นว่า การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ไม่สามารถทำให้เกิดวิปัสสนาญาณ

วิปัสสนาญาณคืออะไร จะเกิดได้อย่างไร และวิปัสสนาญาณนั้นรู้อะไร ถ้าเป็นวิปัสสนาญาณแล้ว อยู่ที่ไหนก็รู้ได้ เจริญเหตุให้สมควรแก่ผล ขณะใดที่สติไม่เกิด ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง ขณะนั้นก็เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล

ถ. ในขณะที่ระลึกรู้นามรูปตามความเป็นจริง ในขณะนั้นชื่อว่า วิปัสสนาญาณได้หรือไม่

ส. ถ้าอย่างนั้นจะต่างอะไรกันกับขณะที่สติกำลังเริ่มเจริญ ขณะที่กำลังเริ่มเจริญ ก็รู้ในลักษณะที่เป็นนามธรรม ถ้าขณะนั้นเป็นวิปัสสนาญาณก็ไม่ต้องทำอะไรกัน ก็เป็นวิปัสสนาญาณไปทุกขณะ ไม่ต้องใช้คำว่าวิปัสสนาญาณก็ได้โดยลักษณะนั้น

แต่วิปัสสนาญาณนั้น คือ ความรู้ชัด เป็นความรู้จริง ๆ ในสภาพของสิ่งที่กำลังปรากฏ ตรงลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ตามความเป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ

ปัญญา คือ ความรู้ชัด กำลังเห็น รู้ชัดคืออย่างไร เมื่อไม่ทราบจึงต้องเจริญสติเพื่อจะรู้ว่า ที่รู้ชัดนั้นรู้อะไร อย่าเพิ่งรู้ชัดอย่างนั้นโดยเร็ว

สำหรับท่านที่เข้าใจว่า เมื่อไปสำนักปฏิบัติ ท่านจะพากเพียรติดต่อกันจนวิปัสสนาญาณเกิด ท่านไม่เห็นว่าการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานนั้น มีคุณมีประโยชน์สามารถจะทำให้รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริงได้ ท่านเข้าใจว่า ท่านไปพากเพียรที่สำนักปฏิบัติจนกระทั่งวิปัสสนาญาณเกิดเป็นอุทัพพญาณ เป็นการประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามและรูป แต่ว่าตามปกติ ตามธรรมดา ขณะที่กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังคิดนึก กำลังเป็นสุข เป็นทุกข์ นั่ง นอน ยืน เดิน

พูด นี่ คิด กระทำกิจการงานต่าง ๆ สติไม่ได้รู้ตรงลักษณะของสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

สติของผู้ที่กล่าวว่า ท่านประจักษ์ความเกิดดับของนามและรูปแล้วนั้น ไม่สามารถที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดปรากฏและดับไปตามปกติได้เลย อย่างนั้นหรือชื่อว่าท่านได้ถึงวิปัสสนาญาณ

ท่านเข้าใจว่า เวลาที่ไปปากเพียรอย่างนั้น พุ่มเทอย่างนั้น ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปของนามรูป แต่โดยปกติอย่างนี้ สติไม่เคยระลึกรู้ตรงลักษณะของนามธรรมแต่ละชนิด ของรูปธรรมแต่ละชนิด

อิสสาเกิดขึ้น เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง เห็นเกิดขึ้น เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ชุ่นเคื่องใจเกิดขึ้น เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ตามปกติในชีวิตจริง ๆ เป็นนามธรรม และรูปธรรมแต่ละชนิด แต่ท่านกล่าวว่า ท่านไปปากเพียรและถึงอุทยัพพญาณ แต่ท่านไม่สามารถระลึกรู้ตรงลักษณะที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมตามปกติในชีวิตประจำวันได้ อย่างนั้นจะเชื่อได้ไหมว่าเป็นวิปัสสนาญาณ ถ้าเชื่ออย่างนั้น ถ้าเข้าใจอย่างนั้นว่า ถึงอุทยัพพญาณ โดยไม่สามารถระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติตามความเป็นจริง ชื่อว่ารู้ผิด หรือรู้ถูก

สติไม่สามารถที่จะระลึกตรงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ทางตาขณะนี้ ทางหูขณะนี้ จมูก ลิ้น กาย ใจในขณะนี้เลย แต่เข้าใจว่า สามารถประจักษ์ความเกิดดับของนามและรูป อย่างนั้นชื่อว่ารู้ผิด หรือรู้ถูก ทำไมไม่เฉลียวใจว่า ถ้าเป็นวิปัสสนาญาณจริง ๆ ย่อมสามารถที่จะรู้ชัด และแทงตลอดในนามธรรมและรูปธรรมทั้งปวงที่ปรากฏ สติระลึกตรงลักษณะนั้นได้ และปัญญาต้องเพิ่มอีกมากที่เดียวกว่าจะประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไป ด้วยปัญญาที่แทงตลอดในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะที่ปรากฏตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ผู้นั้นหลอกตัวเองหรือเปล่าว่าได้วิปัสสนาญาณ เพราะไปปากเพียร ไปพุ่มเท โดยที่ปกติไม่สามารถระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมได้ เป็นการหลอกตัวเองหรือเปล่าว่ารู้ ว่าถึงวิปัสสนาญาณ นอกจากจะเป็นการหลอก

ตัวเองแล้ว ยังขอให้คนอื่นรับรองว่าถึงแล้ว ทำไมต้องให้คนอื่นรับรองว่าเป็นอุทยัพพญาณ ในเมื่อสติไม่ได้ระลึกฐานามธรรมและรูปธรรมตามปกติจนปัญญาเพิ่มขึ้นและรู้ชัดจริง ๆ แต่กลับเข้าใจว่าประจักษ์ความเกิดดับ

ซึ่งวิปัสสนาญาณจริง ๆ เป็นปัญญาที่รู้แจ้งในสภาพธรรมที่ปรากฏตรงลักษณะตามปกติ ตามความเป็นจริง ไม่ใช่หลอกว่า ประจักษ์ความเกิดขึ้นและดับไปแล้ว แต่ผู้นั้นเองกลับกล่าวว่า สติไม่สามารถที่จะเกิดระลึกฐานามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติได้

นี่เป็นเหตุจำเป็นที่จะต้องเน้นเรื่องนี้ เพื่อการเจริญปัญญาของท่านผู้ที่เจริญสติปัฏฐาน เจริญวิปัสสนา จะได้ไม่เข้าใจสภาพธรรมคลาดเคลื่อนหรือผิดไป

๒๔๗

ขอเล่าถึงเรื่องการสนทนากับอุบาสิกาแม่ชี ซึ่งใครที่จะให้ท่านผู้ฟังได้รับฟังและพิจารณา แม่ชีที่สนทนาด้วยมีทั้งที่อายุน้อย และท่านที่สูงอายุแล้ว แม่ชีที่อายุน้อยท่านหนึ่ง ท่านซักถามเรื่องอื่น หลายเรื่องที่เดียว ส่วนแม่ชีผู้สูงอายุก็เตือนสติว่า สำหรับในวันนี้ขอให้มีความรู้จริงเพียงอย่างเดียวก็พอ ขอให้พูดถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์จริง ๆ เพื่อความเข้าใจที่จะเกิดขึ้นจริง ๆ เพราะฉะนั้น ก็ขอเพียงให้เข้าใจลักษณะของสติในการเจริญสติปัฏฐาน เป็นเรื่องสำคัญที่สุด ยังไม่ต้องพูดถึงอย่างอื่นประการใดเลย ถ้าตราบใดที่ยังไม่เข้าใจลักษณะของสติแล้ว เจริญสติปัฏฐานไม่ได้ เป็นของที่แน่นอนที่สุด ไม่ว่าโดยพยัญชนะจะกว้างขวางไปถึงมรรคองคอื่น ๆ หรืออย่างไรก็ตาม แต่ถ้าผู้นั้นไม่สามารถที่จะแยกลักษณะของสมาธิกับลักษณะของสติออกจากกัน ผู้นั้นก็ไม่สามารถที่จะเจริญสติปัฏฐานได้

เพราะฉะนั้น ก่อนอื่นขอให้ได้ความรู้จริงเพียงประการเดียวว่า สติมีลักษณะอย่างไร และอย่างไรชื่อว่าสัมมาสติ เป็นการทำให้ท่านผู้ฟังซึ่งมีความหวังไกลถึงมรรคผลนิพพาน ได้ย้อนกลับมาถึงจุดเริ่มต้นที่ถูกต้อง อาจจะเคยปฏิบัติไปไกล หลงไปก็ได้ แต่ว่าไม่ใช่การรู้ลักษณะของสติ หรือว่าไม่ใช่การเจริญสัมมาสติจริง ๆ

ถ้าในขณะใดที่เข้าใจว่า กำลังทำวิปัสสนา แต่ผู้นั้นไม่สามารถจะตอบได้ว่า ลักษณะของสติเป็นอย่างไร ขอให้ผู้นั้นกลับมาระลึกว่า ลักษณะของสติที่เป็นสัมมาสตินั้น เป็นปกติอย่างไร และจะเกิดขึ้นในขณะนี้ได้ไหม ถ้าใครยังคิดว่า ขณะนี้สติเกิดไม่ได้ นั่นไม่ถูก และสติระลึกอะไรจึงจะเป็นสัมมาสติ

สติระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏทางหนึ่งทางใด ทางตากำลังเห็น เมื่อสักครู่นี้หลงลืมไป แต่ลักษณะของสตินั้น เป็นสภาพที่ระลึกได้ ที่ระลึกได้ไม่ใช่คิด หมายความว่ากำลังรู้ในลักษณะที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน จะเป็นทางตาในขณะนี้ ก็รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพรู้ทางตาซึ่งเป็นนามธรรม หรือว่าถ้าจะระลึกรู้

ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏ กำลังเห็นอยู่ในขณะนี้ก็เป็นของจริงที่ปรากฏทางตาเท่านั้น ถ้า
ระลึกตรงลักษณะที่กำลังเห็น และรู้อย่างนี้ที่ละเอียดที่ละน้อย เป็นการเจริญอบรมให้
ปัญญารู้สภาพธรรมมากขึ้น ทัวขึ้น เป็นปกติ นั่นจึงจะชื่อว่าสัมมาสติ

เพราะฉะนั้น สติเกิดได้เป็นปกติ ไม่ใช่ว่าเกิดไม่ได้ แต่ว่าแม้ที่อายุน้อยยังไม่มี
ความเข้าใจในลักษณะของการเจริญสัมมาสติ คิดว่ารู้ไม่ได้ ไม่ทราบทำไมถึงคิดว่า
กำลังเห็น กำลังได้ยิน กำลังคิดนึก กำลังเป็นสุข เป็นทุกข์ เป็นของจริง เป็นปกติใน
ชีวิตประจำวันนี้ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมลักษณะต่าง ๆ
ชนิดที่เกิดปรากฏเพราะเหตุปัจจัยนั้น ระลึกรู้ไม่ได้ นี่เป็นความเห็นผิดซึ่งกันไม่ให้สติ
ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติ แต่ถ้าท่านผู้ฟังไม่ได้คิดอย่างนี้
ไม่ได้เข้าใจอย่างนี้ สติเกิดได้ เริ่มระลึกได้ที่ละเอียดที่ละน้อยเป็นปกติ ตรงลักษณะของ
สภาพธรรมจริง ๆ

และแม้ที่อายุน้อยนั้นก็ยังเข้าใจว่า จะต้องรู้อะไร นั่นคือ ความเห็นผิดนี้จะโยงไป
เมื่อปกติอย่างนี้เข้าใจว่า ระลึกรู้ไม่ได้ ก็จะต้องไปสู้ที่หนึ่งที่ได้ เพราะคิดว่าสภาพธรรม
ที่ปรากฏตามปกตินี้ระลึกรู้ไม่ได้ รู้ไม่ได้ จึงคิดว่าจะต้องไปรู้อย่างอื่น คือ คิดว่าจะต้อง
ไปรู้อะไร นั่นเป็นความเห็นผิด ซึ่งดิฉันก็ได้เรียนถามว่า ขณะที่กำลังนั่งอยู่นี้ ที่ตัวมี
อะไรปรากฏ อ่อน แข็ง เย็น ร้อน ตึง ไหวปรากฏไหม เมื่อปรากฏ เป็นของจริง สภาพ
ธรรมนั้นไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ปรากฏแล้วเพราะเหตุปัจจัย เป็นสิ่งที่สติ
จะต้องระลึกรู้ตามความเป็นจริง จึงจะละการยึดถือื่อนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน
ได้ แต่ถ้ายังควบคุมประชุมรวมกันเป็นกลุ่มเป็นก้อน เป็นรูปร่างอยู่ ก็ไม่สามารถที่จะ
ละการยึดถือทำทางนั้นว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ขอเรียนเหตุการณ์ให้ทราบตามความเป็นจริง ซึ่งท่านก็ไม่ทราบว่าเป็นผู้หนึ่ง
ผู้ใด แต่ว่าเหตุการณ์ใด ๆ ก็ตามที่กำลังเกิดอยู่ ปรากฏอยู่ทุก ๆ ขณะ ไม่ว่ากับบุคคล
ใด เป็นไปเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น แม้ที่อายุน้อยเวลาที่นั่งฟัง กิริยาท่าทาง ลักษณะ
อาการไม่เหมือนกับแม่ที่สูงอายุ แม่ที่สูงอายุกิริยาอาการเรียบร้อยในขณะที่ฟังธรรม
แต่แม่ที่อายุน้อยนั่งห้อยเท้า แกว่งเท้าเล็กน้อย ขอให้ทราบว่า ผู้ที่ไม่มีปกติเจริญสติ

ปัญฐานจะไม่ทราบความละเอียดของจิต ซึ่งเป็นเหตุให้กายนั้นไหวอย่างนั้น หรือว่าปรากฏอย่างนั้น แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัญฐานจะมีความชำนาญที่จะระลึกถึงสภาพของจิต ของเวทนา ของความรู้สึก ของสภาพธรรมทั้งนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเกิดปรากฏละเอียดขึ้น นี่เป็นลักษณะของผู้ที่มีปกติเจริญสติ ไม่ใช่ไปเจาะจงจะรู้เฉพาะรูปเดียว หรือว่านามเดียว แต่เป็นผู้ที่รู้ลักษณะของสัมมาสติว่า ขณะใดที่กำลังรู้สภาพที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน นั่นเป็นสัมมาสติที่เกิด และรู้ลักษณะสภาพธรรมนั้นแล้ว ไม่ใช่ว่ามีตัวตนจะไปทำสติ

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติเจริญสติย่อมเป็นผู้ที่ขัดเกลาทั้งกาย ทั้งวาจา ทั้งใจมากขึ้น ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่พิจารณากาย เวทนา จิต ธรรม ท่านก็จะเห็นได้ในการกราบพระแต่ละครั้ง บางครั้งก็รีบร้อน บางครั้งก็ขาดความนอบน้อมเลื่อมใส บางครั้งก็กำลังมีอกุศลจิตประเภทหนึ่งประเภทใดเกิดขึ้น ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติตรงตามความเป็นจริง จะระลึกถึงในสภาพที่ไม่เหมาะไม่ควร ในสภาพธรรมที่เป็นอกุศล ถ้าขณะนั้นระลึกไม่ได้ รู้ไม่ได้ จะละได้อย่างไร จิตใจในขณะนั้นเป็นโลภะ เป็นโทสะ เป็นโมหะ เป็นมานะ ก็ไม่ทราบว่าขณะนั้นเป็นอกุศลที่เกิดแล้ว แต่ว่าถ้าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัญฐานจริง ๆ จะเป็นผู้ที่มีสภาพธรรมละเอียดขึ้น เพื่อการขัดเกลามากขึ้น

การที่จะรู้แจ้งพระนิพพานได้นั้น เป็นการดับกิเลสเป็นสมุจเฉท ถ้าไม่มีการขัดเกลากิเลสเลย กิเลสจะดับได้อย่างไร เพียงแต่ไปบวชบวชขึ้นมา แต่แท้ที่จริงแล้วกิเลสอยู่ที่จิต เต็มทั้งโลภะ โทสะ โมหะ มานะ อิสสา สารพัดอย่างที่เป็นเรื่องของอกุศล ซึ่งผู้ที่ไม่เจริญสติปัญฐานจะไม่รู้จักสภาพธรรมที่ละเอียด ที่เกิดกับตนตามความเป็นจริง แต่ถ้าเป็นผู้ที่เจริญสติปัญฐานเป็นปกติ จะรู้จักสภาพธรรมละเอียดขึ้น และขัดเกลามากขึ้น

แม้ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่เข้าใจเรื่องของสัมมาสติ ก็เตือนแม้ผู้ที่อายุน้อยด้วยถ้อยคำที่น่าฟังว่า ท่านมีความหวังดี ท่านมีเจตนาที่จะสอนเหมือนกับเป็นลูกเป็นหลานของท่านจริง ๆ กิริยาใดสมควรแก่การฟังธรรม เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติ

เจริญสติปัฏฐานแล้วไม่หลอกตัวเอง ทุกอย่างตรงตามความเป็นจริง เพราะเหตุว่ายังเป็นผู้ที่มากด้วยกิเลส และจะลดน้อยลงไปได้ก็เพราะสติระลึกรู้สภาพธรรมนั้น

ตอนสุดท้าย แม่ชีผู้สูงอายุก็เตือนสติแม่ชีผู้อายุน้อยนั้นอีกว่า การที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นแล้วปรากฏในขณะนี้ เป็นการละความต้องการ เพราะส่วนมากผู้ที่ทำวิปัสสนา มีความต้องการนำหน้า อยากจะได้ผลเร็วเหลือเกิน บางคนบอกว่า การระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจอย่างนี้ ไม่เห็นได้อะไรเลย ไม่คิดว่าเป็นการอบรมความรู้ในสิ่งที่กำลังปรากฏ จนกระทั่งวันหนึ่งความรู้นั้นจะชัด ละเอียด และก็ทั่วขึ้น ซึ่งเป็นการละคลายความไม่รู้ แต่กลับไปเข้าใจว่า การที่มีปกติเจริญสติไม่เห็นได้อะไร เพราะว่าหวังได้อย่างมากเหลือเกิน ซึ่งแม่ชีผู้สูงอายุก็เตือนสติว่า การที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นการละความต้องการ เพราะถ้าไม่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏอยู่ในขณะนี้ จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ยังไม่ปรากฏ นั่นเป็นไปด้วยอำนาจของความต้องการหรือเปล่า

เพราะฉะนั้น ผู้ที่มีปกติเจริญสติจึงเป็นผู้ที่ละความต้องการในผล หรือว่าในวิปัสสนาญาณ โดยการที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏทันที นี่เป็นวิธีที่จะละความต้องการ ไม่อย่างนั้นก็จะมีความต้องการที่พาไปให้ทำอย่างอื่น แทนที่จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นแล้วปรากฏตามปกติในขณะนี้ตามความเป็นจริง

มีใครอยากจะได้พระนิพพานบ้าง หรือไม่อยากถึง อยากถึง แต่มีสิ่งที่ไม่รู้มาก มีวิธีง่าย ๆ ไหม ถ้าจะถึงพระนิพพานจริง ๆ ต้องเป็นปัญญาที่คมกล้าที่ถึง เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่ได้เจริญปัญญาจนกระทั่งคมกล้าและรู้จริง ถึงไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น การที่จะถึงได้ด้วยปัญญาที่คมกล้า ต้องอบรมเจริญปัญญาจนกว่าปัญญาจะแทงตลอดสภาพธรรมได้ ไม่ต้องห่วงเรื่องถึง แต่ควรระลึกว่า ปัญญาเริ่มรู้สิ่งที่กำลังปรากฏ ตอนแรก ๆ อย่าไปหวังที่จะรู้หมด หรือว่าจะรู้มาก หรือจะรู้ทั่ว แต่

ควรจะคิดหรือระลึกถึงว่า สติระลึกถึงลักษณะของสิ่งที่กำลังปรากฏบ้างหรือเปล่า เพียงแต่บ้างหรือเปล่า และเวลาที่สติระลึกถึงลักษณะที่ปรากฏ จะรู้ว่าขณะนั้นสติระลึกถึงทางตา หรือว่าระลึกถึงทางหู หรือว่าระลึกถึงทางจมูก หรือว่าระลึกถึงทางลิ้น หรือว่าระลึกถึงทางกาย หรือว่าระลึกถึงทางใจ เป็นลักษณะจริง ๆ ที่เป็นอนัตตา และสติเริ่มเจริญขึ้น อบรมขึ้น

คำว่า เจริญ เพราะอาศัยการอบรมจึงเพิ่มขึ้น มากขึ้นได้ เป็นปัญญาที่เจริญ เพราะอาศัยสติที่ระลึกได้

ถ. พิจารณาแต่เพียงว่า สิ่งที่มีทั้งหมดไม่เที่ยง เกิดขึ้นแล้วดับไป โดยที่ไม่ได้รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะ แต่ละชนิด จะเป็นสติปัญญาใหม่

ส. ไม่เป็น เพราะว่าปัญญามีหลายชั้น ปัญญาที่เกิดจากการคิด ทุกคนคิดได้ สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง สิ่งที่เกิดมาแล้วก็แตกดับเปลี่ยนแปลงไป วันนี้เป็นผู้ที่แข็งแรงสมบูรณ์ไม่มีโรคภัย วันรุ่งขึ้นอาจจะเปลี่ยนแปลงไปแล้ว หรือว่าวัตถุที่มีอยู่วันนี้ก็อาจจะแตกสลายไปในวันพรุ่งนี้ได้ ความคิดอย่างนี้ คิดถึงความไม่เที่ยงเท่านั้น แต่ไม่ใช่การรู้ ว่า สิ่งที่ไม่เที่ยงนั้นมีลักษณะของสภาพธรรมนั้นเอง แต่ละชนิด แต่ละลักษณะ ซึ่งเกิดดับสืบต่อกันเร็วมาก ต้องรู้ว่า ลักษณะแต่ละลักษณะไม่ใช่ตัวตน

ถ. ถ้าคิดอย่างนี้เรื่อย ๆ จะมีทางไปถึงสติปัญญาใหม่

ส. ไม่ถึง เป็นแต่เพียงความคิด เพราะฉะนั้น ต้องรู้ลักษณะของสติที่สำคัญที่สุด ท่านผู้ฟังที่จะเจริญสติปัญญาต้องทราบว่า ลักษณะของสติคืออย่างไร ต้องรู้ในลักษณะของสติเสียก่อนจึงจะเจริญสติปัญญาได้

ถ. รู้สึกยากจริง ๆ สำหรับการเพ่งเริ่ม

ส. ทุกอย่างการเพ่งเริ่มจะง่ายไม่ได้เลย แม้แต่การศึกษาในทางโลกก็ต้องยาก เวลาที่ท่านศึกษากันมาก ๆ ก็เป็นความยากทั้งนั้น แต่ว่าการเริ่มต้นจะทำให้ไปถึงความสมบูรณ์ได้

ท่านผู้ฟังเป็นห่วงว่า ถ้าไม่ได้ศึกษามาแต่เด็ก และชีวิตนี้ก็อยู่อีกไม่นาน เพราะฉะนั้น ก็เป็นห่วง ถ้าท่านผู้ฟังเป็นห่วงจริง ๆ ท่านต้องการปัญญาจริง ๆ ที่จะละความห่วงอันนั้น ถ้าไม่ใช่ปัญญาจริง ๆ เป็นความรู้ชั้นคิด เป็นความรู้ชั้นฟัง ยังไม่ใช่ความรู้ที่ประจักษ์จริง ๆ ละไม่ได้

เพราะฉะนั้น ทุกท่านที่ฟังเรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน เพื่อประโยชน์ที่สำคัญที่สุด คือ ความรู้ถูกต้องในการเจริญสติปัฏฐาน และเริ่มเจริญ ตั้งต้นเจริญได้ เมื่อเริ่มแล้ว ที่หลังก็มากขึ้น แต่อย่าไปหวังว่าจะมากมายทีเดียว

ถ้าเป็นการตั้งต้นที่ผิด ก็ผิดไปเรื่อย ชาตินี้ก็ไม่ได้ปัญญาที่ถูกต้อง ก็ยังคงหลงไปรู้สิ่งที่ผิดอยู่ เพราะฉะนั้น ถ้าตั้งต้นถูก ต่อไป ชาติดี ๆ ไปก็เจริญอบรมให้มากขึ้นได้ เมื่อเริ่มจะตั้งต้น ชาตินี้ก็ตั้งต้นให้ถูก ขณะที่สติเกิดขึ้น จะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมที่ละลักษณะ ทางไหนก่อนก็ได้ ทางไหนมาก ทางไหนน้อย ก็เป็นเรื่องของสติ ไม่ใช่เป็นเรื่องไปเลือกด้วยความเป็นตัวตนว่า วันนี้จะกำหนดเสียง อย่างนั้นไม่ใช่สัมมาสติ แต่ว่าสติของผู้ใดจะระลึกที่กายบ่อย ๆ เนือง ๆ มากกว่าทางอื่นก็ได้ แต่จะต้องรู้ว่า จะต้องระลึกรู้จนทั่ว

เพราะฉะนั้น ทุกท่านที่กำลังฟังอยู่ บางท่านเป็นอกุศลจิต บางท่านเป็นกุศลจิต บางท่านเกิดสติที่ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นสติปัฏฐาน ไม่เหมือนกัน มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งซึ่งก็เป็นผู้ที่ศึกษาปริยัติ แต่ท่านเห็นว่า การที่สติจะระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจนี้ คงจะยากไปสำหรับท่าน

เรื่องของการหลอกตัวเองมีหลายลักษณะจริง ๆ แม้ว่าท่านผู้นั้นจะเป็นผู้ที่มีความรู้ดีในปริยัติ ท่านก็ยังดูรูปนั่ง และกล่าวว่า ดูรูปนั่งก็ยังดีกว่าให้เป็นอกุศลจิต แต่ตามความเป็นจริงแล้ว เป็นความเห็นผิด ที่ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตรงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง

เรื่องของการเจริญสติปัฏฐาน ถ้าเป็นผู้ที่ไม่ตรงต่อตัวเอง ไม่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง จะไม่ได้ผล คือ ปัญญาที่รู้ชัด ที่รู้ถูกต้องตามสภาพธรรมเลย

มีท่านผู้ฟังอีกท่านหนึ่ง ท่านเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานว่า เป็นสิ่งที่ละเอียดมาก เป็นสิ่งที่ต้องอบรมเจริญเนื่อง ๆ บ่อย ๆ จนกว่าจะเป็นความรู้ชัดจริง ๆ ท่านก็เลยไม่เจริญสติปัฏฐาน ท่านคิดว่า การที่จะรู้แจ้งพระนิพพานยากนัก เพราะฉะนั้นเจริญสมาธิดีกว่า

การจะถึงนิพพานไม่ใช่ง่าย ถึงแม้ว่าท่านจะเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานเนื่อง ๆ บ่อย ๆ จะถึงหรือไม่ถึงท่านทราบไหม ซึ่งความจริงก็คือ ถึงท่านจะเจริญสติปัฏฐาน ก็ไม่ใช่ว่าจะถึงได้โดยเร็ว หรือไม่ใช่ว่าจะถึงได้โดยง่าย

แต่ทำไมถึงจะไม่เจริญ ให้สตรียุติรู้ลักษณะของนามธรรมรูปธรรมทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง วันละเล็กน้อยเท่าที่สติจะเกิดขึ้น ซึ่งมีแต่ประโยชน์ ถ้าท่านเข้าใจการเจริญสติปัฏฐานที่ถูกต้อง และสตรียุติรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม เป็นสัมมาสติ

ขณะที่หลงลืมสติ ก็หลงลืมไป ไม่เดือดร้อน สตรียุติรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติ ตามธรรมดา เพราะฉะนั้น ก็มีแต่คุณ ถ้าท่านจะเป็นผู้ที่เข้าใจถูกในสภาพธรรม ไม่หลงผิด โดยการที่ไปรู้ผิด ปฏิบัติผิด ซึ่งจะทำให้ท่านยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะเหตุว่าตราบใดที่ยังมีความรู้สึก ว่า สิ่งใดก็ยังมีดี ท่านเห็นความดีในสิ่งนั้น ทำให้ท่านยึดติดในสิ่งนั้น ไม่ทิ้ง ไม่ปล่อย ไม่หันมาสู่ข้อปฏิบัติที่ละ ข้อปฏิบัติที่ถูก ข้อปฏิบัติที่ทำให้รู้ตรงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ที่จะทำให้รู้ชัดตามความเป็นจริง

เพราะฉะนั้น ความเข้าใจถูกในข้อปฏิบัติเป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเหตุว่าท่านจะหวังหรือไม่หวังก็ตาม ถ้าข้อปฏิบัติถูกแล้วย่อมบรรลุนิพพาน ถ้าข้อปฏิบัติผิดย่อมไม่บรรลุนิพพาน เพราะฉะนั้น ท่านหวังเหลือเกิน ไปทุเมเท พากเพียรสักเท่าไร แต่ถ้าข้อปฏิบัติผิดไม่บรรลุนิพพาน

แต่ถ้าท่านไม่หวังเลย เจริญสติปัฏฐานอบรมไปเรื่อย ๆ รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตรงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง แม้ไม่หวัง ถ้าท่านเจริญเหตุสมควรแก่ผล ท่านก็ย่อมบรรลุนิพพาน

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่เรื่องหวัง หรือเรื่องไม่หวัง แต่เป็นเรื่องเข้าใจข้อปฏิบัติถูก และปฏิบัติให้ถูกต้องด้วย ใครที่ไม่มีอกุศล ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเป็นอุชุปฏิปันโน เป็นผู้ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น ท่านจะมีอกุศลมาก หรือน้อยสักเท่าไร ในทางใด ตรงสภาพธรรมตามความเป็นจริง ไม่ได้หลอกตัวเองเลย ท่านยิ่งเจริญสติปัฏฐานมากเท่าไร อกุศลเกิดขึ้นขณะใด คนอื่นยังไม่รู้ ใครรู้ ผู้ที่เจริญสติรู้ลักษณะของอกุศลนั้น หยาบกระด้างมาน้อยเท่าไรคนอื่นไม่ทราบ มีกำลังแรงเท่าไร ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานทราบตามความเป็นจริง

๒๔๘

ลักษณะของอกุศลนั้นหยาบกระด้างมากน้อยเท่าไร คนอื่นไม่ทราบ มีกำลังแรงเท่าไร ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานทราบตามความเป็นจริง เพราะฉะนั้น จึงเป็นผู้ที่ตรงต่อสภาพธรรม ตราบได้ที่ยังมีโลภะอยู่ ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานไม่ใช่ไปปิดเบียนโลภะที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นแล้ว เพราะว่ามีปัจจัยจึงได้เกิดขึ้นในลักษณะอย่างนั้น ๆ ซึ่งผู้ที่เจริญสติปัฏฐานจะละด้วยการรู้ ถ้าไม่รู้ก็ไม่ละ ถ้าขณะนั้นสติไม่เกิด ไม่พิจารณา ไม่ตรงต่อสภาพธรรมนั้นจริง ๆ ก็ละการที่ยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนไม่ได้

ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งปฏิบัติวิปัสสนาแบบต่าง ๆ มากมายเหลือเกิน เพราะว่าท่านต้องการจะทดลองทุกวิธี ในขณะที่กำลังทดลองแต่ละวิธีนั้น ก็ไม่ทราบว่าเป็นไปเพราะความต้องการ ไม่ทราบว่าเป็นไปเพราะตัณหา ไม่ทราบว่าจะสมกับความเห็นผิด เพราะเหตุว่าตัณหากับมิจฉาทิฐิเกิดร่วมกัน ความต้องการอย่างมากมายที่จะได้ผลอย่างรวดเร็ว ทำให้ทดลองข้อปฏิบัติผิด แต่ขณะที่กำลังทดลองนั้น ไม่ทราบว่าเป็นไปด้วยความต้องการ และเป็นข้อปฏิบัติที่ไม่ตรงต่อสภาพธรรมตามความเป็นจริง ท่านผู้นั้นหลอกแม้แต่ตัวเอง เหมือนกับมีคนสองคนอยู่ในตัว หลอกล่อกันอย่างนั้นอย่างนี้ หรือว่าแอบดูตรงนี้เป็นอย่างไร ตรงนั้นเป็นอย่างไร เป็นเรื่องของบทละคร เป็นความคิดนึก แต่เพราะความเห็นผิดว่าเป็นตัวตนยังมีมากเหลือเกิน เพราะฉะนั้น ก็กลายเป็นเพิ่มเป็นสองบุคคล บางครั้งตัวท่านเป็นอย่างนี้ และกิเลสก็มาอย่างนั้น บางทีกิเลสก็เป็นตัวท่านบ้าง และสภาพธรรมที่เป็นกุศลก็เป็นอีกบุคคลหนึ่งบ้าง

แต่ถ้าจะลึกจริง ๆ สภาพจิตใจของท่านเองจะน่ารังเกียจ จะน่าละอาย จะเป็นอกุศลมากน้อยเท่าไร คนอื่นรู้ไม่ได้ แต่ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเป็นผู้ตรง ระลึกรู้ชัดในสภาพธรรมนั้นว่า เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย จึงจะละการยึดถือว่าเป็นตัวตนได้

บางคนได้รับคำชม คำสรรเสริญ ก็ปรารถนาแต่คำสรรเสริญ คำชมเชย หนัก
ใหม่ด้วยความปรารถนา บางทีได้รับกระทบกับคำนิทา เดือดร้อนวุ่นวาย ถือเป็นจริง
เป็นจัง เป็นตัวเป็นตน หนักอีกแล้ว ที่กำลังเดือดร้อนเป็นสภาพที่หนัก ไม่เบา แต่พอ
สติระลึกได้ รู้ในลักษณะที่ไม่ใช่ตัวตน ในสภาพของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้น
เบาแล้ว หหมดแล้ว จะเดือดร้อนอะไร มีนามมีรูปใหม่ที่กำลังปรากฏ และสติระลึก
แล้ว สภาพนั้นหมดแล้ว ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน สติระลึกลักษณะของ
นามธรรมและรูปธรรมตามปกติ เป็นเรื่องปกติ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องที่มี
ประโยชน์ เป็นเรื่องที่ทำให้เบาจากอกุศลธรรม เพราะฉะนั้น การเจริญสติปัฏฐานไม่ใช่
เคร่งเครียด ไม่ใช่ทำแล้วไม่สบาย ไม่ใช่ทำแล้วเหนื่อย ไม่ใช่ทำแล้วหนัก แต่เป็นปกติ

ที่หนัก เพราะอกุศลธรรมมาก เพราะความเป็นตัวตน เพราะการยึดถือ แต่
ขณะใดที่สติระลึกได้ในสภาพธรรมที่ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน ในขณะนั้น
เบาจากอกุศลธรรม เพราะฉะนั้น ควรเจริญใหม่ ไม่ใช่ว่าพอเจริญไปก็บอกว่า เจริญ
สติมากไปเสียแล้ว ทำไมมีคำพูดอย่างนี้ได้ ในเมื่อสติจำปรารถนาในที่ทั้งปวง
เพราะว่าปกติหลงลืมสติกันมากมายเหลือเกิน ซึ่งที่ถูกลืมแล้ว ไม่ว่าจะเห็นอะไร ได้ยิน
อะไร ได้กลิ่นอะไร ลิ้มรสอะไร รู้โผฏฐัพพะอะไร รู้สัมผัสอารมณ์อะไร สติควรจะเกิดเพื่อ
ระลึกสภาพนั้นตามความเป็นจริง ไม่ใช่สติมากไปเสียแล้ว เพราะว่าการเจริญผิด
ทำให้เกิดทั้งหมดแม้แต่ความเข้าใจ และทำให้เหนื่อย ทำให้หนัก ทำให้เกิดโทษ ซึ่งนั่น
ไม่ใช่การเจริญปัญญา เพราะเหตุว่าถ้าเป็นสติกับปัญญาแล้ว จะไม่มีโทษประการใด
เลยทั้งสิ้น

ขออ่านจดหมายของท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง จากสำนวน และการเขียนตัวสะกด
ก็พอที่จะทราบได้ว่า เป็นท่านผู้สูงอายุ ท่านเขียนมามีข้อความว่า

กรุณาช่วยแก้ไขปัญหาที่ได้ขัดข้องและสงสัยอยู่นี้ให้แจ่มสักระยะเถอะ ฉันได้
กระทำความเพียรมา ๑๐ กว่าปีแล้ว ที่ทำนั้นก็กำหนด ทานข้าวอยู่ก็ได้พิจารณา
อาหารว่ามันเป็นของปฏิภูลอยู่ชั่วขณะหนึ่ง ตั้งแต่เข้าถึงเย็น แล้วมันก็บูดก็เน่าเหม็นไป
ตามลักษณะของเขา แล้วก็โน้มมาหาสังขารของเรา ก็อยู่ไปชั่วขณะเหมือนกัน แล้วก็

แตกดับไปในท่ามกลาง แล้วก็ละลายไปในที่สุด (ซึ่งคงจะหมายถึงความถึงสลายไป หรือว่า แล้วก็ทำลายไป) แล้วจิตก็แล่นเข้าดวงใจของเรา แล้วก็เบิ้ออาหาร ไม่อยากจะทานข้าวเลย เช่นนี้ เป็นอย่างนี้อยู่ ๔ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ เบิ้ออาหาร ครั้งที่ ๒ ก็เห็นอาหารนั้นมันมีโทษร้ายกาจจนไม่อยากจะทานข้าว อยากจะทานถั่วและงา ไม่อยากอาหารเลย แล้วก็ครั้งที่ ๓ ก็พิจารณาเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เห็นคนที่เดินเป็นแถว ๆ นั้น แล้วมันเป็นร่างกระดูก เป็นผิบบนที่เดินได้ แล้วน้อมเข้ามาสังขารของเรา ตนเอง แล้วมันก็แล่นเข้าดวงจิต แล้วมันก็เห็นมนุษย์ด้วยกัน มันให้เกลียด ไม่อยากเห็นเลย ไม่อยากจะอยู่ด้วยเลย อยากจะหนีไปอยู่ป่าแต่ผู้เดียว เห็นมันวุ่นวายไปหมด เช่นนี้

แล้วก็ครั้งที่ ๔ นั้น ฉันได้นั่งดูหนังสืออยู่ครู่หนึ่ง แล้วก็พิจารณาตัวของตัวเองว่ามันเป็นของเน่าเหม็นทั้งตัวมากมาย แล้วจิตก็อยู่ดีไม่ไปไหนเลย อยู่ทีว่างไม่ไปที่อื่นเลย แล้วมันก็แล่นขึ้นมาจากขา แล้วก็ขึ้นมาสะโพก แล้วมาที่ท้อง แล้วก็ขึ้นศีรษะ แล้วก็ (ไม่ทราบว่าจะจะเป็นทูดหรือว่าหลูด) จากศีรษะขึ้นไปขึ้นเบื้องบน แล้วก็ลืมหูล้อมแล้ว ว่า ตัวของตัวเองขึ้นไปขึ้นบนแล้ว ก็เห็นพื้นบนนั้นกว้างยาว แล้วก็มองไปจนสุดสายตา แล้วหันดูไปจนรอบตัวทั่วไปหมด ไม่มีอะไรเลย มีแต่ที่เตียนไปหมด ไม่มีอะไรเลย แล้วก็รำลึกนึกถึงคุณของพระธรรมนั้น เเด่นถึงเพียงนี้ แล้วก็น้อมถึงพระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ แล้วถึงได้รู้ตัวขึ้นว่า ภูเป็นอะไรเช่นนี้ (ท่านเขียนมาว่าอย่างนั้น) แล้วสติก็รู้ชัดเจขึ้นทุก ๆ ครั้ง เท่าที่เกิดกับดวงจิตที่แล่นเช่นนี้ จะได้รับผลเช่นไรหรือไม่

ส. นี่เป็นความสงสัยใช้ไหม เรื่องผล และต้องการด้วย คือ ต้องการผลเหลือเกิน เป็นเหตุให้กระทำผิดปกติไปถึงอย่างนี้ และยังไม่หมดความปรารถนา ยังคงสงสัยว่า จะได้รับผลเช่นไรหรือไม่

ข้อความต่อไป

ขอจงอธิบายให้ตลอดด้วย ฉันได้ถามตามอาจารย์ ท่านก็ไม่บอก เป็นแต่ท่านว่าเป็นอจินตาท่านนั้น ก็ยังไม่แจ้ง อจินตานั้นก็ยังไม่รู้ว่าเป็นเช่นไร ขอให้อธิบายด้วย

ส. เป็นการทำวิปัสสนาโดยที่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในมรรคมีองค์ ๘ ในการเจริญปัญญา แม้แต่ในขั้นของการฟังว่า ปัญญาที่จะละกิเลสได้เพราะรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามปกตินี้เอง เมื่อไม่มีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง การปฏิบัติก็คลาดเคลื่อน ผิดไป

ข้อความต่อไปมีว่า

การกระทำนั้น ก็กำหนดทำวิปัสสนาตลอดมา ก็กำหนดพองหนอ ยุบหนอ แล้วก็ให้เห็นท้องชัดเจน แล้วก็เห็นตามลำดับ พองยุบนั้นเร็วบ้าง ช้าบ้าง ไปจนกระทั่งพองยุบนั้นหายไป ก็กำหนดรู้หนออยู่ครู่หนึ่ง ก็มีขึ้นมาอีก มาเห็นนิดเดียวพอรู้นิด แล้วก็หายไปอีก

ส. ท่านก็จดจำไว้ได้แม่นยำว่าอะไรเกิดขึ้นกับท่าน แต่ไม่ใช่การรู้สภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง

ข้อความต่อไปมีว่า

ต่อไป ตอนสมาธิดีแล้ว เวทนาบังเกิดแรงมาก ปวดตามขาที่กำหนด มันก็เลื่อนหนีตะโพกแล้วขึ้นตามหลัง แล้วหนีขึ้นไปคอ แล้วก็ขึ้นถึงศีรษะ แล้วออกศีรษะร้อนบ้าง เย็นบ้าง อยู่หลายครั้งอย่างนี้ จะเป็นเช่นไร แล้วจะได้ผลหรือไม่ได้ ก็ให้อธิบายให้รู้แจ้งด้วย ฉันได้ทำมาจนเท่าทุกวันนี้ ก็ยังละเลย แต่การกระทำนั้นมันดับหรือนิ่งหลับกันแน่ ก็ยังสงสัยอยู่ ถ้าเดินจงกรม ๓๐ นาที มันก็ดับไปถึง ๓๐ นาทีเหมือนกัน ถ้าเดิน ๑ ชั่วโมง มันก็หลับไป ๑ ชั่วโมงเหมือนกัน อย่างนี้ก็เป็นเช่นไร ช่วยแก้ไขให้ฉันสักครั้งเถิด

ส. ท่านผู้ฟังมีความเห็นอะไรบ้างไหมในเรื่องนี้ ขอให้ท่านผู้ฟังท่านนี้รับฟังพระธรรมต่อไปอีก พร้อมด้วยการพิจารณาไตร่ตรองในเหตุผล และทิ้งข้อปฏิบัติทั้งหมดที่ไม่ทำให้รู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ตามความเป็นจริง

ขอกล่าวถึงการสนทนากับท่านผู้ฟังบางท่าน ท่านผู้ฟังท่านหนึ่งสงสัยว่า ทำไมเวลาที่พูดถึงการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จึงไม่ได้บอกว่า จะต้องไปสำนักหนึ่งสำนักใด เพราะท่านเข้าใจว่า สำนักปฏิบัติเป็นสถานที่ที่รุ่มรวย พ้นจากเรื่องกังวล

เรื่องบ้าน เรื่องครอบครัว เรื่องวงศ์ญาติทั้งหมด เป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การเป็น ผู้ที่มีปกติเจริญสติ ท่านเข้าใจว่าอย่างนั้น เพราะท่านไม่เคยไปสู่อำนาจหนึ่งสำนักใด เลย ท่านก็นึกภาพว่า สำนักปฏิบัติจะเป็นสถานที่ที่ร่มเย็น ทุกท่านก็ดำเนินชีวิตเป็น ปกติสะดวกสบายเหมาะแก่การที่จะเจริญสติปัฏฐาน ถ้าผู้นั้นไปสู่อำนาจปฏิบัติจริง ๆ และศึกษาข้อปฏิบัติของสำนักปฏิบัติ นั้น ท่านจะรู้ทันทีว่า ท่านจะเป็นผู้มีปกติเจริญ สติปัฏฐานได้ หรือไม่ได้

ซึ่งสำนักปฏิบัติบางแห่งเกือบจะดูเหมือนไม่มีข้อปฏิบัติที่จำกัด หรือว่าห้ามที่จะ ไม่ให้มีชีวิตเป็นปกติประจำวัน แต่แม้กระนั้นผู้ที่เคยมีปกติฟังธรรม ฟังวิทยุ ก็ไม่ฟัง ธรรม ไม่ฟังวิทยุ ดูเหมือนว่าสำนักนั้นเกือบจะเป็นปกติแล้ว แต่ว่าทุกท่านในที่นั้นไม่มีการฟังวิทยุ อยากฟังหรือเปล่า ต้องการฟังธรรมเพื่อจะได้พิจารณาธรรม เป็นปกติของ ท่านหรือเปล่า ซึ่งเวลาปกติธรรมดาท่านฟัง เพราะว่าการฟังธรรมย่อมเกื้อกูลแก่การ พิจารณาธรรม แต่ทำไมท่านไม่ฟังเวลาไปอยู่ในสถานที่นั้น ทราบไหมว่าทำไมไม่ฟัง เพราะเห็นว่าเป็นสถานที่ที่สงบ ทุกคนสงบมาก ก็เลยไม่กล้าที่จะฟังอย่างนั้นหรือ ถ้า เป็นอย่างนั้น จะเป็นปกติไหม

ขอให้ทราบว่า ถ้าทราบใดที่ท่านยังไม่ใช่ว่าเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ ไม่เชื่อว่าเป็นการเจริญสติปัญญาเลย ซึ่งถ้าเป็นการเจริญสติปัญญาจริง ๆ คือ การ อบรมให้สติระลึกรู้เป็นปกติ ตามปกติ และสามารถที่จะรู้ความเป็นปกติว่า เป็น นามธรรมและเป็นรูปธรรมเท่านั้น

ท่านผู้ฟังอีกท่านหนึ่ง ท่านผู้นี้ท่านก็อยากจะละกิเลสให้หมดสิ้นโดยเร็วทีเดียว ท่านทำอะไร ท่านไปภาคเหนือ ไปทำสังฆทาน ท่านเล่าให้ฟังว่า จิตก็ไม่เป็น สังฆทาน นี่เป็นการเร่งรัดตัดเอาอะไรหรือเปล่า จะให้จิตเป็นอย่างนั้น จะให้จิตเป็น อย่างนี้ การขัดเกลากิเลสไม่ใช่เรื่องง่าย ทั้ง ๆ ที่รู้ว่า เมื่อมีการถวายทาน ที่กุศลจิตจะ เกิดและมีอันสงฆ์มาก ก็ในขณะที่นั้นอบน้อมระลึกถวายแด่พระอริยเจ้า เพราะจิต ขณะนั้นจะผ่องใส และระลึกถึงผู้ที่เจริญหนทางข้อปฏิบัติที่ขัดเกลากิเลสจนดับได้ หมดสิ้น ท่านผู้นั้นทราบหลัก ทราบเรื่องของสังฆทาน ก็พยายามจะทำสังฆทาน แต่ก็

รู้ตัวว่าไม่ใช่สังฆทาน จะบังคับจิตใจกันได้อย่างไร อกุศลมากมาย จะให้หมดเร็ว ๆ อยากเพิ่มกุศลขึ้นมาก ๆ แต่ก็เป็นการดีที่ท่านผู้นั้นทราบจิตใจของท่านในขณะนั้นว่า ไม่ใช่สังฆทาน และก็ไม่ได้มีกุศลเกิดมากมาย เพราะว่ามีอกุศลเกิดมากในขณะนั้น เป็นของธรรมดา และท่านผู้นั้นบอกว่าเลยทำไม่ถูก หมายความว่าเจริญสติปัฏฐานไม่ถูก ทราบไหมว่าเพราะอะไร ก็เพราะตัวตนจะทำ ซึ่งทำไม่ได้ ถ้าจะทำ ไม่มีวันที่จะถูก เพราะว่าไม่ใช่อัตโนมัติ แม้แต่จะทำให้จิตเป็นสังฆทานยังทำไม่ได้เลย ขณะนั้นอกุศลจิตเกิดแล้ว ขณะนั้นสติจะต้องระลึกได้ว่า เป็นนามธรรมชนิดหนึ่ง ความสงสัยเกิดขึ้น สติก็ระลึกได้ว่า ลักษณะนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง เป็นความละเอียดที่จะต้องรู้จนทั่ว จนละเอียด จึงเป็นทางที่จะละได้

ถ. ผมสังเกตดูในขณะนี้หรือในปัจจุบันนี้ การอธิบายสติปัฏฐานก็ดี หรือวิปัสสนากัมมัฏฐานก็ดี มีอยู่ ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งมีอาจารย์หลายท่าน ท่านแสดงวิธีหรือว่าแนะแนวการเจริญสติปัฏฐานหรือวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้ว่า จะต้องจำกัดอารมณ์ จำกัดสถานที่ และจำกัดกาลเวลาด้วย จำกัดอารมณ์คืออย่างไร ท่านก็แสดงว่าอารมณ์อย่างนั้น รูปร่างอย่างนั้น นามอย่างนี้ บางรูปร่างนามไม่จำเป็นต้องรู้ก็ได้ นี่เรียกว่าจำกัดอารมณ์ จำกัดสถานที่ หมายความว่าถึงจะไปปฏิบัติที่ไหนไม่ได้ นอกจากจะไปสู่สำนักปฏิบัติเท่านั้น

จำกัดกาลเวลาคืออย่างไร ปฏิบัติตามปกติเช่นนี้ไม่ได้ จะต้องไปสู่สำนักปฏิบัติหมกตัวอยู่ที่นั่น อาจจะเป็น ๗ วัน ๑๐ วัน หรือว่าสัปดาห์ ๑ อาทิตย์ ๑ ก็ตามใจ หรือเดือนหนึ่ง ๓ เดือน ก็สุดแล้วแต่ นั่นคือจำกัดเวลา นอกจากเวลานั้น ก็ปฏิบัติไม่ได้ นี่เป็นการแนะของท่านอาจารย์ทั้งหลายกลุ่มหนึ่ง ซึ่งมีหลายท่านด้วยกัน และที่สำคัญที่สุด คือ ท่านเน้นมากที่เดียวเรื่องรูปนอน รูปนั่ง รูปยืน รูปเดิน ท่านเน้นตรงนี้มาก เพราะเหตุว่าถ้ารู้ตรงนี้เรียบร้อยแล้ว อื่น ๆ ไม่ต้องรู้ก็ได้ เป็นอันว่ารู้หมดทั่วถึงหมด ท่านว่าของท่านอย่างนั้น

นี่เป็นข้อสังเกตของกระผม สำหรับท่านอาจารย์เหล่านั้น และมีผู้ที่อยากจะศึกษาว่า รูปนอน รูปนั่ง รูปเดิน รูปยืนนี่คืออย่างไร ท่านก็อธิบายว่า เป็นท่าทาง

ท่านว่าอย่างนั้น นั่งนี่ก็เป็นท่าหนึ่ง นอนก็เป็นท่าหนึ่ง ยืนก็เป็นท่าหนึ่ง เดินก็เป็นท่าหนึ่ง ถ้าเอาท่าทางอย่างนี้ ขณะที่นั่งอยู่นี้ ท่านผู้ฟังทั้งหลายที่นั่งอยู่ ณ ที่นี้ ทุกคนท่าทางไม่เหมือนกันเลย บางคนก็นั่งเท้าแขน บางคนก็นั่งห้อยเท้า บางคนก็นั่งไขว้ขา บางคนก็นั่งทำโน้นทำนี้ อะไรก็แล้วแต่ ผู้ที่เจริญสติปัฏฐานนั้นรู้อย่างไรในท่าต่าง ๆ เหล่านี้ ก็ซักถามกันต่อไปอีกว่า รูปมากมายกายกอง เดินก้าวหนึ่ง ก้าวเดียว ไม่ต้องมากหรอก เดินก้าวหนึ่ง คืบไปแต่ละเซ็นติเมตร รูปก็เปลี่ยนไปแล้วกว่าจะถึงหนึ่งก้าว สมมติว่า ๔๐ เซ็นติเมตร หรือ ๕๐ เซ็นติเมตรก็ตามแต่ รูปก็มากมายตั้ง ๔๐ รูป ๕๐ รูป และผู้ที่เจริญสตินั้นรู้หรือว่ารูปร่างได้ดำเนินไปอย่างนี้ ท่านรู้หรือเปล่า อย่างนี้ก็ลำบาก แล้วจะรู้อย่างไร ท่าทางต่าง ๆ ไม่ใช่รูปปรมาตถ์ ท่านก็ว่า รูปปรมาตถ์นี้แหละ วิจารณ์รูปไป ท่านอ้างวิจารณ์รูป

๒๔๙

ถ.(ต่อ) วิจารณ์มากมายน่า วิหารรูปนี้เป็นรูปที่ทำให้สิ่งที่แข็ง ๆ นั้นเกิดอ่อนตัวเพื่อทำงานได้ เป็นรูปซึ่งไม่มีสภาวะโดยเฉพาะจะเอามาพิจารณาในฐานะที่เป็นวิปัสสนากัมมัฏฐานหรือสติปัฏฐานไม่ได้ แต่ที่ท่านเน้นจริง ๆ คือ รูปนั่ง รูปนอน รูปยืน รูปเดิน

พูดถึงเวลาปฏิบัติของท่านก็มี ไปลองดูสัก ๓ วัน ๗ วันก็รู้ได้ ก็ไปลองกัน ไปลองกันเรื่องอะไรผมก็ไม่ทราบ ไปลองแล้วก็กลับมา ถ้าไม่ได้อยู่ในห้องปฏิบัติ ในทัศนะของท่านอาจารย์เหล่านั้นบอกว่าเจริญไม่ได้ เพราะไม่ได้อยู่ในห้องที่จำกัดจะไปเจริญได้อย่างไร ท่านก็ว่าของท่านอย่างนี้

ทางฝ่ายท่านอาจารย์สุจินต์ก็บอกว่า เราจะกำหนดอารมณ์ได้อย่างไร ไปจำกัดอารมณ์ได้หรือ อารมณ์อะไรจะเกิดขึ้นเราก็ตองรู้ จะไปจำกัดว่า อย่างนี้ควรจะรู้ อย่างนี้ควรเว้นไม่ควรรู้ นั้นไม่ใช่สติปัฏฐาน สติปัฏฐานท่านก็วางหลักไว้แล้วว่าเป็นกายนุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา ธัมมานุปัสสนา สุดแล้วแต่ว่าอะไรโผล่ขึ้นมาให้รู้ เราก็รู้ตรงสิ่งนั้น ท่านอาจารย์ท่านว่าอย่างนี้

เรื่องสถานที่ อยู่ที่ไหน ก็กายเรานี่ เราไปไหน เราอยู่ที่นั้นก็ปฏิบัติได้ หรืออยู่ที่ไหน อยู่ในห้อง อยู่ในส้วม หรืออยู่ในกุฏิ ที่ไหนก็แล้วแต่ จะอยู่บนอากาศ หรืออยู่ในน้ำ ที่ไหนก็แล้วแต่ ถ้ามีสติแล้วปฏิบัติได้ทั้งหมด ไม่จำเป็นต้องไปอยู่ที่ห้องนั้น

เรื่องกาลเวลา กาลเวลานี้เรื่องใหญ่มาก เพราะเหตุว่าพระพุทธเจ้าเองก็ย่ำแย่ ย่ำแย่เรื่องกาลเวลา บอกว่าต้องมีสติทุกลมหายใจเข้าออก ลองคิดดู เดียวนี้เรามีสติทุกลมหายใจเข้าออกหรือเปล่า เราก็ไม่สามารถอย่างนั้น เพราะว่าเรายังไม่ใช่พระพุทธเจ้า หรือยังไม่ใช่พระอรหันต์ทั้งหลาย เราเป็นแต่เพียงปุถุชนธรรมดา เรามีสติบ้าง หรือว่ามีสติมากขึ้นอีกหน่อยหนึ่ง มากขึ้น ๆ เป็นลำดับในวันหนึ่ง ๆ ก็ยังมีประโยชน์ แต่ถ้าไปปฏิบัติเพียง ๓ วัน ๕ วัน และออกมา ๑ เดือน หรือ ๑๑ เดือน ไม่

เจริญสติเลย ประโยชน์อะไรจะเกิดขึ้นแก่เรา เราก็ไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย เป็นอันว่าเสียเปล่า ธรรมของพระองค์เป็นอันว่าใช้ไม่ได้ หรือว่าไม่เกื้อกูลแก่พุทธบริษัทเลย

อาจารย์ ๒ ฝ่ายนี้ ฝ่ายหนึ่งว่าไปอย่างนี้ ออกนอกคัมภีร์ไป แต่อีกฝ่ายหนึ่งก็ดึงเข้ามาสู่คัมภีร์เสียบ้าง ให้ถูกต้องตามคัมภีร์ที่พระพุทธองค์ท่านทรงแสดงไว้ ไม่ใช่มาทะเลาะกับใคร คือ ถ้าเจอออกไปมาก ยิ่งเจอออกไปเท่าไร ธรรมของพระพุทธองค์ก็ยิ่งจะหมดความศักดิ์สิทธิ์ลงไปทุกวันๆ และจะไม่เกื้อกูลแก่ท่านผู้ฟังเลย ท่านก็พยายามดึงเข้ามาให้กลับมาสู่ฐานะเดิม คือ อย่างของพระพุทธองค์นั่นแหละ คือ ธรรมสมัยครั้งที่ ๒๕๐๐ กว่าปีเขาปฏิบัติกันมาอย่างไร ท่านก็พยายามนำเข้ามาสู่ฐานะนั้น นี่คือดั้งเดิม ไม่ใช่ใหม่ ดั้งเดิมจริง ๆ ท่านก็พยายามอ้างอะไรต่าง ๆ พระสูตรก็ดี พระอภิธรรมก็ดี ก็อ้างหลายแง่หลายมุมมาสู่ท่านผู้ฟัง ท่านผู้ฟังก็พิจารณาเองว่า จะควรจะเหมาะจะสมอย่างไรก็สุดแล้วแต่

สุ. สำหรับเรื่องที่ท่านผู้ฟังได้รับฟังธรรมจากที่ต่าง ๆ จากผู้บรรยายหลายท่าน และรู้สึกว้าวุ่นความไม่ตรงกัน ถ้าจะดูในทางโลก ก็เหมือนทะเลาะกัน หรือว่าค้ำกัน แต่ถ้าในทางธรรมแล้วเป็นเรื่องของเหตุผล เมื่อมีเหตุผล มีสภาวธรรมอย่างไร ท่านผู้ฟังก็สังเกต สำเนียง พิสูจน์ด้วยการปฏิบัติ และสนทนาเทียบเคียง ตรวจสอบได้

ระหว่างผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐานกับผู้ที่ยึดจ้องรู้ท่าทางแล้วก็นึกว่าเป็นรูป แต่ไม่ได้รู้นามและรูปตามปกติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ท่านที่ยึดจ้องรู้ท่าทางแล้วก็นึกว่าเป็นรูป ท่านคิดว่าท่านได้ความรู้ทุกขว่านั่นนี่เมื่อย เพราะฉะนั้น เกิดมานี้มีแต่ทุกข์ คือ นัง นอน ยืน เดิน เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา แต่ว่าขณะที่กำลังเห็น กำลังเป็นสุข กำลังเป็นทุกข์ตามปกติในชีวิตประจำวัน ท่านไม่ใช่เป็นผู้ที่อบรมสติและปัญญาเพื่อจะรู้ชัดตามสภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ทั้งหมดไม่ใช่ตัวตนเลย เป็นแต่เพียงนามธรรม และรูปธรรมแต่ละชนิด เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย แล้วก็ดับไป เพราะฉะนั้น นี่เป็นความต่างกัน

สำหรับผู้ที่ยึดจากการไปจ้องดูท่านั่ง นอน ยืน เดิน ในวันแรก ๆ ตอนแรก ๆ เกือบจะรู้สึกผิดหวัง ดูเหมือนกับว่าไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย เหมือนกับว่าเป็นผู้

ที่ขาดสติอย่างมากมาย ไม่ได้ไปจดจ้องรู้ท่านั่ง ท่านอน ท่ายืน ท่าเดินอย่างเคย เพียงแต่ว่าสติเกิดขึ้นบ้างเล็กน้อยเหลือเกิน แต่เป็นปกติตามความเป็นจริง เป็นสัมมาสติ รู้ว่าสตินั้นเป็นอนัตตา อาจจะมีระลึกรูปรูปร่างทางกาย หรือรูปร่างทางหู หรือว่ารูปร่างทางจมูก หรือว่านามที่เห็น ที่ได้ยิน ที่คิดนึก ที่เป็นสุข ที่เป็นทุกข์ แต่น้อยมาก

เมื่อเทียบกับที่เคยจดจ้องที่รู้เป็นท่าเป็นทางแล้ว ดูเหมือนกับว่า เกือบจะไม่ได้อะไรเลย แต่เมื่อท่านเป็นผู้ที่มีปกติสำเนียง สังเกตเพิ่มขึ้น จะทราบว่า ความรู้เพิ่มขึ้นในสภาพธรรมที่ปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง รู้ลักษณะของสติซึ่งเป็นอนัตตา และก็รู้สภาพธรรมที่ปรากฏว่า เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรมหรือรูปธรรมที่ปรากฏแล้วก็หมดไป เป็นการที่จะละคลาย ไม่ยึดถือ และเป็นการเพิ่มความรู้อื่นทีละเล็กทีละน้อยตามปกติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แล้วแต่สติจะระลึกได้ในขณะใด ก็เพิ่มความสังเกต สำเนียงในลักษณะที่ต่างกันของนามธรรมและรูปธรรม เป็นความรู้จริง ๆ

ถ้ายังไม่ชัด ก็สังเกต สำเนียง ระลึกไปจนกว่าจะเริ่มรู้ขึ้นอีกหน่อยหนึ่ง สังเกต สำเนียง ระลึกไป ฐานนั้น รูปร่างนั้น รูปร่างมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นความรู้ขึ้น รู้เพื่อการละ เพราะเหตุว่าการที่จะละการยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้นั้น ถ้าไม่เจริญความรู้ให้เป็นความรู้ที่แท้จริง ให้เป็นความรู้ที่ชัด ละเอียด และทั่วขึ้นแล้ว ไม่สามารถที่จะละความเห็นผิดที่เคยยึดถือนามรูปว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนได้

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังจะเห็นคุณของการรู้จริงตามปกติในสภาพธรรมที่ปรากฏ และเจริญอบรมสัมมาสติให้มากขึ้น โดยไม่มีตัวตนที่คอยจะไปทำอีก ซึ่งก็แล้วแต่ศรัทธา ฐานะของท่านผู้ฟัง ถ้าท่านนิยมความไม่รู้ ท่านก็ปฏิบัติแบบไม่รู้

แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่รู้ว่ากิเลสมากจริง ๆ และยิ่งเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ก็ยิ่งเห็นความละเอียด ความเหนียวแน่น ความลึกซึ้งของกิเลส ขณะใดที่หลงลืมสติ ก็เป็นไปแล้วกับตัวตนทันทีตลอดเวลา แต่ขณะใดที่สติเกิดขึ้น ก็รู้ขณะหนึ่งว่าเป็นนามธรรม หรือรูปธรรม ถ้าหลงลืมไปอีก ก็เป็นตัวตนอีก ซึ่งผู้ที่มีปกติเจริญสติก็ทราบ

ว่าขณะที่หลงลืมสติกับขณะที่มีสตินั้นต่างกัน จึงสามารถที่จะอบรมเจริญขณะที่มีสติให้มากขึ้น และอบรมเจริญปัญญาให้รู้ชัดขึ้นได้ แต่ต้องตรงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละชนิด แต่ละลักษณะจริง ๆ เพราะว่าโดยมากความคิดจะเข้ามาแทรกเสียมาก ซึ่งการที่จะรู้ตรงลักษณะจริง ๆ แยกได้ว่าไม่ใช่สภาพที่คิด เป็นลักษณะคนละอย่างนั้น ต้องอาศัยการสังเกต การสำเนียง การระลึกเนื่อง ๆ บ่อย ๆ

ถ. ท่านอาจารย์กล่าวถึงคำว่า ลักษณะ เรื่องลักษณะนี้ ถ้าเกี่ยวกับปริยัติแล้วสำคัญมาก เพราะเหตุว่าการที่จะพิสูจน์ธรรมของพระพุทธองค์ได้หรือไม่ได้นี้ ก็อยู่ที่ลักษณะ ในทางธรรมท่านเรียกว่า ลักษณะทิจตุกะ คือ มีลักษณะ ไม่ว่ารูปก็ดี หรือเจตสิกก็ดี หรือจิตก็ดี จะต้องมีความประจักษ์ตัวของเขาโดยเฉพาะ ๆ ก็มีอยู่ ๔ อย่าง คือ มีลักษณะ มีรส มีปัจจุภูฐาน มีปทัฐาน

สำหรับฝ่ายโน้นที่อธิบายวิปัสสนาภูมิ ๖ ก็อธิบายถึงขั้นนี้ อายตนะ ธาตุ สัจจะ อินทรีย์ ปฏิจสมุปบาท วิปัสสนาภูมิ ๖ นี้ก็อธิบายละเอียดมาก แม้กระนั้นก็ยังมิรู้ป่อง นอน ยืน เดิน แทรกเข้าไป ทั้ง ๆ ที่โน้นไม่มีเลย แต่ยังมีอธิบายแทรกเข้าไป

ถ้าเราจะพิสูจน์ ก็พิสูจน์ด้วยเรื่องนี้ แต่ถ้าจะนำสิ่งลอย ๆ มาพิสูจน์ เราก็ไม่รู้ว่าเราจะพิสูจน์อย่างไร และถ้าไม่ตรงตามนี้ เรียกว่าพิสูจน์ไม่ได้ ถ้าพิสูจน์ได้ ต้องตรงตามที่ท่านแสดงไว้ ไม่มีคลาดเคลื่อนเป็นเด็ดขาด

นี่เป็นเรื่องที่ใหญ่ และสำคัญมากด้วย เพราะฉะนั้น ท่านอาจารย์ที่นี้ท่านพยายามอย่างยิ่งที่จะพูดถึงลักษณะ เน้นแล้วเน้นอีกเรื่องลักษณะเหล่านี้ เพราะลักษณะของเจตสิกมีตั้ง ๕๒ มีลักษณะต่าง ๆ กัน พูดถึง วิตก พูดถึง เจตนา อะไรอย่างนี้ก็มีลักษณะต่างกัน ซึ่งบางทีใกล้เคียงกันมากจนเราไม่รู้ จิต ก็มีลักษณะว่ารู้อารมณ์ ใคร ๆ จะมาพูดอย่างไร ก็รู้อารมณ์เท่านั้นเอง นี่เป็นเรื่องที่จะพิสูจน์ธรรมของพระพุทธองค์ได้ ตามที่ท่านกล่าวว่า ธรรมของท่านพิสูจน์ได้เสมอ ตามความเป็นจริงอย่างนี้

สุ. ดิฉันเองแม้ว่าจะได้บรรยายเรื่องของการเจริญสติปัฏฐานพร้อมทั้งหลักฐานและธรรมที่ได้ทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎกที่จะให้ท่านผู้ฟังได้พิสูจน์ แต่บางที

ท่านผู้ฟังก็คิดว่า เพราะดิฉันเป็นผู้บรรยาย แต่ผู้ที่รับฟังนี้จะได้พิจารณา และได้พิสูจน์ แล้วบ้างนั้น มีไหมที่จะได้เข้าใจถึงความสำคัญ และความละเอียดของการปฏิบัติ

เพราะฉะนั้น ขอขอบพระคุณท่านผู้ฟังที่ได้พิจารณา ปฏิบัติ พิสูจน์ธรรม และเห็นความสำคัญว่า ธรรมนั้นควรที่จะต้องพิจารณาอย่างละเอียด ปัญญาจึงจะเจริญ และเพิ่มขึ้นได้

วันนี้ขอตอบจดหมายของท่านผู้ฟังฉบับหนึ่ง

บ้านเลขที่ ๒ หมู่ ๔ ต.บางชัน

อ.มีนบุรี กรุงเทพมหานคร

วันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๖๕

เรียนท่านอาจารย์สุจินต์ บริหารวนเขตต์ ที่เคารพ

ผมได้ฟังอาจารย์บรรยายธรรมทางวิทยุ และได้ถามท่านผู้ฟังว่า รูปนั่งในรูป ๒๔ มีไหม ซึ่งเนื่องมาจากสำนักหนึ่งสอนผู้ปฏิบัติธรรมให้พิจารณารูปนั่ง และอาจารย์ก็ตอบเองว่า รูปนั่งในรูป ๒๔ นั้นไม่มี ในฐานะที่ผมเป็นผู้ฟังอาจารย์ ขอตอบว่า คำว่า รูปนั่งนั้น เป็นสำนวนเพื่อจะให้ผู้ฟังเข้าใจ เมื่อกายเรากำลังเคลื่อนไหวหรือตั้งอยู่ด้วยอาการอย่างไร แม้ในมหาสติปัฏฐานสูตร อริยาปถบรพ คำว่า เราเดิน เรายืน เรานั่ง เรานอน ก็มีปรากฏอยู่ในรูป ๒๔ นั้นเป็นรูปปรมาณูแท้ ๑๔ รูป คือ มหาภูตรูป ๔ ปสาทรูป ๕ โคจรรูป ๔ ภาวรูป ๒ หทยรูป ๑ ชีวีตรูป ๑ และอาหารรูป ๑ ส่วนที่เหลือ ๑๐ รูปนั้น เป็นรูปพิเศษที่เกิดขึ้นในรูปปรมาณูแท้ ๑๔ รูปนั่นเอง

รูปนั่งนั้น คือ มหาภูตรูป ได้แก่ วาโยธาตุ มีลักษณะเคร่งตึง เรียกว่า วิตถัมภนวาโย มีลักษณะเคลื่อนไหวเรียกว่า สมิธนวาโย รูปนั่งในที่นี้หมายถึงอาการเคร่งตึงของมหาภูตรูป เพราะมหาภูตรูปเป็นสมสนรูป คือ รูปที่โยคีบุคคลพิจารณา โดยความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนตตา ได้

โดยความเห็นส่วนตัวแล้ว ผมเห็นว่าอาจารย์ผู้บรรยายธรรมทั้งหลายควรจะสนับสนุนส่งเสริมกัน เพราะทุกท่านที่นับถือพุทธก็เป็นลูกสมเด็จพ่อองค์เดียวกัน ที่ผม

เรียนตอบมาทั้งหมดนี้ เป็นความเห็นส่วนตัวทั้งสิ้น ผิดหรือถูกประการใด ขอให้
อาจารย์ตอบทางวิทยุด้วย ขอขอบพระคุณอย่างสูง ผมจะรอรับฟังคำตอบทุกเวลา
ในสุดท้ายนี้ ขอให้อาจารย์บรรยายธรรมในพระไตรปิฎกแท้ ๆ อย่าแทรก
ความเห็นส่วนตัวเลย

เคารพอย่างมาก

ส. ท่านผู้ฟังมีความเห็นอย่างไรบ้าง ตามข้อความในจดหมาย ท่านมี
ความหวังดีที่จะให้เข้าใจถูกต้องว่า รูปนัยหมายถึงความถึงมหาภูตรูป การใช้คำว่ารูปนัยเป็น
เพียงสำนวน ส่วนการที่จะรู้ลักษณะของรูปปรมาณูจริง ๆ ต้องรู้ลักษณะของมหาภูตรูป
ที่ปรากฏให้ได้ ดิฉันก็บรรยายอย่างนี้ ให้ทราบว่ารูปนัยที่เป็นท่าทางนั้นไม่มีในรูป ๒๘

๒๕๐

ส. ส่วนข้อความที่ท่านว่า โดยความเห็นส่วนตัวแล้ว ผมเห็นว่าอาจารย์ผู้บรรยายธรรมทั้งหลายควรจะสนับสนุนส่งเสริมกัน

ถ้าเป็นการส่งเสริมสนับสนุนความเข้าใจกฎในธรรมแล้ว ผู้บรรยายจะต้องพยายามยกเหตุผลตามพระธรรมวินัยให้ผู้ฟังที่ยังเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนนั้น ได้พิจารณาเทียบเคียงจนกระทั่งมีความเห็นถูก ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมให้ตรงตามความเป็นจริง นี่คือการเกื้อกูลส่งเสริมซึ่งกันและกัน ให้พุทธบริษัทได้เข้าใจถูกต้องในธรรมวินัย

อังคตตนิกาย เอกนิบาต ข้อ ๗๙ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเสื่อมแห่งโลกมีประมาณน้อย ความเสื่อมแห่งปัญญาชั่วร้ายที่สุดกว่าความเสื่อมทั้งหลาย

ข้อ ๘๑ มีข้อความว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ความเสื่อมยศมีประมาณน้อย ความเสื่อมปัญญาชั่วร้ายที่สุดกว่าความเสื่อมทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น การส่งเสริมสนับสนุนพุทธบริษัท ก็ควรที่จะเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้เข้าใจชัดเจนถูกต้องในการประพฤติปฏิบัติ ให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมตามความเป็นจริงด้วย

อีกข้อหนึ่งที่ท่านกล่าวว่า ผมได้ฟังอาจารย์บรรยายธรรมทางวิทยุ และถามท่านผู้ฟังว่ารูปนั่งในรูป ๒๘ มีไหม ซึ่งเนื่องมาจากสำนักหนึ่งสอนผู้ปฏิบัติธรรมให้พิจารณารูปนั่ง แล้วอาจารย์ก็ตอบเองว่า รูปนั่งในรูป ๒๘ นั้นไม่มี

ใครจะตอบ สำคัญ หรือไม่สำคัญ สำคัญที่คำตอบใช่ใหม่ว่า คำตอบนั้นถูกหรือผิด มีเหตุผล หรือไม่มีเหตุผล และคำตอบที่ดีฉันตอบว่า ไม่มี กับคำตอบที่ท่าน

ผู้เขียนเขียนมาว่า รูปนั่งเป็นแต่เพียงสำนวนเท่านั้น ตรงไหม ที่ท่านจะหมายความว่า ไม่มีในรูปปรมาตม

เพราะฉะนั้น การที่ดิฉันได้กล่าวถึงมหาสติปัฏฐานสูตร พร้อมทั้งข้อความใน พระไตรปิฎก ก็เพื่อที่จะให้ท่านผู้ฟังพิจารณาเหตุผล เพื่อรู้สภาพธรรมที่ปรากฏใน ขณะนี้ตามปกติว่าไม่ใช่ตัวตน เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม ทางตาบ้าง ทางหูบ้าง ทางจมูกบ้าง ทางลิ้นบ้าง ทางกายบ้าง ทางใจบ้าง อย่างนี้จะถือว่าเป็นการแสดง ความเห็นส่วนตัวได้ไหม เพราะว่าท่านผู้เขียนจดหมายฉบับนี้กล่าวว่า ขอให้อาจารย์ บรรยายธรรมในพระไตรปิฎกแท้ ๆ อย่าแทรกความเห็นส่วนตัวเลย

ถ้าดิฉันบอกว่า ให้รู้รูปนั่งเป็นท่าทางซึ่งไม่มีในพระไตรปิฎก นั้นเป็นความเห็น ส่วนตัวหรือเปล่า ซึ่งดิฉันก็ไม่ได้ให้ท่านผู้ฟังรู้อย่างนั้นเลย แต่ให้รู้สภาพนามธรรมและ รูปธรรมที่กำลังปรากฏตามปกติทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจใน ขณะนี้ ซึ่งท่านพิสูจน์ได้ ตรวจสอบได้ แม้ในพระไตรปิฎก และแม้ในสภาพธรรมที่ กำลังปรากฏในขณะนี้ อย่างนี้ถือว่าเป็นความเห็นส่วนตัวหรือเปล่า

การที่ดิฉันให้ท่านผู้ฟังเป็นผู้พิจารณาธรรมที่ได้ยินที่ได้ฟัง และเจริญสติปัฏฐาน เป็นปกติ ไม่ว่าจะกำลังนั่ง กำลังนอน กำลังยืน กำลังเดิน กำลังพูด กำลังนิ่ง กำลัง คิด กำลังประกอบกิจการงานต่าง ๆ ท่านตรวจสอบได้ว่า ตรงกับพระไตรปิฎกไหม หรือว่าเป็นความเห็นส่วนตัว

แต่ถ้าบอกว่า ให้หลงลืมสติ อย่าเจริญสติปัฏฐานให้มากนัก จะเป็นโทษเป็น ภัย ท่านก็น่าจะคิดว่า นั้นเป็นความเห็นส่วนตัวไหม ตรงกับพระไตรปิฎกไหม แต่สิ่งที่ไม่ใช่ในพระไตรปิฎก เช่น รูปนั่งเป็นท่าทาง ท่านกลับไม่สงสัยเลยว่า มีอยู่ใน พระไตรปิฎกหรือไม่

นี่เป็นเรื่องที่ท่านผู้ฟังควรที่จะได้พิจารณาด้วย เพราะเหตุว่าท่านมีความเห็นว่า อาจารย์ผู้บรรยายธรรมทั้งหลายควรจะสนับสนุนส่งเสริมกัน ซึ่งก็ควรส่งเสริมให้มีความเห็นถูก ไม่ใช่ส่งเสริมให้มีความเห็นผิด

มัชฌิมนิกาย มัชฌิมาปัณณาสกั ทัมมเจติยสูตร มีว่า

เมื่อพระเจ้าปเสนทิโกศลทรงแสดงความเคารพนอบน้อมอย่างยิ่งในพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสถามพระเจ้าปเสนทิโกศลว่า

ดูกร มหาบพิตร มหาบพิตรทรงเห็นอำนาจประโยชน์อะไร จึงทรงกระทำการเคารพนอบน้อมเป็นอย่างยิ่งเห็นปานนี้ในสรีระนี้ และทรงแสดงอาการฉันมิตร

พระเจ้าปเสนทิโกศล กราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉันมีความเลื่อมใสในธรรม ในพระผู้มีพระภาค ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคปฏิบัติดีแล้ว

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขอประทานพระวโรกาส หม่อมฉันเห็นสมณพราหมณ์พวกหนึ่งประพฤติพรหมจรรย์ กำหนดที่สุด ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง สมัยต่อมาสมณพราหมณ์เหล่านั้น อาบน้ำ ดำเกิ้ล ลูบไล้อย่างดี แต่งผมและหนวด บำเรอตนให้เอิบอัมพรพร้อมไปด้วยเบญจกามคุณ

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ประพฤติพรหมจรรย์ บริสุทธฺิบริบูรณ์ มีชีวิตเป็นที่สุดจนตลอดชีวิต อนึ่ง หม่อมฉันมิได้เห็นพรหมจรรย์อื่นอันบริสุทธฺิบริบูรณ์อย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ก็มีความเลื่อมใสในธรรม ในพระผู้มีพระภาคของหม่อมฉันว่า พระผู้มีพระภาคตรัสรู้เองโดยชอบ พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคตรัสดีแล้ว พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคปฏิบัติดีแล้ว

เห็นความต่างกันของข้อปฏิบัติ การประพฤติพรหมจรรย์ในธรรมวินัยที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดง กับการประพฤติปฏิบัติของสมณพราหมณ์เหล่าอื่นใหม่ สมณพราหมณ์เหล่าอื่น การปฏิบัติมีกำหนดที่สุด ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง ๓๐ ปีบ้าง ๔๐ ปีบ้าง แล้วออก มีการอาบน้ำ ดำเกิ้ล มีการอัมเอิบพรั่งพร้อมด้วยเบญจกามคุณ แต่พระภิกษุทั้งหลายในพระธรรมวินัยนี้เป็นผู้ที่ประพฤติพรหมจรรย์ บริสุทธฺิบริบูรณ์ตลอดชีวิต สม่่าเสมอ เป็นความบริสุทธฺิตามพระธรรม ตามพระวินัย ตลอดชีวิต ไม่มีเข้า ไม่มีออก ไม่มีกำหนดว่าจะต้องเป็น ๑๐ ปี หรือ ๒๐ ปี หรือ ๓๐ ปี หรือ ๔๐ ปี แต่เป็นผู้ที่มีปกติประพฤติพรหมจรรย์ บริสุทธฺิบริบูรณ์ตลอดชีวิต

ถ้าท่านศึกษาพระวินัย จะเห็นได้ว่า พระภิกษุท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานในเพศของบรรพชิตตามพระวินัย ไม่ใช่มีกำหนดว่า เข้า ๑๐ วัน ๑๕ วัน ๑ เดือน ๗ เดือน ๗ ปี แล้วก็ออกมา แต่ว่าต้องเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานตามเพศของท่าน ถ้าเป็นคฤหัสถ์ อุบาสก อุบาสิกา ก็เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานตลอดไป

เพราะฉะนั้น ถ้าท่านผู้ฟังจะศึกษา จะเทียบเคียงพระธรรมวินัยที่ทรงแสดงไว้ พระพุทธวจนะทั้งหมดจะเกื้อกูลท่านผู้ฟังให้ท่านเข้าใจถูกต้องในการประพฤติปฏิบัติ ไม่ให้มีความเข้าใจผิด หรือว่าเข้าใจคลาดเคลื่อนไป

ขอยกข้อความบางประการในพระไตรปิฎก ซึ่งคิดว่าจะเกื้อกูลแก่ท่านผู้ฟังบางท่านที่อาจจะยังเข้าใจคลาดเคลื่อน เข้าใจผิด หรือว่ายังเข้าใจไม่ชัดเจนในธรรม และในข้อปฏิบัติด้วย ซึ่งก็เป็นชีวิตของบุคคล และเหตุการณ์ในครั้งนั้น

ขุททกนิกาย อุทาน อุปาติสูตร มีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ก็สมัยนั้นแล พระผู้มีพระภาคประทับนั่งในที่แจ้ง ในความมืดตื้อในราตรี เมื่อประทีปน้ำมันลุกโพล่งอยู่ ก็สมัยนั้นแล ตัวแมลงเป็นอันมากตกลงรอบ ๆ ที่ประทีปน้ำมันเหล่านั้น ย่อมถึงความทุกข์ ความพินาศ ความย่อยยับ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นตัวแมลงเป็นอันมากเหล่านั้น ตกลงรอบ ๆ ที่ประทีปน้ำมันเหล่านั้น ถึงความทุกข์ ความพินาศ ความย่อยยับ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลาอันว่า

สมณพราหมณ์พวกหนึ่งย่อมเล่นเลยไป ไม่ถึงธรรมอันเป็นสาระ ย่อมพอกพูนเครื่องผูกใหม่ ๆ ตั้งมั่นอยู่ในสิ่งที่ตนเห็นแล้วฟังแล้วอย่างนี้ เหมือนฝูงแมลงตกลงสู่ประทีปน้ำมัน ฉะนั้น

เป็นเหตุการณ์ปกติในชีวิตธรรมดา ซึ่งผู้ที่พิจารณาธรรมย่อมเห็นธรรม และทุกอย่างเป็นธรรมทั้งนั้น แม้แต่เวลาที่แมลงตกลงที่ประทีปน้ำมัน และได้รับความทุกข์

ความทรมาน ความเจ็บสาหัส ผู้ที่เห็นธรรมก็พิจารณา ตรึกเป็นลักษณะของธรรมได้ คือ พระผู้มีพระภาคทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลานั้นว่า สมณพราหมณ์พวกหนึ่งย่อมเล่นเลยไป ไม่ถึงธรรมอันเป็นสาระ ย่อมพอกพูนเครื่องผูกใหม่ ๆ ตั้งมั่นอยู่ในสิ่งที่ตนเห็นแล้ว ฟังแล้วอย่างนี้ เหมือนฝูงแมลงตกลงสู่ประทีปน้ำมัน ฉะนั้น

ถ้าท่านผู้ฟังฟังธรรมโดยไม่พิจารณาเทียบเคียงว่า ธรรมที่ได้ยินได้ฟังเป็นเพียงสำนวน แต่ว่าการที่จะเข้าใจถึงสภาพธรรมจริง ๆ ต้องเป็นอย่างไร ถ้าท่านผู้ฟังไม่พิจารณาให้ถูกต้องตามความเป็นจริง ท่านก็ติด แล้วก็พอกพูนในความเห็นผิดใหม่ ๆ เป็นการเพิ่มกิเลสใหม่ ๆ อยู่เรื่อย ๆ ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เหมือนฝูงแมลงตกลงสู่ประทีปน้ำมัน ฉะนั้น ผลคืออะไร คือ ไม่พ้นจากความทุกข์ ไม่พ้นจากวัฏฏะ ยังมีข้อความอีกมากทีเดียวในพระไตรปิฎก ซึ่งถ้าฟังและพิจารณาโดยละเอียด จะเห็นความต่างกันของข้อปฏิบัติ ซึ่งเป็นการเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ ไม่ใช่ว่ามีตัวตนไปบังคับ พยายามทำให้สติเกิดติดต่อกัน โดยไม่ให้รู้นามธรรม และรูปธรรมตามความเป็นจริง

มีท่านผู้ฟังที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ โกรธไหม

เมื่อมีเหตุปัจจัยที่จะให้โกรธ ความโกรธก็เกิด ความโกรธนั้นรุนแรงได้ไหม ได้ เมื่อมีปัจจัยที่จะให้เกิดความโกรธอย่างรุนแรง ความโกรธอย่างรุนแรงก็เกิด สติระลึกได้ไหมว่า ขณะนั้นเป็นสภาพธรรม เป็นผู้ที่ไม่หวั่นไหวที่จะรู้สภาพธรรมที่กำลังปรากฏว่าเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรม

ขุททกนิกาย คาถาธรรมบท มลวรรคที่ ๑๘ ข้อ ๒๘ มีข้อความว่า

บัดนี้ ท่านเป็นดุจใบไม้เหลือง อนึ่ง แม้นุรุษของพญายม ก็ปรากฏแก่ท่านแล้ว ท่านตั้งอยู่ในปากแห่งความเสื่อม

ปากแห่งความเสื่อมคืออะไร กำลังอยู่ที่ปากแห่งความเสื่อมกันหรือเปล่า พญายมขณะนี้เกิดอยู่แล้วแม้ในการเจริญสติปัฏฐาน เพราะฉะนั้น ความเสื่อมมีปรากฏอยู่ทุกขณะ แต่มองไม่เห็น แต่ถ้าท่านเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ท่านเห็น ว่าขณะใด

ที่หลงลืมสติเป็นหนทางที่จะทำให้ไปสู่ความเสื่อม ไปสู่ความเกิด ความตายของสังสารวัฏ เพราะฉะนั้น ที่จะพ้นจากปากแห่งความเสื่อมได้ ต้องเป็นผู้ที่เจริญสติปัฏฐานเป็นปกติ

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง เสบียงเดินทางของท่านก็ยังไม่มี

ถ้ามีท่านผู้หนึ่งผู้ใดเตือนอย่างนี้จะโกรธไหม คอยจะโกรธไหม พูดอย่างนั้นไม่ถูก พูดอย่างนี้ไม่ถูก แต่ถ้าชี้ให้เห็นจริง ๆ ว่า เรื่องของการเป็นผู้ไม่ประมาทนั้นคืออะไร การประพฤติปฏิบัติเพื่อให้พ้นจากความเห็นผิด พ้นจากการยึดถือนามธรรม และรูปธรรมว่าเป็นตัวตนนั้นคืออะไร และการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานนั้นคืออะไร ก็ไม่ควรที่จะโกรธ ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใดจะทักท้วงให้ท่านเป็นผู้ที่ไม่ประมาท ให้ท่านเป็นผู้ที่พิจารณาข้อปฏิบัติให้ถูกต้อง เป็นผู้ที่จะสะสมเสบียงต่อไป

ข้อความต่อไปมีว่า

อนึ่ง เสบียงเดินทางของท่านก็ยังไม่มี ท่านจงทำที่พึ่งแก่ตน จงรีบพยายาม จงเป็นบัณฑิต

เป็นได้ง่ายไหมบัณฑิต ถ้าเข้าใจข้อปฏิบัติผิด และกำลังปฏิบัติผิดอยู่ เป็นบัณฑิตไม่ได้ เพราะฉะนั้น การที่จะเป็นบัณฑิต ไม่ใช่ว่าจะทำได้ง่าย ๆ แต่ถ้าท่านผู้ฟังเป็นผู้ที่เข้าใจถูก ปฏิบัติถูก ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านเป็นผู้มีมลทินอันขจัดแล้ว ไม่มีกิเลสเครื่องยึดวน จักถึงอริยภูมิ อันเป็นทิพย์ บัดนี้ ท่านเป็นผู้มีวิสัยอันชรานำเข้าไปแล้ว เตรียมจะไปยังสำนักของพญายม อนึ่ง ที่พักในระหว่างของท่านก็ยังไม่มี และเสบียงเดินทางของท่านก็ยังไม่มี ท่านจงทำที่พึ่งแก่ตน จงรีบพยายาม จงเป็นบัณฑิต

ถ้ายังไม่บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้า ไม่ทราบเลยว่ากรรมจะทำให้ท่านปฏิสนธิที่ไหน เพราะฉะนั้น ถ้าท่านพิจารณาธรรม จะเห็นว่า เป็นการเตือนให้ท่านเป็นผู้ที่ไม่ประมาท เป็นผู้ที่จงทำที่พึ่งแก่ตน จงรีบพยายาม จงเป็นบัณฑิต

ข้อความต่อไปมีว่า

ท่านเป็นผู้มีมลทินอันขจัดแล้ว ไม่มีกิเลสเครื่องยียวน จักไม่เข้าถึงชาติและชรา
อีก นักปราชญ์ทำกุศลทีละน้อย ๆ ในขณะ ๆ พึงขจัดมลทินของตนออกได้โดยลำดับ
เหมือนช่างทองขจัดมลทินของทอง ฉะนั้น สนิมเกิดขึ้นแต่เหล็กเอง ครั้นเกิดขึ้นแต่
เหล็กนั้นแล้ว ย่อมกัดเหล็กนั้นแหละ ฉันทใด กรรมของตนย่อมนำบุคคลผู้มักประพฤติ
ล่วงปัญญาชื่อโทนา ไปสู่ทุกคติ ฉันทนั้น

มนต์มีอันไม่ท่องเที่ยวเป็นมลทิน เรือนมีการไม่หมั่นเป็นมลทิน ความเกียจคร้าน
เป็นมลทินของฌีพวรรณ ความประมาทเป็นมลทินของผู้รักษา ความประพฤติชั่วเป็น
มลทินหญิง ความตระหนี่เป็นมลทินของผู้ให้ ธรรมทั้งหลายที่ลามกเป็นมลทินแท้ ทั้ง
ในโลกนี้ ทั้งในโลกหน้า

เราจะบอก มลทินกว่ามลทินนั้นคือ อวิชชา เป็นมลทินอย่างยิ่ง

เป็นการเจริญสติปัฏฐานหรือเปล่า พระธรรมวินัยทั้งหมดทีเดียวแม้แต่
พยัญชนะที่ว่า นักปราชญ์ทำกุศลทีละน้อย ๆ ในขณะ ๆ พึงขจัดมลทินของตนออกได้
โดยลำดับ เหมือนช่างทองขจัดมลทินของทอง ฉะนั้น

การขัดการเกลานี้ ที่เดียวหมดได้ไหม ไม่ได้ ต้องค่อย ๆ ขัด ค่อย ๆ เกลา
จริง ๆ ถ้าไม่ใช่ด้วยสติกับปัญญาที่รู้ชัดในสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว ไม่มีอะไร
จะขัดอวิชชาออกได้เลย

เพราะฉะนั้น ข้อความมีว่า มนต์มีอันไม่ท่องเที่ยวเป็นมลทิน แม้แต่มนต์ก็ต้อง
ท่องเที่ยววัน ถ้าไม่ท่องเที่ยวก็เป็นมลทิน และ เราจะบอก มลทินกว่ามลทินนั้นคือ อวิชชา
เป็นมลทินอย่างยิ่ง อกุศลทั้งหมด โลภะ โทสะ โมหะ เป็นมลทินทั้งนั้น แต่อยู่กับ
ตัวเองจนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นมลทิน โลภะมีไหม ดีหรือไม่ดี เป็นมลทินหรือเปล่า มีมากหรือ
มีน้อย เป็นสนิมที่อยู่ในเหล็ก โทสะก็เหมือนกัน ถ้าไม่เจริญสติปัฏฐานก็ไม่ทราบ มี
โทสะก็ไม่รู้ในสภาพของโทสะนั้น เต็มไปด้วยความไม่รู้ในนามธรรมในรูปธรรม
เพราะฉะนั้น ถ้าทราบโดยยังเต็มไปด้วยความไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า เราจะบอก มลทินกว่ามลทินนั่นคือ อวิชชา เป็นมลทินอย่าง
ยิ่ง

เพราะฉะนั้น จะไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก
ทางลิ้น ทางกาย ทางใจได้ไหม

